

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2463-9575
Maj 2018 – 20/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

W
R
U
G
A
B
Z
W
R
U
A
U
Z

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2463-9575
UDK 355.5(479.4)(055)

Maj 2018 – 20/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj Publisher	Generalštab Slovenske vojske General Staff of the Slovenian Armed Forces
Glavni urednik Executive Editor	brigadirka Alenka Ermenc (OF-6)
Odgovorna urednica Managing Editor	dr. Liliana Brožič
Uredniški odbor Editorial Board	višja vojaška uslužbenka XIII. razreda dr. Valerija Bernik (OF-4) višji vojaški uslužbenec XIV. razreda dr. Denis Čaleta (OF-5) polkovnik dr. Tomaž Kladnik (OF-5) dr. Igor Kotnik dr. Maja Garb dr. Tibor Szvircsev Tresh, Militärakademie an der ETH, Zürich dr. Thomas Young, Center for Civil-Military Relations, Monterey
Sekretarka Secretary	višja praporščakinja Nataša Cankar (OR-9)
Uredniški svet Editorial Council	dr. Andrej Anžič, Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica dr. Gorazd Bajc, Narodna in študijska knjižnica, Trst dr. Anton Bebler, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana dr. Damir Črnčec, Fakulteta za državne in evropske študije, Brdo dr. Bastian Giegerich, International Institute for Strategic Studies, London dr. Olivera Injac, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica dr. Sergei Konoplyev, Harvard University, Cambridge dr. Julie T. Manta, US Army War College, Carlise dr. Thomas Mockaitis, DePaul University, Chicago dr. Klaus Olshausen (OF-8, ret.), Clausewitz-Gesellschaft e.V., Hamburg generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar (OF-8), Fakulteta za organizacijske vede, Kranj
Prevajanje Translation	Iris Žnidarič
Lektoriranje Proofreading	Marjetka Brulec, Vesna Vrabič, Justi Carey, Barbara Nežič
Oblikovanje Design & Graphic	Skupina Opus Design
Tisk Print	
ISSN	2232-2825 (tiskana različica/print version) 2463-9575 (spletna različica/ on line version)
Naklada Edition	300 izvodov/copies Izhaja štirikrat na leto/ Four issues per year
Revija je dostopna na spletni strani Publication web page	http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/ http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/
E-naslov urednice Managing Editor e-mail address	liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografsko zbirko podatkov COBISS.SI in PAIS International.

Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

ČUDEŽ PRI KOBARIDU

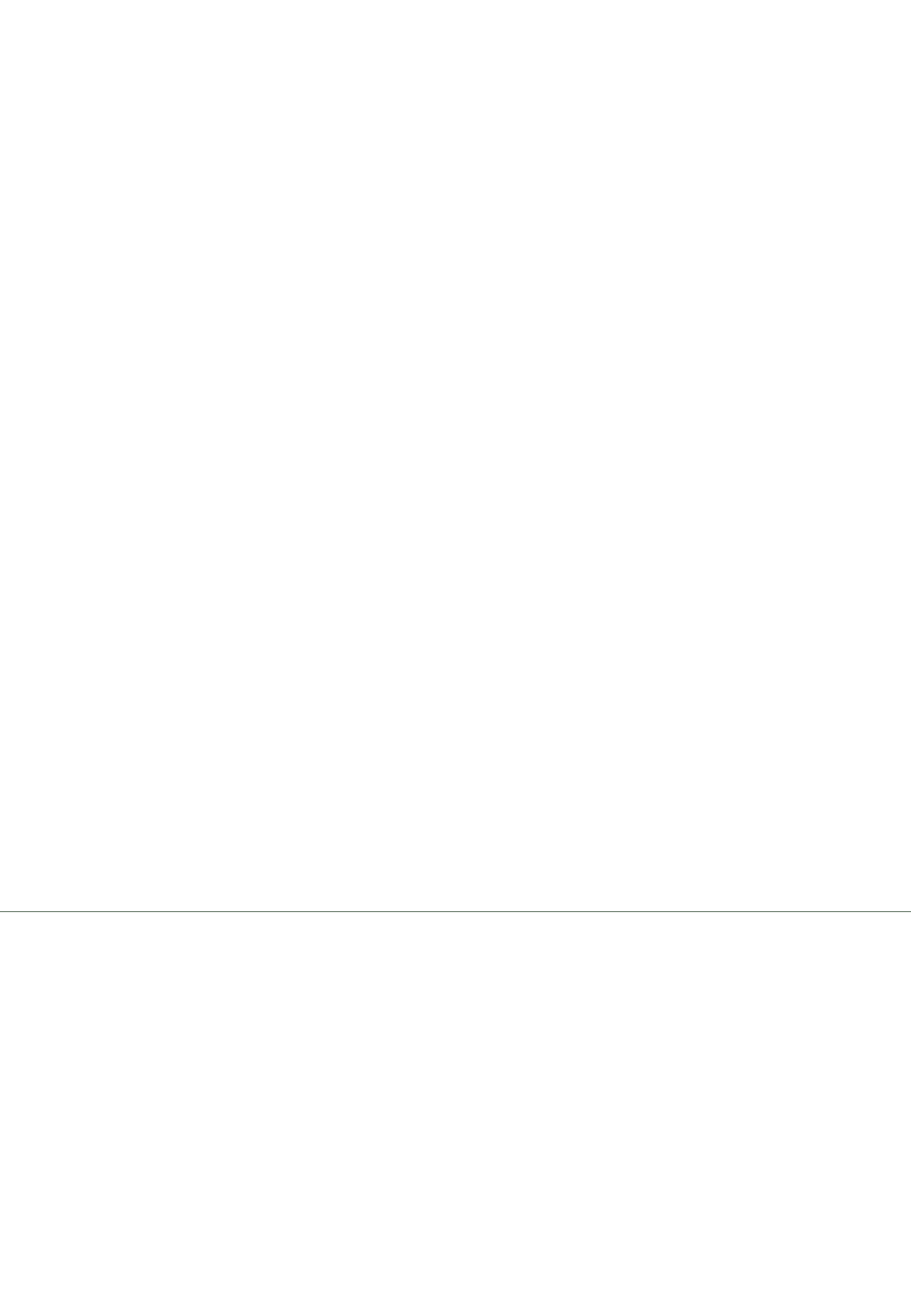
»Dopoldan nas laška artilerija močno obstreljuje, tudi težke mine letijo. Stalno krožijo tudi laški zrakoplovi. Popoldan bobneč ogenj (Trommelfeuer). Imamo veliko izgub ...«

*Franjo Malgaj, Vojni spomini, 2009
Dnevniški zapis za 30. avgust 1916*

MIRACLE AT CAPORETTO

»In the morning hours, Italian artillery keeps bombarding us and heavy mines are falling. Italian aircraft are circulating all the time. In the afternoon, barrage (Trommelfeuer). Our casualties are heavy ...«

*Franjo Malgaj, Vojni spomini (War memories), 2009
Diary entry of 30 August 1916*

VSEBINA

CONTENTS

Liliana Brožič	7 UVODNIK ČUDEŽ PRI KOBARIDU
Liliana Brožič	11 EDITORIAL MIRACLE AT CAPORETTO
Tomaž Kladnik	15 PRVA SVETOVNA VOJNA IN VOJAŠKA ORGANIZIRANOST NA SLOVENSKEM THE FIRST WORLD WAR AND MILITARY ORGANISATION ON THE SLOVENIAN TERRITORY
Dunja Dobaja Damijan Guštin	33 SLOVENSKI SPOMIN NA SOŠKO FRONTO SLOVENIAN MEMORY OF THE ISONZO FRONT
Valerija Bernik	45 VODENJE IN POVELJEVANJE V 12. SOŠKI OFENZIVI COMMAND AND CONTROL IN THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE
Blaž Torkar Miha Kuhar	63 WÜRTEMBERŠKI GORSKI BATALJON IN 12. SOŠKA OFENZIVA WÜRTEMBERG MOUNTAIN BATTALION AND THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE

Anton Ribič

77

ANALIZA GEOGRAFSKIH DEJAVNIKOV BOJIŠČA 14. ARMADE V 12. SOŠKI
OFENZIVI
ANALYSIS OF GEOGRAPHICAL FACTORS OF THE 14TH ARMY BATTLEFIELD IN
THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE

95

SLIKOVNO GRADIVO
FIGURES

101

AVTORJI
AUTHORS

107

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV

107

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

ČUDEŽ PRI KOBARIDU

Leta 2018 publikacija *Sodobni vojaški izzivi* praznuje 20-letnico izhajanja. Dvajset let izhajanja vojaških strokovnih in znanstvenih besedil je lep uspeh za zdaj že kar nekaj časa polnoletno Slovensko vojsko. Na začetku je imel uredniški odbor bolj skromne cilje, s takrat še Biltenom Slovenske vojske so namreč želeli deliti predvsem znanje vseh, ki so se vrnil z različnih izobraževanj, usposabljanj in izpopolnjevanj v tujini. S prizadevanjem vseh, ki so sodelovali pri nastajanju publikacije, je ta postala znanstveno-strokovna in je od leta 2010 uvrščena v mednarodno podatkovno bazo PAIS International.

Slovenska vojska se ukvarja z vojaškostrokovno literaturo na podlagi 42. člena Zakona o obrambi, ki v okviru vodenja vojske vključuje tudi predpis, da minister poleg drugih področij določa tudi vojaškostrokovno literaturo. To omogoča, da je skrb za vojaškostrokovno literaturo stalno prisotna na obrambnem področju, kar pa pogrešamo zunaj obrambnega resorja. Vojaške strokovne in znanstvene vsebine v tiskani obliki se pojavljajo zelo redko, praviloma kot rezultat osebne motivacije in ne kot posledica sistemskega razvijanja področja.

Prav zato moramo vojaškostrokovno literaturo še toliko bolj skrbno razvijati, nastajanje vojaških znanstvenih vsebin pa spodbujati v sodelovanju s slovenskimi in drugimi tujimi institucijami, v katerih so intelektualna kritična masa in viri financiranja bistveno večji kot v Sloveniji.

Sodobni vojaški izzivi so ob pomembni obletnici v dobri kondiciji. Statistični podatki kažejo, da je v dveh desetletjih nastalo 438 člankov, ki jih je napisalo 594 avtorjev. 51 odstotkov jih je bilo iz Slovenske vojske, 29 odstotkov iz drugih slovenskih institucij in ustanov, 12 odstotkov pa je tujih avtorjev. Samo osem odstotkov avtorjev prihaja iz upravnega dela Ministrstva za obrambo. Največ zunanjih avtorjev je sodelovalo leta 2008, in sicer 50 odstotkov, največ tujih avtorjev pa v letih 2010

in 2016. V prvem primeru je delež predstavljal 42, v drugem pa 50 odstotkov vseh avtorjev. Upravni del ministrstva za obrambo, ki ima v svoji organizacijski strukturi Direktorat za obrambno politiko, torej strukturo, ki spremlja obrambno prihodnost in pripravlja pomembne dokumente na področju obrambne politike, ima najmanjši delež prispevkov v zgodovini publikacije. Res je to manjša organizacijska enota, a v vsebinskem smislu zelo pomembna za obrambni resor. Kljub temu ali morda prav zato Direktorat v letih 2013, 2015 in 2017 ni prispeval nobenega strokovnega ali znanstvenega članka.

Pričakujemo in želimo si, da bi bilo letos drugače.

Prva številka v 20. letniku je posvečena »čudežu pri Kobaridu«. Čeprav smo Sodobni vojaški izzivi, smo želeli nekaj pozornosti nameniti 100. obletnici prve svetovne vojne, ki je potekala od 1914 do 1918. Različni avtorji so namenili pozornost nekaterim temam, bistveno pa je, da se je vojskovanje v tistem času pomembno spremenilo iz tako imenovane »rovovske vojne« v povsem drugačno obliko vodenja in poveljevanja, ki je v nadaljevanju zgodovine prispevalo k razvoju različnih doktrin, strategij in taktik bojevanja.

Tomaž Kladnik nam v članku z naslovom *Prva svetovna vojna in vojaška organiziranost na Slovenskem* predstavi nekaj temeljnih značilnosti te tako vseobsežne vojne in vse spremembe, ki so se zgodile med njo. V nadaljevanju povzame nekaj slovenskih arhivskih zapisov, ki ponazarjajo duh takratnega časa na Slovenskem.

Slovenski spomin na soško fronto ima naslov članek **Dunje Dobaja** in **Damijana Guština**, ki se posveča »slovenskemu vojaku«, torej vsem tistim, ki so se borili za ožjo domovino, ki so jo razumeli, kot pravita avtorja, kot Slovenijo ali Kranjsko, Koroško oziroma Štajersko. Enote, v katerih so bili, so bile nacionalno zelo raznovrstne.

Kaj točno je »čudež pri Kobaridu«, kako je do njega prišlo in kaj je prinesel tako zgodovini kot prihodnosti, opisuje **Valerija Bernik** v članku *Vodenje in poveljevanje v 12. soški ofenzivi*. Med drugim pravi, da je pomembne spremembe prinesla takrat tako imenovana propaganda o nacionalnih čustvih in nacionalni gorečnosti.

Blaž Torkar in **Miha Kuhar** sta v članku *Württembergški gorski bataljon in 12. soška ofenziva* obudila spomin na prav poseben bataljon, ki ga je vodil takrat major Theodor Sprösser, v njem pa je imel odločilno vlogo tudi nadporočnik Erwin Rommel. Oba sta bila za svoja dejanja v tej ofenzivi še posebej odlikovana zaradi novega načina bojevanja, kar je prineslo nove uspehe in zapis v zgodovino.

Analiza geografskih dejavnikov bojišča 14. armade v 12. soški ofenzivi je članek **Antona Ribiča**, ki zelo podrobno predstavlja bralcu naravne značilnosti lokacije in podnebja, v katerih so potekali boji na soški fronti. Zaradi teh dveh dejavnikov

so potekale različne aktivnosti v času bojevanja na prav poseben način, in kot pravi avtor, je šlo za součinkovanje prostora in vojaške sile.

Prva številka letos prinaša vojaški sprehod po preteklosti, naslednja pa bo namenjena pridobivanju in zadrževanju kadra v sodobnih oboroženih silah.

Prijetno branje vam želimo!

EDITORIAL

MIRACLE AT CAPORETTO

In 2018, the publication *Modern Military Challenges* celebrates the 20th anniversary of its publication. The 20th anniversary of the publication of military professional and scientific texts is an excellent achievement for the Slovenian Armed Forces, which has been off age for quite some time now. Initially, the goals of the Editorial Board were more modest. With the *Bulletin of the Slovenian Armed Forces*, as it was called at the time, they wanted mainly to distribute the knowledge of all those who had returned from various education programmes and trainings abroad. With the efforts of all those who took part in creating it, the publication has grown to gain a scientific and professional character and, as such, it has been indexed in the PAIS International database since 2010.

The Slovenian Armed Forces publishes specialised military literature on the basis of Article 42 of the Defence Act, which within the control of the armed forces also includes a regulation that the minister, in addition to other areas, also decides on specialised military literature. This allows for the care for specialised military literature to be constantly present in the defence sector; however, outside the defence sector, it is unfortunately missing. Military specialised and scientific topics can rarely be found in printed form. As a rule, they are prepared as a result of personal motivation and not so much of the systemic development of the subject matter. For this very reason, specialised military literature needs to be developed all the more carefully, and the development of military scientific topics promoted in cooperation with Slovenian and other foreign institutions, where the critical mass of intelligentsia and funding is significantly higher than in Slovenia.

On this important anniversary, the *Contemporary Military Challenges* are in good shape. The statistics show that, in the two decades, 438 articles have been written by 594 authors. 51 percent of them were members of the Slovenian Armed Forces, 29

percent were from other Slovenian institutions and 12 percent of them were foreign authors. Only eight percent of authors come from the administrative part of the Ministry of Defence. The largest number of external authors participated in 2008, i.e. 50 percent, and most foreign authors in 2010 and 2016. In the former case, the share was 42 percent, and in the latter case, 50 percent of all authors. The share of contributions from the administrative part of the Ministry of Defence, which includes the Defence Policy Directorate in charge of monitoring the defence future and drafting important documents in the field of defence policy has, however, been the smallest in the history of the publication. Indeed, this is a smaller organizational unit, but in terms of substance, a very important one for the defence sector. Nevertheless, or perhaps, for this very reason, the Directorate did not contribute any professional or scientific article in 2013, 2015, and 2017.

We expect and wish that this year this would change.

The first issue of volume 20 is dedicated to the "miracle at Caporetto (Kobarid)". Although our publication is called Contemporary Military Challenges, we wanted to devote attention to the centennial of the First World War, which took place from 1914 to 1918. Authors wrote about various topics related to this anniversary, but the essence is that warfare at that time changed significantly from the so-called "trench warfare" into a completely different form of command and control, which further down in history contributed to the development of various doctrines, strategies and tactics of warfare.

Tomaž Kladnik, in his article titled *The First World War and military organisation on the Slovenian territory*, presents some of the basic characteristics of this so-called comprehensive war and all the changes that occurred during the war. He summarizes some of the Slovenian archival records, which illustrate the spirit of that era in Slovenia.

Slovenian memory of the Isonzo Front is the title of the article by **Dunja Dobaja and Damijan Guštin**. Their article deals with "Slovenian soldiers", i.e. all those who fought for their narrow homeland, which according to the authors comprised Slovenia or Carniola, Carinthia and Styria. Their units were very diverse in terms of nationality.

In her article *Command and control in the Twelfth Isonzo Offensive* **Valerija Bernik** describes what exactly the "miracle at Caporetto" is, how it happened and what it brought both for the history and the future. Among other things, the author states that important changes at that time were induced by the so-called propaganda of national emotions and patriotic fervour.

Blaž Torkar and Miha Kuhar wrote an article *Württemberg Mountain Battalion and the Twelfth Isonzo Offensive*, recalling the memory of a very special battalion

led at the time by Major Theodor Sprösser. A key role was also played by Lieutenant Erwin Rommel. Both of them were specially rewarded for their actions in this offensive because of the new type of warfare, which brought new achievements and has entered the history.

Analysis of geographical factors of the 14th Army battlefield in the Twelfth Isonzo Offensive is an article by **Anton Ribič**, who in great detail presents to the reader the natural characteristics of the location and the climate in which battles of the Isonzo Front took place. Due to these two factors, a variety of activities took place during the battles in a very special way, and, as the author says, there were mutual effects of space and military force.

This year's first issue brings a military stroll through the past, and the next one will be dedicated to recruitment and retention of personnel in modern armed forces.

We wish you pleasant reading!

PRVA SVETOVNA VOJNA IN VOJAŠKA ORGANIZIRANOST NA SLOVENSKEM

THE FIRST WORLD WAR AND MILITARY ORGANISATION ON THE SLOVENIAN TERRITORY

Povzetek Ta vojna je bila drugačna od vseh do takrat, v njej pa je sodelovalo 28 držav ali tri četrtine človeštva. Boji so potekali na morju, zemlji in ob koncu tudi v zraku, žrtev pa je bilo toliko kot v nobeni vojni, in sicer 20 milijonov. Trajala je štiri leta na fronti in v zaledju, uničila največje imperije ter vplivala na uspešno izvedeno boljševistično revolucijo v Rusiji. Drugačna je bila tudi zaradi nove vojaške tehnike. Nove vrste orožja, letalo, tank, strojnica in plin so spremenili do takrat znano strategijo ter taktiko delovanja vojaških enot. Avstro-Ogrska se je na vojno skupaj s svojima zaveznicama Nemčijo in Italijo pripravljala dvajset let, vendar vojna ni potekala po teh načrtih. Vojaki v »slovenskih« polkih so najprej krvaveli na frontah v Galiciji, leta 1915 pa se je fronta odprla na slovenskem nacionalnem ozemlju ob Soči in posegla tako v vojaško kot civilno življenje na Slovenskem. Ob koncu vojne so bile na slovenskem ozemlju, predvsem v Mariboru pod poveljstvom generala Maistra, vzpostavljene enote, ki so bile sicer formacijsko podobne tistim pred vojno, vendar popolnoma drugačne predvsem po nacionalni strukturi in liniji poveljevanja. Vzpostavljena je bila slovenska vojska, ki se je že takoj po tem začela tako kot druge državne ustanove Države SHS izgubljati v vojski in upravi nove države.

Ključne besede *Prva svetovna vojna, Avstro-Ogrska, vojaška organiziranost, posledice vojne, vsakodnevno življenje.*

Abstract This war was different from all other wars that had taken place until then. It included 28 countries or three quarters of the humanity. The battles took place at sea, on land and, in the end, even in the air. The number of victims was larger than in any other war before that and amounted to 20 million. It lasted four years on the front line and in the rear, destroyed the largest empires, and influenced the successful Bolshevik revolution in Russia. It was also different because of the new military technical means. New types of weapons, aircraft, tanks, machine guns and gas have

changed the strategy and tactics of military units known to date. Together with its allies Germany and Italy, Austria-Hungary had been preparing for the war for twenty years, but the course of the war did not follow their plans. First, soldiers in "Slovenian" regiments bled on the front lines in Galicia, and, in 1915, the front line opened on the Slovenian national territory along the Isonzo River interfering both with military and civilian life on the Slovenian territory. At the end of the war, on the Slovenian territory, in particular in Maribor units were formed under the command of General Maister. They were formed in a similar way than the units before the war, but their composition differed completely, mainly in terms of the nationality structure and the chain of command. Slovenian armed forces were established; however, they began to vanish in the light of the armed forces and the administration of the new state immediately afterwards, just like other state institutions of the State of Slovenes, Croats and Serbs.

Key words *First World War, Austria-Hungary, military organisation, aftermath of the war, daily life.*

Uvod Združitev Nemčije leta 1871 je imela za evropski ter svetovni razvoj v 20. stoletju najpomembnejše posledice, še posebno na gospodarskem, geopolitičnem in vojaškem področju. Število prebivalcev Nemčije se je po združitvi povečalo z 41 milijonov leta 1871 na skoraj 68 milijonov leta 1914. V Franciji so na primer opazili povečanje le za štiri milijone s 36 na 40 milijonov. Proizvodnja nemške industrije se je v tem času popeterila, britanska le podvojila. Tako je Nemčija postala za sosede in druge države v Evropi ter svetu vedno nevarnejša. Tega strahu se je nemški kancler Bismarck zavedal, zato je poskušal s svojo zunanjo politiko evropske države prepričati o neupravičenosti strahov pred premočnim nemškim cesarstvom. Cesar Wilhelm II. je, potem ko je odpustil Bismarcka, s svojo napadalno politiko dosegel nasproten učinek. Njegove zunanjepolitične poteze so notranjepolitično zbujale nacionalistične in imperialistične občutke, k čemur so prispevale tudi nemške nacionalistične organizacije, nastale ob koncu stoletja, in sicer Alldeutsche Verband, Flottenverein ter druge, ki so jih finančno podpirali nemški industrialci. Nemški parlamentarni sistem je zašel v krizo in nemško politiko so vedno bolj vodili vojska, uradništvo ter predvsem cesar. Tako se je Nemčija znašla v položaju, da je bila le vojna rešitev politike za reševanje težav, ki so izhajale iz pregoste naseljenosti, bogastva in mogočnosti nemškega cesarstva (Mazower, 2002).

Ob prehodu v 20. stoletje je imperializem, delitev sveta zunaj Evrope na kolonialne posesti in področja gospodarskega vpliva, dosegel vrhunec. Pri svojem prizadevanju za politično-gospodarsko obvladovanje sveta so se evropske sile znašle pred mladimi, energije polnimi neevropskimi državami in narodi. Širjenje britanske oblasti je doseglo svoje meje. Nove industrijske države so gospodarsko tekmovali z Anglijo za tržišča, ker so kolonije in druge nekoč zaostale dežele razvijale svojo industrijo ter se začele protekcionistično zapirati, politično pa, ker je Velika Britanija po spopadih v Sudanu, Južni Afriki in Srednji Ameriki prešla k defenzivni politiki,

ki naj bi varovala njen imperij. Rusija se je po porazu na Daljnem vzhodu močnejše posvečala Zahodu in interesom na Balkanu ter v Turčiji (Svetovna zgodovina, 1976).

Gospodarski in vojaški dvig Nemčije ter predvsem njen namen povečati vojno mornarico so prisilili Veliko Britanijo, da se je ob koncu 19. stoletja začela ozirati po zaveznikih proti Nemčiji. Tako je leta 1904 sklenila zvezo oziroma antanto s kolonialno tekmico Francijo, ki je leta 1912 postala tudi vojaška zveza, ki se ji je vse bolj približevala tudi Rusija. V srednji Evropi sta geopolitični prostor obvladovali Nemčija in Avstro-Ogrska, ki sta oblikovali tabor centralnih sil. Njuna zunanja politika je temeljila na zahtevah po ponovni delitvi kolonij, na iskanju svoje vloge tudi na evropskem Vzhodu in pridobitvi čim več novih surovinskih virov, saj sta jih potrebovali za industrijsko rast. Prizorišči, na katerih so se nemške želje po letu 1900 nanašale na koristi drugih sil, sta bili Severna Afrika, predvsem Maroko, in Bližnji vzhod. Načrt za železnico od Istanbula čez Bagdad do Perzijskega zaliva, za katerega se je v Turčiji zavzemala nemška industrija in z njo povezane banke, sta Anglija ter Rusija po letu 1901 nezaupljivo opazovali kot nedovoljen poseg na območje njunih koristi, vendar tu ni prišlo do resnega spora. Diplomatsko slabo pripravljen, iz prestiža prirojen poskus Nemčije, da bi kot tekmica Francije izsilila ustrezen delež političnega in gospodarskega nadzorstva nad Marokom leta 1905 in 1906 ter 1911, je izzval hude mednarodne krize, ki so jih le težko poravnali. V svoji prepletenosti z naraščajočimi napetostmi v Evropi so bili ti spori znak, da se svetovni politični položaj nasploh zaostrojuje v krizo. Vojaški spopad med taboroma se je zdel neizogiben in čakati je bilo treba le še na primeren povod. Ta vojna je bila drugačna od vseh do takrat, v njej pa je sodelovalo 28 držav ali tri četrtine človeštva. Boji so bili v Evropi, Aziji in Afriki na morju, zemlji in ob koncu tudi v zraku, žrtev pa je bilo toliko kot v nobeni vojni do takrat, in sicer 20 milijonov. Trajala je štiri leta na fronti in v zaledju, uničila največje imperije ter vplivala na uspešno izvedeno boljševistično revolucijo v Rusiji. Drugačna je bila tudi zaradi nove vojaške tehnike. Nove vrste orožja, letalo, tank, strojnica in plin so spremenili do takrat znano strategijo ter taktiko delovanja vojaških enot (Svetovna zgodovina, 1976).

Čeprav so bili operativni načrti tako osrednjih sil kot antante ofenzivni, je vojskovanje na Zahodu že konec leta 1914 prešlo z gibljivega na pozicijsko, pri katerem so se bojevali na omejenem prostoru z neznansko uporabo materiala in hudimi, krvavimi izgubami. Vsa prizadevanja za hitro odločitev v vojni so bila neuspešna predvsem zato, ker je bilo novodobno orožje, in sicer strojnica, hitrostrelni top, ročna granata, minometi, metalci ognja in drugo, boljše v obrambi kot napadu. To je onemogočilo napadalne bitke starega tipa, povečalo pa je tudi grozovitost vojskovanja, ki se je na koncu kazala v številu padlih in ranjenih. Poskusi, da bi pozicijske boje končali z uničujočim orožjem, ki bi nasprotnika presenetilo, so prinesli začetek obdobja novega orožja. Vojskujoče se države so zaman pričakovale odločilen preobrat od uporabe bojnega plina, letal in tankov, ki so bili prvič množično uporabljani v tankovski bitki pri Cambariju novembra 1917. Tudi podmornica ni izpolnila vojaških pričakovanj, posredno pa je bila udeležena pri preobratu vojne. Nemčija je 1. februarja 1917 razglasila neomejeno podmorniško vojskovanje, zato so ZDA vstopile v vojno,

to pa je antanti prineslo mogočne rezerve ljudi in vojnega materiala. Po podpisu versajske mirovne pogodbe 28. junija 1919 je morala Nemčija prevzeti velike obveznosti. Razglašena je bila za glavnega krivca za vojno. Izgubila je vse kolonije, ki sta si jih razdelili Francija in Velika Britanija. Franciji je morala vrniti Alzacijo in Loreno, Poljski pa Poznanjsko ter zahodno Prusijo. Belgija je dobila dele z Nemci naseljenega ozemlja Eupen in Malmedy. Hudo jo je prizadela prepoved združitve z Avstrijo. Omejili so ji število vojakov, prepovedali posedovati težko orožje in vojno mornarico ter ji zapovedali, da mora demilitarizirati Porenje. Nemčija je pogodbo dobila le 24 ur pred podpisom in ni smela ničesar spreminjati (Svetovna zgodovina, 1976).

Nemški narod je po porazu novembra 1918 zajel obup. Med ljudmi sta se širila cinizem in razočaranje nad politiko ter vodstvom, ki sta jih pripeljala na dno prepada. Stara gotovost je izginila in nadomestila jo je globoka zaskrbljenost. Razsežnost tega, kar se je zgodilo, je bila tolikšna, da nastalega stanja niso mogli razumeti kot trajnega. Oblikovali so se miti, s katerimi bi lahko racionalizirali nesrečo, na primer o zahrbtnem nožu v hrbet, ki ga je vojska dobila od politikov nove republike. Grenkoba in sramota sta bili še hujši, ker je leta 1914 nemški imperij, ki je nastal komaj pol stoletja pred tem, tako samozavestno korakal v svojo prvo veliko evropsko vojno. Njegov vzpon je bil zelo hiter in od začetka 20. stoletja je bil gospodarsko ter vojaško najmočnejša država na celini. To imenitno zgradbo je zdaj nenadoma zamenjala poražena republika vprašljive legitimnosti, prikrajšana za oborožene sile in delno zasedena s sovražnikom v Porenju, ozemeljsko zmanjšana in politično zelo razdeljena (Mazower, 2002).

IZGUBE V PRVI SVETOVNI VOJNI

Tabela 1:
Izgube v prvi svetovni vojni
Vir:
Svetovna zgodovina,
Ljubljana,
1976, str. 531

Država	Padli	Ranjeni
Nemčija	1.808.000	4.247.000
Francija	1.385.000	3.044.000
Velika Britanija	974.000	2.122.000
Italija	460.000	947.000
Avstro-Ogrska	1.200.000	3.620.000
Rusija	1.700.000	4.950.000
Turčija	325.000	400.000
ZDA	115.000	206.000

ČASOVNA PREGLEDNICA PRVE SVETOVNE VOJNE

Tabela 2:
Časovna
preglednica prve
svetovne vojne
Vir:
Svetovna
zgodovina,
Ljubljana,
1976, str. 525

1914	
28. junij	bosanski mladeniči v Sarajevu ubijejo avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda
28. julij	Avstro-Ogrska napove Srbiji vojno
3. avgust	nemški vdor v Belgijo in prodiranje v severno Francijo
15.–19. avgust	srbska zmaga nad avstro-ogrsko vojsko na Ceru
17. avgust	ruski vdor v Vzhodno Prusijo
18. avgust–12. september	bitka za Galicijo med Rusi in Avstro-Ogrsko ter ruska zmaga
26.–30. avgust	poraz pri Tannenbergu
5.–12. september	bitka na Marni, nemško napredovanje ustavljeno in prehod k pozicijski vojni
6.–15. september	nemška zmaga nad Rusi pri Mazurskih jezerih
3.–15. december	srbska zmaga nad Avstro-Ogrsko na Kolubari
1915	
4.–22. februar	nemška zmaga nad Rusi v Mazuriji
16. februar–22. marec	odbit poskus Francozov, da se prebijajo v Šampanji
25. april	izkrcaje antantnih sil v Gallipoliju, nato vse leto boji brez uspeha za antanto
1.–3. maj	nemško-avstrijski preboj v Galiciji pri Gorlicah in Tarnovu
9. maj–23. julij	odbiti francoski in britanski poskusi preboja v Flandriji
23. maj	začetek italijanske ofenzive na Soči proti Avstro-Ogrski, ni uspeha
6.–19. september	ruska zmaga nad Avstrijci pri Tarnopolu
22. september–6. november	neuspešni antantni poskusi preboja pri Artiosu in Šampanji
7.–14. oktober	nemške sile in Bolgarija napadejo Srbijo, srbska vojska pa se novembra in decembra umakne čez Albanijo na Krf
1916	
21. februar–21. julij	neuspešna nemška ofenziva za zavzetje Verduna
31. maj–1. junij	pomorska bitka med Britanci in Nemci pri Skagerraku, ni odločitve
4. junij–16. december	tri ofenzive ruskega generala Brusilova v Galicijo in Bukovino
24. junij–26. november	pri bitki na Sommi neuspešni poskusi preboja Francozov in Britancev
29. avgust	vrhovno poveljstvo vojske v Nemčiji dobila Hindenburg in Ludendorff
11.–18. september	ofenziva antante na solunski fronti, Srbi pa na Kajmakčalanu prebijejo bolgarsko fronto in prodrejo do Bitole
12. december	mirovna deklaracija Nemčije, antanta pa jo odkloni
1917	
31. januar	Nemčija z noto napove ZDA od 1. februarja neomejeno podmorniško vojskovanje
8.–15. marec	februarska revolucija v Rusiji, car Nikolaj II. pa se 15. marca odpove prestolu
2. april–20. maj	poskus Britancev, da bi prebili fronto v pomladni bitki pri Arrasu, se konča brez uspeha

6. april–27. maj	francoski poskus preboja v dvojni bitki ob Asini in v Šampanji spodleti
28. april–20. maj	neuspešni poskusi preboja Britancev v Artiosu
27. maj–2. december	večkratne neuspešne britanske ofenzive v Flandriji
1. avgust	neuspešna mirovna nota papeža Benedikta XV.
24.–27. oktober	preboj Nemcev in Avstrijcev v 12. bitki ob Soči pri Kobaridu proti Italijanom
2. november	Balfourjeva deklaracija oziroma britanska obljuba, da ustvarijo Judom domovino v Palestini
7.–8. november	oktobrska revolucija v Rusiji
6. december	razglašena neodvisnost Finske
1918	
8. januar	razglasitev 14 točk ameriškega predsednika Wilsona
3. marec	mir v Brest-Litovsku med Rusijo in centralnimi silami: Rusija se odpove Litvi, Kursku, Latviji, Estoniji, Poljski, Finski in Ukrajini
21. marec–17. julij	na zahodu pet nemških ofenziv, ni odločilnega izida
18. julij–začetek septembra	protiofenziva antantnih čet pod Fochem in nemški umik na Siegfriedovo linijo
15.–18. september	srbska vojska na solunski fronti zlomi bolgarski odpor
29. september	Bolgarija podpiše premirje, antantne sile pa potisnejo Nemce po dolini Vardarja in Morave proti Beogradu
21. oktober	nemško-avstrijska narodna skupščina na Dunaju
28. oktober	razglasitev neodvisne republike Češkoslovaške v Pragi
29. oktober	južnoslovanski narodi zapustijo avstro-ogrsko državo: 1. decembra je razglašena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, od leta 1929 Kraljevina Jugoslavija
1. november	sestavljena samostojna madžarska vlada in 16. novembra razglašena madžarska republika
3. november	premirje med antanto in Avstro-Ogrsko
9. november	Scheidemann v Berlinu okliče nemško republiko
10. november	cesar Viljem II. odide na Nizozemsko
11. november	premirje med antanto in Nemčijo v Compiègne, cesar Karel I. Avstrijski pa se odpove prestolu
12. november	Nemško-avstrijska narodna skupščina razglasi Nemško Avstrijo za del nemške republike

1 VOJAŠKA ORGANIZIRANOST AVSTRO-OGRSKE IN BOJIŠČA SLOVENSКИH POLKOV

Vojaška organiziranost Avstro-Ogrske, s katero je ta vstopila v vojno, je izhajala iz reforme oboroženih sil v času oblikovanja dualizma leta 1886, dopolnjene z reformo od leta 1881 do 1883. Na čelu vojaške organiziranosti je bilo skupno vojno ministrstvo, za vsako polovico države pa še posebno ministrstvo za deželno obrambo, in sicer Landwehr za avstrijski ter Honved za ogrski del države. Posebna organizacijska oblika je bila pomožna oziroma črna vojska Landstrum. Generalštab skupne vojske je bil pristojen predvsem za operativne priprave na vojno. Na čelu tega je bil feldmaršal grof Franz Conrad von Hötzendorf, in to od leta 1906 do 1911 ter nato od leta 1912 do 1918, v vmesnem obdobju pa feldmaršal Blasius Seuma (Žeuma). Cesar oziroma kralj je svojo vlogo vrhovnega poveljnika uveljavljal prek vojaške pisarne. Zvezni parlament za zvezno vojsko in avstrijski ter ogrski za deželno obrambo so v miru odobraval finančna sredstva za vojsko in obrambo ter kontingente nabornikov (Slovenska novejša zgodovina, 2005).

Vojaška organizacija je v miru predvidevala 800.000 vojakov, država pa je bila v vojaškem pogledu organizacijsko razdeljena na 15 korpusnih območij, od leta 1909 pa na 16. Ta so bila razdeljena na 106 vojaških dopolnilnih okrajev, ki so ustrezali nabornim okolišem pehotnih polkov, trije pa so bili namenjeni popolnjenju vojne mornarice. Vse slovensko nacionalno ozemlje, razen transilivanskega Prekmurja, je po letu 1882 pripadlo notranjeavstrijskemu 3. korpusu s štabom v Gradcu. Zaradi teritorialnega nabornega sistema so bile nekatere enote v veliki meri ali večinsko slovenske, zato so jih v javnosti označevali kot slovenske polke. To so bili 17. ljubljanski, 87. celjski, 97. tržaški ter delno 7. celovski in 47. mariborski pehotni polk, 5. (goriški) dragonski polk, topniška divizion v Ajdovščini in Vipavi, 7. in 20. lovski bataljon, domobranska 26. in 27. strelska polka, pri čemer so zadnjega zaradi obrambe Posočja leta 1906 preimenovali v 2. gorski strelski polk. Leta 1887 so zaradi skrajšanja mobilizacijskega časa in narodno političnih razlogov sedeže nekaterih polkov razporedili zunaj nabornih območij. Tako je imela Avstro-Ogrska leta 1914 v kopenski vojski 106 polkov in 34 topniških polkov, v mornarici pa 414.000 vojakov ter 20.000 častnikov (Slovenska novejša zgodovina, 2005).

Vojaški načrt je bil zaradi več možnosti za vojno pripravljen v nekaj različicah. Predvideval je koncentracijo velikega dela oborožene sile v Galiciji in Bukovini (stopnja A: 28,5 pehotne divizije, 12 konjeniških divizij ter 21 pohodnih in črnovojniških brigad). Za Balkan je bila predvidena minimalna skupina Balkan, ki jo je sestavljalo osem pehotnih divizij in sedem črnovojniških brigad, za variantno uporabo pa so predvideli še sile stopnje B (12 pehotnih divizij, konjeniška divizija in šest brigad), ki bi jih skupaj z delom sil stopnje A uporabili proti Srbiji, če Rusija ne bi stopila v vojno, ob morebitni vojni z Rusijo pa bi jih 18. dan po začetku mobilizacije uporabili na vzhodnem bojišču. V državi so že 25. julija 1914 začeli delno, 31. julija pa splošno mobilizacijo, ki je zajela obveznike med 21. in 42. letom. Skupaj je bilo

vpoklicanih 2.846.000 vojakov, od katerih je do takrat le četrtnina služila vojaški rok (Slovenska novejša zgodovina, 2005).

Sarajevski atentat 28. junija, ultimat Srbiji 23. julija in delna mobilizacija 25. julija 1914 ter splošna mobilizacija 28. julija 1914 moških od 21 do 42 let, ki je tudi obveznike zajela v črnovojniško službo, so v javnosti povzročili ogorčenje in hkrati navdušenje ter pričakovanje hitrega konca vojne in slave, ki temu sledi. Jože Hemeršak, ki je odšel na bojišče s 26. domobranskim polkom, pozneje strelskim, je vzdušje ob začetku vojne opisal:

»Cesar Franc Jožef je izdal manifest narodom Avstro-Ogrske. Začetek vojnih operacij je pričakovati vsak čas. Dunajska vlada navdušuje narode z manifesti. Vsak dan lepijo po Ljubljani nove lepake, naperjene proti Srbiji. Ulice so vedno bolj polne, stalno se vršijo burne demonstracije, ljudstvo je popolnoma ponorelo. Izšel je ukaz, da se postavljajo straže na železniških progah. Vse državne ustanove, kot so železnica, pošta in banka, je prevzela vojaška oblast. Civilni promet na južni železnici je ustavljen. Neprenehoma prevažajo čete in vojni material. Vpoklicujejo rezerviste, takoj morajo odpotovati proti jugu. Čete v Bosni in Hercegovini so pripravljene. Ljudstvo je mislilo, da bo Avstrija kar pohodila Srbijo. Vsi smo pričakovali, da bo vojna kratkotrajna in majhna. A zmotili smo se. Izbruhnila je svetovna vojna. Hodili smo na glavno železniško postajo, od koder so odvažali razne maršbataljone na daljni jug. Vojaki so bili ovenčani s šopki, kakor da odhajajo na kakšno ohcet in ne v vojno. Ko smo nekoč pasli radovednost na železniški postaji, nepričakovano pripelje vlak Rdečega križa s prvimi ranjenci. Ko so ljudje to videli, so postali zamišljeni in ni bilo več prejšnje razposajenosti in navdušenja.« (Štepec, 2008, str. 24).

S slovenskega ozemlja je bilo vpoklicanih med 30.000 in 35.000 vojaških obveznikov, ki so se morali zbrati na sedežih dopolnilnih enot polkov. 3. korpus je bil razporejen na vojskovališče z Rusijo. Sestavljale so ga tri divizije s po tremi brigadami, tako da je bilo v njem skupaj približno 50.000 vojakov, od tega približno 60 odstotkov Slovencev. Večina enot je 12. avgusta 1914 odpotovala po železnici čez Madžarsko v Galicijo, kjer se je korpus zbral 20. avgusta 1914. Enote so takoj napotili na bojišče, saj se je 23. avgusta začela splošna ofenziva, da bi osvojili rusko ozemlje na Poljskem. Ob hkratnem napadu ruske vojske se je na 300 kilometrov širokem bojišču med Vislo in Dnjestrom vnela velika bitka. Slovenske enote so imele že v prvem velikem spopadu z nasprotnikom pri Majdan Gologorskem 26. avgusta velike izgube, saj je 17. pešpolk izgubil polovico moštva, in sicer več kot 2000 vojakov, v 87. pehotnem polku je bilo 350 mrtvih in 1050 ranjenih, 47. pehotni polk pa je izgubil 1287 mož, od tega jih je umrlo 168 (Slovenska novejša zgodovina, 2005).

Največje zanimanje domače javnosti so vzbujale novice s front, predvsem tistih, na katerih so se borile enote z večino vojakov iz »slovenskih« dežel. Vir informacij z bojišč so bila pisma vojakov domačim, članki v časopisih, informacije, ki so jih prinašali vojaki na dopustih oziroma ranjeni v oskrbi doma ali v bolnišnicah, ter govornice, ki so jih tako ali drugače širili po mestih in na podeželju.

Cenzura o novicah z bojišč je posegala tako v pisma borcev kot časopisne članke. V časopisih so prevladovali članki z optimistično in narodno vzpodbudno vsebino. Z velikim naslovom na prvi strani so v Straži zapisali »Pešpolk št. 87, 47 in 27 v bojih pri Lvovu« ter s podnaslovi »Bitka okoli Lvova traja še naprej. Graški armadni kor izborno rešil svojo nalogo. Naši stojijo trdno. Naše desno krilo napreduje. Avstrija se veseli Auffebergovih in Danklovih zmag«. Tako so udeleženci bitke pri Lvovu, ranjenci in avtomobilisti, pripovedovali, da se je vojska okrog Lvova že sedem dni borila »pod velikimi izgubami z veliko bojno sovražno premočjo. Naša armada ne brani samo svojih postojank, temveč tudi pogosto napada sovražnika. Posrečilo se je našim četam vreči sovražnika že večkrat nazaj. Naše čete preveva zmagovito, izborno razpoloženje. Z veseljem so zavzele svoje nove postojanke. Vojna uprava skrbi za dovolj velik dovoz streliva. Radi tega je zavest naše armade in zaupanje v lastno moč vedno na izredno visoki stopnji. Med našimi bojnimi vrstami vlada splošno mnenje, da bo sovražnik moral svoj vpad v Galicijo plačati z velikimi žrtvami. Kljub veliki premoči, s katero razpolaga sovražnik, se sovražno vpadanje vedno zmanjšuje. Velika borba traja naprej. Vsi znaki kažejo, da bo mogoče streti sovražno bojno silo in da čaka našo armado končni zmagoviti uspeh«. ¹

O bojih domačih polkov so zapisali: »Med polki, ki so se tako vrlo držali v bojih okoli Lvova, se nahaja tudi pešpolk št. 47. Rama ob rami je stal s pešpolkom št. 27 in 87 v središču tretjega, graškega, armadnega kora ter se dne 26. avgusta bojeval od ¾ 6 ure zjutraj, ko je začel naskakovati, pa do večera. Desetnik 47. pešpolka pripoveduje, da je prišel pešpolk na 300 korakov sovražniku blizu in prisilil rusko infanterijo, da se je umaknila iz zavarovanih mest. Nadalje pripovedujejo, da so Rusi posebno radi streljali na zdravniška postajališča. Od 8. lovskega bataljona je padlo veliko častnikov.« ²

Novice o velikih izgubah domačih polkov, ki so prihajale v domovino, so poskušali pomiriti s časopisnimi članki, ki so poskušali omiliti resnico. Poleg uradnih obvestil vojske, kot je ta, da je poveljnik III. armadnega zbora, general Colerus pl. Geldern, uradno naznanil vojaškemu poveljniku v Gradcu, generalnemu majorju Matanoviču, da je imel graški armadni zbor od 26. do 31. avgusta »v prvi kakor tudi pozneje v drugi bitki pri Lvovu trde boje s sovražno bojno silo. Kljub mogočnemu napadalnemu prodiranju ruske armade je naš armadni zbor svojo nalogo izborno rešil. Naše čete so se nepremagane in dobro razpoložene vrnile iz krvavih bojev. Vojni čini naših čet so občudovanja vredni in zaslužijo najvišjo pohvalo«. V nadaljevanju je uredništvo zapisalo, da je »to uradno naznanilo poveljujočega generala najboljši protidokaz proti raznim čudnim in neresničnim govoricam, ki se širijo o naših polkih. Te govorice, ki so se trosile po raznih nepoklicanih osebah in so se glasile tako, kot bi bila najboljša moč III. kora zlomljena, so popolnoma neosnovane. V prihodnje se bo proti raznašalcem takih neresničnih in razburljivih govoric postopalo z brezobzirno strogostjo«. ³

¹ Pešpolk št. 87, 47 in 27 v bojih pri Lvovu, Straža, 5. september 1914, str. 1 in 2.

² Pešpolk št. 47 pri Lvovu, Straža, 5. september 1914, str. 2.

³ Junaški 3. armadni kor v bojih pri Lvovu, Straža, 21. september 1914, str. 3.

Straža 7. septembra prinaša pogovor, ki ga je dan prej objavil Grazer Volksblatt, z nadporočnikom T., ki je bil težko ranjen v desno nogo in prepeljan na zdravljenje v Gradec. Na vprašanje o velikih izgubah slovenskih polkov je odgovoril, »da vojska ni zavarovalnica za življenje, si moramo pač sami predstavljati. Radi dogodkov na bojišču in radi ranjencev se nam ni treba vznemirjati. Posamezni oddelki so imeli res velike izgube, drugi pa zopet skoro nobenih. Glede števila izgub je odvisno od raznih okoliščin. Gotovo pa je, da so imeli Rusi v boju s 3. korom najmanj dvakrat toliko mrtvih kot mi. Ko smo naskočili ruske okope, smo našli tam mrličke po dva do tri drug na drugem. Naše prebivalstvo se prehitro razburja, poveča vsled svoje domišljije izgube in vidi takoj vse črno. Na bojišču se taki dogodki veliko mirneje presojujejo.«⁴

Na vse pogostejša vprašanja javnosti, kaj je s slovenskimi polki, oziroma kot odgovor na govornice, da je bil tretji armadni zbor, v katerem so bili tudi vsi domači slovenski polki, uničen, so javnosti, »da se vsako razburjenje prepreči«, kot pojasnilo posredovali pogovor Arbeiterwille z infanteristom belgijskega pešpolka, ki je na vprašanje o tem, da naj bi bil tretji zbor skoraj popolnoma uničen, dejal, da »je res, da je marsikoga zadelo, ampak o uničenju ne more biti nobenega govora«, in da je »ranjencev res zelo veliko, ampak mrtvih pa sila malo« ter da »kar je tudi zelo dobro, ruske krogle so tako majhne in ostre, da se rane prav kmalu ozdravijo, in pri tem pokazal neko kroglo, ki jo je našel, in na luknjo, ki mu jo je naredila na rokavu bluže. Bila je tako majhna, da jo je bilo s prostim očesom komaj videti«. Na koncu članka je še spodbudno sporočilo: »Torej glavo pokonci. Zaupanje in potrpljenje!«⁵

Kljub temu v mestu govornice o velikih izgubah na vzhodnem bojišču niso potihnile, še več, vzroki zanje so se pripisovali slovanski zaroti oziroma sodelovanju Slovencev z Rusi. Tako so v Straži zapisali, da se »poročila nam iz popolnoma zanesljivih virov, da se je v soboto in v nedeljo širila po mariborskih ulicah med nerazsodnimi ljudmi strašno zlobna vest, ki si jo je mogel izmisliti sam hudič, da Slovenci (die Windischen) niso hoteli streljati na Ruse. To je v nebo vpijoča, nezaslišana krivica, ki se godi našim vojakom. Mi pa smatramo za svojo sveto avstrijsko dolžnost, da ker so se govornice javno širile, tudi javno in odločno proti njim nastopimo ter branimo čast za domovino borečih se in umrlih slovenskih vojakov. Vsa poročila govorijo, da so se slovenski fantje v Galiciji držali kot junaki, borili kot levi in da se niso pred večkrat močnejšim sovražnikom umaknili niti za ped. Svojo kri so domoljubno darovali za domovino, a sedaj pridejo zlobni ljudje, da umažejo njihovo čisto, nad vse dvome vzvišeno čast. Kdor še bo slišal tako žaljivo in zlobno govornico, naj krivce takoj naznani državnemu pravdnictvu. Proti zlobi je potrebno nastopiti odločno.«⁶

Pisma »mariborskih znancev na bojišču« so bila bolj optimistična. Izmed pristašev Straže iz Maribora, ki so bili na bojišču, so se uredništvu oglasili »odvetnik dr. Josip

⁴ Štajerska domobranska polka št. 3 in 26 v boju, Straža, 7. september 1914, str. 2.

⁵ Kaj je s slovenskimi polki, Straža, 7. september 1914, str. 1.

⁶ Grozno zlobno obrekovanje, Straža, 7. september 1914, str. 4.

Leskovar, kateri poroča, da je še zdrav in v nekem dalmatinskem mestecu; dr. A. Juvan, koncipijent pri dr. Leskovarju, piše, da je še čil in zdrav ter se je udeležil že raznih bojev proti Črnogorcem v Hercegovini; tajnik F. Leskovar pa se nahaja na gališkem bojišču; istotako mesar in gostilničar Jožef Kirbiš, kateri poroča, da ga še ni zadela nobena sovražna krogla.«⁷

Kot motivacijo in priznanja za odločno ravnanje na bojiščih so objavljali sezname odlikovanih častnikov iz domačih polkov. Tako je cesar podelil vojaški zaslužni križec z vojnim okraskom nadporočniku Oskarju Gerzabeku iz 47. pešpolka, podpolkovniku grofu Bissingenu in Nippenburgu iz 5. dragonskega polka, stotnikoma Edvardu Breitenfeldu in Viljemu Reinischu iz 47. pešpolka. Posebno priznanje in pohvalo je cesar izrazil še nadporočniku Karolu Koprivi iz 47. pešpolka. Vsi so se »posebno hrabro vedli pred sovražnikom na bojišču v Galiciji.«⁸ Z zlato hrabrostno medaljo je bil odlikovan narednik Ivan Rotman, doma iz Št. Ilja v Slovenskih goricah. »Rotman je s svojim oddelkom na severnem bojišču prvi vdrl v sovražno postojanko in zažgal hišo, v kateri se je nahajal večji oddelek sovražnika. Celi dan je moral Rotman radi prehudega sovražnikovega ognja ostati v nekem jarku v neposredni bližini. Šele ko je nastopila noč, se je z ostankom svojega voda (6 mož) vrnil.«⁹ Domobransko ministrstvo je z dekretom izreklo pohvalno priznanje za izvrstno službovanje stotniku 26. domobranskega pešpolka Rudolfu Maistru v Mariboru.¹⁰

Straža je 16. oktobra 1914 prvič objavila sezname ranjenih in padlih na bojiščih, in to za pešpolk št. 47, dragonski polk št. 5 in lovski bataljon št. 9 z opombo, da uredništvo »ne prevzame nobene odgovornosti za resničnost izkazov o padlih in ranjenih. Mi smo te podatke posneli po različnih virih, ki pa mnogokrat niso popolnoma zanesljivi. Posebno glede imen se pride v teh izkazih mnogokrat na sled velikim pogreškam. Da zmoremo naše izkaze o padlih, ranjenih in ujetih izpopolniti, prosimo, da se nam poroča, če ima kdo kake zasebne podatke.«¹¹

V naslednjih mesecih so bili sezname ranjenih, padlih in ujetih vse daljši, v opombi uredništva pa je bilo dodano, da »kdor želi imeti natančna obvestila o padlih in ranjenih, naj si naroči uradne izkaze v tiskarni sv. Cirila v Mariboru, Koroška cesta št. 5.«¹²

Za posamezne vojake častnike so bile objavljene posebne osmrtnice. Tako je Terezija Ornik, posestnica v Jerenini, »javljala z boleznim srcem, da so bili prepeljani telesni ostanki njenega dne 12. junija 1915 na severnem bojišču za cesarja in domovino padlega, iskreno ljubljene, nepozabnega sina gospoda Ferdinanda Ornik, c. in kr.

⁷ *Naši mariborski znanci na bojišču, Straža, 3. oktober 1914, str. 2.*

⁸ *Odlikovani častniki naših domačih polkov, Straža, 30. oktober 1914, str. 5.*

⁹ *Odlikovanja pri 47. pešpolku, Straža, 12. februar 1915, str. 5.*

¹⁰ *Priznanje, Straža, 6. april 1917, 4.*

¹¹ *Ranjenci in padli, Straža, 16. oktober 1914, 5 in 6.*

¹² *Ranjenci, padli in ujeti, Straža, 29. januar 1915, 6 in 7.*

stotnika pešpolka št. 47, imejitelja več odlikovanj. Padel je na čelu svojih junaških čet gori imenovanega dne v starosti 32 let kot zadnji vseh mojih dragih. Njegovo truplo je bilo iz začasnega groba v Potoczyski v Vzhodni Galiciji izkopano in prepeljano v domačijo, da se izroči domači zemlji. Blagoslovljenje v Mariboru se vrši v soboto dne 15. decembra 1917 ob ½ 9 uri prepoldne v mrtvašnici mestnega pokopališča, nakar se bodo telesni ostanki prepeljali v Jerenino in položili v družinski grob na tamošnjem mirodvoru istega dne ob 11 uri prepoldne. Svete maše – zadušnice se bodo brale v dekanijski cerkvi v Jerenini«. ¹³

Preboj soške fronte je v vseh pogledih spremenil mnenje o poteku vojne. V časopisih se je ponovno pojavil optimizem, kot je vse prevzemal ob začetku vojne in ki je zaradi njenih posledic z leti ponehal. Ob začetku vojne so oblasti v časopisih poskušale relativizirati velike izgube, tako da so na vse pogostejša vprašanja javnosti, kaj je s slovenskimi polki, oziroma kot odgovor na govornice, da je bil tretji armadni zbor, v katerem so bili tudi vsi domači slovenski polki, pri Lvovu uničen, da se vsako razburjenje prepreči, kot pojasnilo posredovali že omenjeni pogovor Arbeiterwille z infanteristom belgijskega pešpolka. Avstrijsko uradno poročilo za 26. oktober 1917 je prineslo optimistično sporočilo, da so »avstrijske in nemške čete, ki so nastopile ob srednji Soči, krepko prodirajoč prekoračile črto Kobarid–Avče. Premikanje čet pospešuje od včeraj lepo vreme. Odpor Italijanov smo zrušili tudi na Banjški planoti do gore Sv. Gabrijela. Sovražnik se pripravlja, da popusti vse ozemlje, katero si je v enajsti soški bitki odkupil z življenjem veliko tisočev. Na Kraški planoti, kjer se položaj ni izpremenil, so se tu in tam razvili živahni boji. Naval zaveznikov je v dveh dneh borbe omajal sovražne črte na širini 50 kilometrov. Med Italijani, ki se umikajo, vlada na več mestih največja zmeda. Veliko čet, ki smo jih popolnoma odrezali, je moralo na prostem polju položiti orožje«. ¹⁴

Preboj pri Kobaridu je poleg opevanja vojaških zmag in povzdigovanja uspehov ter junaštev avstrijske in nemške vojske pripomogel tudi k njegovemu izkoriščanju za dvig morale in patriotizma med slovenskim prebivalstvom ter k vlivanju zaupanja v monarhijo, katere vstop in bojevanje v vojni sta bila pravična stvar. Kot je bilo zapisano v analizi posledic te vojaške zmage, »posebno mi Slovenci se moramo veseliti zmag avstrijskega in nemškega orožja. Saj se tako vsakdan bolj združuje po italijanskem zavratnem napadu razkosana slovenska domovina ... Malodušnosti ni več v slovenskih srcih – te dni se je zopet izkazalo, da je pravica, ki je na strani Avstrije, le more zmagati ... Naša domovina ne bo razdeljena – vse drugo, kar je za razvoj našega naroda potrebno, bomo z božjo pomočjo in računajoč na pravičnost države, ki se sama mora braniti v imenu pravice, dosegli«. ¹⁵

¹³ Osmrtnica, Straža, 14. december 1917, 7.

¹⁴ Avstrijsko uradno poročilo, Slovenec, 27. oktober 1917, str. 1.

¹⁵ Naši na italijanskih tleh, Slovenec, 27. oktober 1917, str. 1.

2 BOJI ZA SEVERNO MEJO NA ŠTAJERSKEM

Dan svoje slovesne razglasitve je Država SHS na slovenskem ozemlju dočkala brez svojih oboroženih sil. Odpoved pokorščine cesarju, ki jo je skupina slovenskih častnikov izrazila ob razglasitvi države v Ljubljani, je imela sicer velik simbolni, toda majhen praktični pomen. Načrti, še manj pa ukrepi slovenskih političnih sil, ki so vodile osamosvojitve slovenskega naroda, glede nacionalne osamosvojitve na vojaškem področju niso bili natančno pripravljene, saj so jih omejevale razmere, v katerih je nastajala država. Prebivalci in območje nove države so bili do dneva osamosvojitve 29. oktobra v okviru Avstro-Ogrske, ki je izvajala povsem neodvisno oblast. Lastne oborožene sile se zaradi upanja v načelo proste nacionalne samoodločbe, ki ga je razglasil ameriški predsednik Wilson, niti niso zdele tako pomembne. Poleg tega je bilo osamosvajanje južnih Slovanov pod delnim vplivom protivojne propagande, ki jo je slovenska politika vodila od leta 1917, učinkovala pa je skupaj s splošno naveličanostjo vojakov v petem letu vojne. Vojaške enote, v katerih je bila večina vojakov Slovencev, slovenski polki, na katere je računalo tudi osamosvojitveno gibanje, so bili na frontah ali zunaj slovenskega ozemlja. Zahteve nacionalnih predstavništev, da avstrijska vlada nacionalne polke odpokliče s front, je ta vztrajno zavračala in šele 31. oktobra dovolila, da se častniki na svojo željo lahko podredijo narodnim svetom. Najbolj daljnosežno in tudi najpomembnejše je bilo delovanje slovenskih častnikov v nacionalno mešanem Mariboru (Krizman, 1977).

Slovenci na Štajerskem so svoj Narodni svet za Štajersko dobili na ustanovnem občnem zboru v mariborskem Narodnem domu 26. septembra 1918. Udeležilo se ga je devet zastopnikov katoliške Slovenske kmečke zveze in šest zastopnikov Jugoslovanske demokratske stranke. »Na občnem zboru, ki ga je odprl predsednik narodnega sveta v Zagrebu, mariborski domačin dr. Anton Korošec, je oblikoval naslednja stališča:

1. ustanoviti je treba pododsek, ki naj jasno določi narodno mejo z nemškim Štajerskim in Ogrsko;
2. na Spodnjem Štajerskem je treba ustanoviti narodne straže;
3. poseben odsek naj skrbi za financiranje dejavnosti narodnega sveta;
4. sestaviti je treba kataster slovenske in tuje posesti ter reševati gospodarska vprašanja;
5. organizacija narodnega sveta naj se razširi po vseh krajih;
6. pododsek naj se obrne na slovenske socialne demokrate in jih povabi k sodelovanju,
7. pododsek naj pomaga reševati vprašanje glede oskrbe v industrijskih in revnih slovenskih krajih«. (Hartman, 2006, str. 33).

28. septembra 1918 je bila prva seja Narodnega sveta za Štajersko, na njej pa so oblikovali njegov odbor. Tako so postali predsednik dr. Karel Verstovšek, profesor na mariborski klasični gimnaziji ter državni in deželni poslanec, podpredsednik dr. Franjo Rosina, odvetnik, predsednik mariborske Slovenske čitalnice in načelnik mariborske posojilnice, tajnik Fran Voglar, profesor na mariborski klasični

gimnaziji, blagajnik dr. Franc Kovačič, profesor mariborskega bogoslovja ter tajnik zgodovinskega društva in njegov knjižničar. Položaj v Mariboru se je konec oktobra in v začetku novembra 1918 zelo zapletel, saj sta hoteli imeti oblast nad njim in Spodnjim Štajerskim novi državi Država Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Nemška Avstrija. Narodni svet za Štajersko je bil ob narodni vladi za Slovenijo sicer še zmeraj politično zastopstvo z nekaterimi izvršilnimi pooblastili, vendar so bila ta sporna oziroma bi jih bilo treba prenesti na druga izvršilna telesa. V Mariboru so ostali vsi civilni organi, izvoljeni in imenovani še v monarhiji, med njimi mestni občinski svet, okrajni svet in sodišča ter orožništvo in policija, ki sta bila trdno v nemških rokah. Posebno pomembno in odločilno je bilo vprašanje vojaške oblasti ter pripadnosti vojaških formacij v Mariboru in Spodnji Štajerski. Ukrepi nadrejenih poveljstev so bili pogosto v nasprotju, položaj pa je oteževalo vojaštvo na poti domov (Hartman, 2006).

Narodni svet za Štajersko je poskušal 29. in 30. oktobra nastopati v imenu nove države proti nemško opredeljenemu občinskemu svetu Maribora, nemškemu Narodnemu svetu za Spodnjo Štajersko ter avstrijskim oblastem. Poveljnik 26. črnovojniškega okrožja v Mariboru major Rudolf Maister, ki se je udeleževal sej Narodnega sveta za Štajersko, se je zavzemal za odločnejšo politiko do nemštva. 1. novembra se je na sestanku poveljnikov in višjih častnikov, ki ga je sklical štacijski¹⁶ poveljnik polkovnik Anton Holik, za katerega je bilo samoumevno, da mesto pripada Nemški Avstriji, razglasil za vojaškega poveljnika Države SHS v mestu ter z osebnim pozivom v vojašnici 26. strelskega polka na svojo stran pridobil prvo vojaško enoto ter nato sestavil še vojaški enoti s skupaj približno 160 vojaki ter z njimi zasedel večino vojašnic ter posamezne strateške točke v mestu. Dopoldne istega dne se je Narodni svet za Štajersko odzval na njegovo zahtevo po podelitvi poveljniškega položaja in generalskega čina ter si tako pridobil tudi politično podporo (Ude, 1977).

3. novembra 1918 ob 11. uri je nemški del 47. pešpolka, in sicer 17 častnikov ter 390 vojakov in podčastnikov, defiliral pred generalom Rudolfom Maistrom in odkorakal iz Maribora čez Špilj v Lipnico. Odhod je ukazal Maister, verjetno pa je bil tudi posledica novice, podtaknjene avstrijskim častnikom, da so v Ljubljano prispеле angleške čete, ki so na poti proti Mariboru. Tako se je Maistrov vojaški položaj sicer izboljšal, vendar je imel na začetku le malo svojega vojaštva, nekaj sto vojakov, ki so se mu pridružili ob prevzemu vojaške oblasti v mestu. Za službo v svojih enotah je ognjevitivo vabil slovenske častnike in vojake, ki so se vračali domov skozi Maribor. Tako je 4. novembra na mariborski železniški postaji pregovoril 100 mož slovenskega 2. gorskega strelskega polka (v katerem je Maister do premestitve v Przemysl služil kot častnik), ki so se vračali v Ljubljano iz štajerskega Ennsa, 5. novembra pa 150 srbskih vojakov, nekdanjih avstro-ogrskih vojnih ujetnikov, ki so se v večji skupini vračali domov v Srbijo. Kot vojaki antante so po Maistrovih ukazih opravili marsikatero pomembno nalogo, vendar so vzbujali med nemškim prebivalstvom tudi odpor. Nemški železničarji so zaradi njih celo stavkali, vendar to ni zadoščalo. Maister je ugotovil, da bo lahko uspešno izpopolnil

¹⁶ Štacija: avstro-ogrsko krajevno oziroma mestno poveljstvo.

slovensko vojsko na svojem območju, ki je bilo 1. novembra 1918 poimenovano SHS vojaško poveljstvo za Spodnji Štajer, le z razglasitvijo mobilizacije. Sicer je bil njegov poziv za mobilizacijo izdan po predhodnem ne posebno obvezujočem, toda zelo odločnem ukazu, s katerim je usklajeval svojo vojaško oblast. Maistrov mobilizacijski ukaz je bil sestavljen v ostrem vojaškem jeziku, vendar je bil kljub protestom nemškoavstrijske vlade in mariborskega mestnega sveta uspešen, tako da se je lahko lotil dopolnjevanja organizacijske strukture svojih enot. Ta je temeljila na sklepu Narodnega sveta SHS v Zagrebu 31. oktobra 1918 o ustanovitvi II. vojaškega okrožja v Ljubljani in slovenske vojske. Odredil je organizacijo narodne, slovenske armade po dotedanjem avstro-ogrskem ozemeljskem načelu. Od 18. novembra 1918 je potekalo organiziranje slovenske vojske in k vojaškemu poveljstvu za Spodnji Štajer, ki mu je poveljeval Maister, so spadali:

1. Mariborski pešpolk, ustanovljen 21. novembra 1918, je bil prej 26. strelski polk. Za poveljnika je bil imenovan podpolkovnik Avgust Škrabar. Polk je imel tri bataljone in dopolnilni bataljon. V njem je bilo približno 1900 mož in 60 častnikov. Oboroženi so bili z 39 težkimi strojnici, 42 lahкими strojnici in 1038 ročnimi granatami.
2. Celjski pešpolk, ustanovljen v drugi polovici novembra 1918, je štel 1005 mož in 65 častnikov.
3. Tržaški bataljon, nastal sredi novembra 1918, so sestavljali vojaki in častniki nekdanjega tržaškega 97. polka in drugi primorski prostovoljci. Ob koncu novembra je štel 535 mož in 38 častnikov.
4. Topniško poveljstvo Maribor je imelo konec novembra 1918 295 mož, 20 častnikov in 12 topov.
5. Mariborski dragonski polk je bil ustanovljen že 1. novembra 1918. Takrat mu je poveljeval rezervni poročnik Dragotin Lončarič. Dragonci, konjeniki, so patroljirali po mestu in stražili.
6. Letalska stotnija Maribor se je oblikovala v začetku novembra 1918. Posegla je v boje na Koroškem in opravljala opazovalne polete nad Prekmurjem.¹⁷

Pod Maistrovo poveljstvo so spadali še štab vojaškega poveljstva za Spodnjo Štajersko, mariborsko mestno poveljstvo, orožarna, intendatura, proviantura, vojaški bolnišnici, obveščevalna služba, cenzura, vojaška godba in mariborska vojaška realka, na kateri so se pripravljali bodoči častniki in je pod poveljstvom podpolkovnika Davorina Žunkoviča postala prva slovenska vojaška šola. Podobno kot je za Slovence hotel s svojimi vojaki Maister, je želel ob propadu monarhije z ustanovitvijo nemške Schutzwehr mariborski mestni svet za Nemce. Številčno stanje nemške garde se je večalo, tako da je 23. novembra 1918 štela že 1500 mož in 100 oficirjev. Vse bolj je ogrožala pridobitve slovenske vojske, zato je bilo le še vprašanje časa, kdaj bo prišlo do spopada oziroma kdo bo prvi naredil odločujočo potezo. Ponovno jo je Maister. Veliko mobiliziranih vojakov, oblikovanje vojaških enot, njihova dobra razmestitev po mestu in okolici, natančno pripravljen načrt

¹⁷ Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Prevratni dogodki na Štajerskem 2037, Poziv za mobilizacijo.

ter tudi pogojno soglasje Narodne vlade SHS so bili dobra predpriprava za akcijo razorožitve Schutzwehra, ki se je začela 23. novembra 1918 ob 4. uri. Izvedena je bila v 47 minutah, točno po načrtu in brez večjih incidentov. Razorožitev Schutzwehra je bila tako druga velika zmaga Maistra nad Nemci v boju za Maribor. Kmalu po tem je razpustil nemški magistrat in mestni občinski svet ter določil komisarja mesta, ki je 2. januarja 1919 prevzel župansko oblast. Prav tako so Slovenci prevzeli mestno policijo, sodstvo, šolstvo in upravo. Slovenske vojaške enote so na ukaz generala Maistra začele zasedati ozemlje ob narodnostni meji (Hartman, 2006).

Narodna vlada SHS je 22. novembra 1918 izdala sklep številka 151 o začasnih ureditvah poveljstev pri II. vojnem okrožju, ki ga je SHS vojaško poveljstvo za Spodnji Štajer v Mariboru dobilo 26. novembra 1918. V njem je določeno, da generalmajor Maister poveljuje kot poveljnik »Štajerskega obmejnega poveljstva SHS v Mariboru« vsem četam v tem prostoru, in to od ogrsko-hrvaško-štajerske meje do vključno črte po generalni karti Aich, Bleiburg, Δ1637 Travnik in na jugu do južne meje okrajnih glavarstev Ptuj, Maribor ter Slovenj Gradec. Na tem območju so mu bili podrejeni vsa poveljstva, enote, vojaške bolnišnice, oskrbovališča in zavodi. Pešpolk številka 47 so združili s strelskim polkom številka 26. Oddelek gorskega strelskega polka številka 2 je moral Maister do 1. decembra napotiti v Ljubljano, oddelke pešpolka številka 87 pa v Celje, vendar šele, ko je imel dovolj svojih enot. »Sčasoma« so morali vzpostaviti delovanje dragonskega polka številka 5, vsi nekdanji topničarji 26. strelskega polka in 47. pešpolka pa so se morali zglasiti pri topničarskem poveljstvu v Mariboru. Maistrov dotedanji štab je tudi po novem deloval v isti sestavi kot pred tem, s tem da se mu je v štab dodelil generalštabni stotnik Jernej Ankerst. Poveljniki polkov so morali, »v kolikor jim to dopušča število moštva«, oblikovati enega ali več bataljonov s tremi stotnijami s »po 4 častniki in cca 100 mož« in stotnijo »težkih strojnih pušk« ter, če je bilo to mogoče, pri vsaki stotniji še četrti vod z oborožitvijo »lahkih strojnih pušk«. ¹⁸

Tako so bile ob koncu vojne v Mariboru pod poveljstvom generala Maistra vzpostavljene enote, ki so bile sicer formacijsko podobne tistim pred vojno, vendar popolnoma drugačne, predvsem po nacionalni strukturi in liniji poveljevanja. Vzpostavljena je bila slovenska vojska, ki pa se je že takoj po tem začela tako kot druge državne ustanove Države SHS izgubljati v vojski in upravi nove države.

Nemškoavstrijski prebivalci propadle države se niso kar tako sprijaznili z Maistrovimi ukrepi. Vrhunec odpora priključitvi Maribora novi jugoslovanski državi je ob številnih člankih v časopisih, ob provizoričnem plebiscitu za priključitev Maribora in okolice nemškoavstrijski državi ter po incidentih na mejnih območjih in v mestih dosegel 27. januarja 1919 ob drugem obisku opazovalca Združenih držav Amerike podpolkovnika Shermana Milesa z velikimi demonstracijami po mariborskih ulicah, kjer so dosegle vrhunec s streljanjem in mrtvimi na Glavnem trgu pred mestnim magistratom. Maister je naslednji dan izdal ukaz o preprečevanju kaljenja miru v

¹⁸ PAM, fond Prevratni dogodki na Štajerskem, 4/200.

mestu, poverjenik Narodne vlade za prosveto Verstovšek pa je 29. januarja razpustil mariborsko gimnazijo, realko in učiteljsiše, saj so se njihovi gojenci v veliki večini udeležili demonstracij, profesorji pa so bili odpušeni.¹⁹

Po razorožitvi nemške garde je Maister vojaško zasedel ozemlje od Špilja do Radgone kot etnično mejo med slovenskim in nemškim narodom ter tako zarisal severno mejo nove države, pozneje potrjeno tudi na mirovni konferenci. Med zasedbo je prišlo do manjših spopadov v Špilju in Cmureku, do resnega spopada pa med 4. in 6. februarjem 1919 v Radgoni. Tam se je slovenska posadka pod poveljstvom stotnika Zeilhoferja najprej čez Muro umaknila v Gornjo Radgono, kjer je odbila nadaljnje avstrijske napade. Na obeh straneh je sodelovalo več kot 1500 v vojni preizkušenih mož.²⁰

Sklep Avstro-Ogrska se je na vojno skupaj s svojima zaveznicama Nemčijo in Italijo pripravljala dvajset let, vendar vojna ni potekala po teh načrtih. »Slovenski« polki so najprej krvaveli na frontah v Galiciji. Leta 1915 se je fronta odprla na slovenskem nacionalnem ozemlju ob Soči in posegla tako v vojaško kot civilno življenje na Slovenskem. Vojaki, ki so odhajali na fronto, so si okrasili vlake s cveticami in venci. Kot so zapisali v Straži, so »kaj radi imeli na vozovih slike presvitlega cesarja, za katerega so z navdušenjem šli na bojišče«. Stiki z domačimi na fronti so se vzpostavljali predvsem po pošti. V ta namen so med vojno za vojake, ki so bili na bojiščih, ustanovili posebno vojno pošto in predpisali, kako bo tovrstni poštni promet potekal. S širitvijo vojaških spopadov je vse več vojakov padlo v nasprotnikovo ujetništvo, tako da je bilo vedno več vprašanj in pritožb prebivalstva glede neugodnega položaja vojnih ujetnikov v Rusiji. Poleg zbiranja posameznih praktičnih potrebščin za vojake na fronti in kupovanja vojnih obveznic oziroma posojil so nekateri premožni meščani namenjali posameznim vojaškim enotam tudi denar. Za domačo javnost so bile najpomembnejše novice s front, predvsem tistih, na katerih so se bojevale enote. Vir informacij z bojišč so bila pisma vojakov domačim, članki v časopisih, informacije, ki so jih prinašali vojaki z bojišč, ki so bili na dopustih ali ranjeni v oskrbi doma ali v bolnišnicah, ter govorice, ki so jih tako ali drugače širili po mestu. Po mobilizaciji ob začetku vojne se je mobiliziranje za vojsko sposobnih moških v mestu nadaljevalo ves čas vojne. Vojno ministrstvo je omogočilo, da so lahko mladeniči, rojeni od leta 1892 do 1895, ki so bili vpoklicani kot črnovojniki, predčasno opravili dopolnilni izpit za enoletne prostovoljce. Vojaške oblasti so preverjale tudi tiste, ki so bili vojaške službe oproščeni. Tako so morali uslužbenci zasebnih podjetij in posamezni zasebniki, ki so bili vodilni ali drugače pomembni funkcionarji, dokazovati nadaljnjo zdravstveno ter drugo upravičenost za odsotnost s fronte. V vojašnicah in na vadiščih v mestu so potekala urjenja ter usposabljanja enot, ki so bile namenjene na fronto oziroma so se z njih vračale. V notranjosti so bili tudi vojaki, ki so prihajali s fronte. Odločilni ukrepi generala Maistra in njegovih

¹⁹ PAM, fond Prevratni dogodki na Štajerskem, škatla 3/98.

²⁰ PAM, fond Prevratni dogodki na Štajerskem, škatla 1/22, Franjo Cvirn, Zgodovina prevrata na Štajerskem 1918/19, str. 20 in 29.

borcev so ob koncu vojne ter takoj po njej zagotovili, da so bile ob koncu vojne pod poveljstvom generala Maistra vzpostavljene enote, ki so bile sicer formacijsko podobne tistim pred vojno, vendar popolnoma drugačne, predvsem po narodnostni strukturi in liniji poveljevanja. Vzpostavljena je bila slovenska vojska, ki pa se je že takoj po tem začela tako kot druge državne ustanove Države SHS izgubljati v vojski in upravi nove države.

Literatura

1. *Hartman, Bruno, 2006. Rudolf Maister. Ljubljana: DZS.*
2. *Krizman, Bogdan, 1977. Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslovenske države. Zagreb: Školska knjiga.*
3. *Mazower, Mark, 2002. Temna celina: dvajseto stoletje v Evropi. Ljubljana: Mladinska knjiga.*
4. *Pokrajinski arhiv Maribor, fond Prevratni dogodki na Štajerskem, 2037.*
5. *Slovenec, letniki 1914–1918.*
6. *Slovenska novejša zgodovina, 2005. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.*
7. *Straža, letniki 1914–1918.*
8. *Svetovna zgodovina, 1976. Ljubljana: Cankarjeva založba.*
9. *Štepec, Marko, 2008. Vojne fotografije 1914–1918. Ljubljana: Defensor.*
10. *Ude, Lojze, 1977. Boj za severno slovensko mejo: 1918–1919. Maribor: Slovenska matica.*

SLOVENSKI SPOMIN NA SOŠKO FRONTO

SLOVENIAN MEMORY OF THE ISONZO FRONT

Povzetek Slovenski vojak na soški fronti je imaginarna celota, ki jo sestavljajo zelo različni ljudje po narodnosti Slovenci z različnimi vojaškimi položaji, doživetji in stališči do vojne, države ter celo domovine. Take omejitve je v spoznavnem procesu o položaju in čustvovanju slovenskega vojaka nujno treba upoštevati, da ne posplošujemo posamičnih izkušenj in zaradi strukture virov ne zapadamo v motivacijske ter propagandne vzorce tedanje dobe. Kljub temu je mogoče sklepati, da je slovenski vojak prenašal in doživljal vse tegobe vojaškega življenja, značilne za bojevanje na razmeroma stabilnih frontnih črtah, v jarkih in kazematah, med pogostim topniškim obstreljevanjem ter bojevanjem iz bližine. Slovenskega vojaka je posebej opredeljeval njegov odnos do ožje domovine, ki jo je razumel kot Slovenijo ali Kranjsko, Koroško oziroma Štajersko. Ta okoliščina je pri večini slovenskih vojakov prispevala k bolj osebnemu odnosu do bojevanja na soški fronti, k lažjemu prenašanju težav življenja in bojevanja na prvi bojni črti ter k višji bojni morali.

Ključne besede *Soška fronta, vojaki, bojna morala, prva svetovna vojna.*

Abstract Slovenian soldiers on the Isonzo Front are an imaginary whole composed of very different people of Slovenian nationality with various military positions, experiences and viewpoints regarding the war, the state or even their homeland. In the cognitive process concerning the position and emotional expression of Slovenian soldiers, such restrictions should be taken into serious consideration not to overgeneralise individual experiences and fall into motivational and propaganda patterns of the era due to the structure of resources. Nevertheless, it is possible to conclude that Slovenian soldiers have dealt with and experienced in entirety the hardship of military life characteristic of the combat on relatively stable front lines, in trenches and pillboxes, during frequent gun shooting and close combat. Slovenian soldiers were especially defined by their attitude towards their close homeland, which comprised

Slovenia or Carniola, Carinthia and Styria. With the majority of Slovenian soldiers, this circumstance contributed to a more personal attitude towards their engagement in the Battles of the Isonzo. It also helped them soothe the hardship of life and front line combat and to develop a higher combat morale.

Key words *Isonzo Front, soldiers, combat morale, First World War.*

Uvod Slovenski in drugi vojaki v svojih spominih ter pričevanjih izražajo pretres zaradi bojevanja na frontah, ki je preseгло meje pričakovanega, trpljenja in bojevanja, zato je poleg tega prikaza, ki, kakor je soditi, v tej dimenziji ne presega razpona doživljanja in doživetega tudi vojakov drugih narodov, soška fronta drugačna predvsem po tem, da je bila za bojevanjem na Krasu, Goriškem in v Posočju še posebna duševna energija. Ta izvira iz njenega ozemeljskega položaja, torej umeščenosti na ozemlje, ki so ga vojaki slovenske narodnosti večinoma prepoznavali kot del svojega nacionalnega in etničnega, s to fronto pa se je povezovala narodna obrambna konstrukcija bojevati se z verolomnim Italijanom, ki hoče odvzeti slovensko zemljo.

Spomin na soško fronto delijo tudi številni civilni prebivalci na Slovenskem, čeprav so jo doživeli neposredno ali pa so bili po njenih učinkih prizadeti posredno, saj je njen vpliv segel globoko v zaledje, na večino slovenskega etničnega območja (Guštin, 2005, str. 64–70). Najbolj neposredno so številni Slovenci doživeli vzpostavljane bojišča, ko so lahko opazovali številne izmed približno 30.000 ljudi iz Goriške, s Krasa in iz Posočja, ki so se morali precej na hitro umakniti iz obmejnih predelov, kjer so se vzpostavljale frontne črte. Spominu »goriških beguncev« se je soška fronta zarisala še globlje, saj so bili pretežno kmečki prebivalci prisiljeni zapustiti svoja posestva, ne le preseliti se v neznano, zasilna taborišča ali k sorodnikom, temveč so popolnoma spremenili tudi svoj način življenja (Svoljšak, 2010, str. 228–240). Kako se ne bi spomin na soško fronto vtisnil v spomin pripadnikov »prevaževalne čete« Ljubljanskega prostovoljnega gasilskega in reševalnega društva, ki so dan za dnem z ljubljanske železniške postaje prostovoljno vozili ranjence v številne improvizirane vojaške bolnišnice v mestu, med njimi in nazaj na vlake. V štirih letih so jih prepeljali 1.500.000 (ZAL 1). Tisoči in tisoči prebivalcev zahodnega ter osrednjega dela Slovenije so z zaskrbljenostjo poslušali hrumenje topniških obstreljevanj, posebej tistih najbolj skoncentriranih ob začetkih soških bitk, ki so odmevala še bolj vzhodno od Ljubljanske kotline (Guštin, 2005, str. 71). Dnevno časopisje je opozarjalo na italijansko nevarnost: »Nevarnost, ki Ti grozi od starega sovražnika, je na jugu zedinila ves jugoslovanski narod. Vidimo in vemo samo to: Avstrijska stvar je danes jugoslovanska stvar. Ta zemlja je avstrijska in jugoslovanska. Sovražnik Avstrije ne more biti nam prijatelj, kakor naš sovražnik ni bil, ni in ne bo prijatelj Avstrije. Da je z Italijanom tako, vidi celo Srb zunaj Avstrije. Cel jugoslovanski svet se danes z gromovitim vzklikom dviga in vstaja proti laški nesramnosti. Kot signal so zazvenele besede načelnika Hrvatsko-slovenskega kluba, dr. Korošca, ki je zaklical: 'Roke proč od naše zemlje in naše usode!« (Slovenec, 25. maj 1915, str. 1). Zaradi soške fronte so bili zaskrbljeni intelektualci in politiki. Zanje je postala soška fronta dodaten

razlog za skrb in navezavo na avstro-ogrsko državo ter vojsko, saj je soška armada varovala slovensko zaledje pred vojnim uničenjem in posredno ne le mej avstro-ogrsko monarhije, temveč slovensko ozemlje in narodne meje (Škerl, 2007). Poleg politikov se je tudi mladi Šincov Jože iz Breginja kot Breginjec odločil za zvestobo cesarju in bil prepričan, da jih lahko le cesar in močno cesarstvo ubranita pred Italijani in njihovim kraljem, ki je silil na slovensko ozemlje. Kot Breginjec se je zavedal, kaj pomeni biti pod italijansko nadvlado. Spomin iz leta 1866, ko so si Italijani prilastili Benečijo in Rezijo, je bil na tem območju zelo živ (Šimac, 2002, str. 194).

Še bolj neposredno so jo doživljali in se je nato spominjali slovenski vojaki. Za slovenskega vojaškega obveznika, mobiliziranega vojaka leta 1914 in v prvih mesecih leta 1915, je bila soška fronta njegova druga fronta za Galicijo ali Karpati. Na fronti že preizkušeni vojaki Slovenci so v veliki večini prišli na soško bojišče šele v začetku poletja leta 1915. Do tedaj so bili v prvem ešalonu, ki je prišel na fronto, predvsem rezervisti in vojaki, ki so čakali, da popolnijo svoje matične frontne enote, torej nadomestne bataljone. Zanje je bilo doživeti soško fronto nekaj drugega kot za frontne vojake za njimi. Razpoloženje ob izbruhu vojnih sovražnosti z Italijo je vsaj pet let pozneje nazorno opisal Ivan Matičič, vojak 27. domobranskega pehotnega polka, ki se je maja 1917 preimenoval v 2. gorski strelski polk:

»Deveti maršbataljon našega polka je moral na goriško fronto, ker se je Italija izneverila svoji zaveznici Avstriji. Klatili smo se nekaj tednov okrog Tolmina in kopali strelske jarke. Ko pa je bila vojna napoved že neizogibna, smo šli 20. maja 1915 na goro k Sveti Mariji levo od Tolmina in jo zasedli. In na binkoštno nedeljo zjutraj ob treh dobimo kratko telefonsko sporočilo: 'Danes od polnoči smo z Italijo v vojnem stanju. Pripravite se!' Pretresla nas je ta nepričakovana vest. Spogledali smo se in se bridko nasmejali. Nadporočnik Ringel, ki je bil videti pogumen mož, a jo je nazadnje le popihal k trenu (pratežu, op. a.), je pričel žugati s pestmi: 'Hvala Bogu! Vendar je prišla prilika, da se bomo krvavo maščevali za vse zahrbtnne intrige in zločine, ki so nam jih prizadejali! Čakajte, vi laški hinavci, vi ničvredni ščurki, dobili jih boste, čeprav nas je malo! Začnimo fantje!« (Hmelak, 1968, str. 36–37).

1 SLOVENSKI VOJAK

Kdo je bil slovenski vojak na soški fronti? Tako kot drugi si tudi slovenski vojaki bojišč niso izbirali in je bila njihova uvrstitev na soško fronto povezana z ukazi vojaških poveljstev, ki so enote razporejala med tremi frontami, vzhodno, balkansko in jugozahodno, ki jih je avstro-ogrsko vojska morala vzdrževati. V dveh letih in pol, kolikor je ta trajala med morjem ter Rombonom, je bilo na posameznih točkah te 90 kilometrov dolge fronte več izrazitih zgostitev slovenskega vojaštva. Najprej so bili v skrajni sili nadomestni bataljoni slovenskih polkov, nato že poleti leta 1915 27. domobranski pehotni polk, ki je bil večino časa med letom 1915 in oktobrom 1917 nameščen v Zgornjem Posočju, 17. pešpolk, ki je bil na Krasu, dokler ga spomladi leta 1916 niso premestili med enote, ki naj bi izvedle velik napad v beneško ravnino in se nato ni več vrnil na soško fronto, 87. pešpolk, ki je bil na goriškem odseku fronte,

7. pešpolk in 47. pešpolk, torej večina »slovenskih polkov«, temeljnih pehotnih enot, ki so vključevale največje koncentracije vojakov s slovenskega etničnega območja in so vojaško spadale v graški korpus. Le Primorcev je bilo med njimi manj, saj so ti štabi 97. pešpolk zaradi italijanskega vojaštva v njem vso vojno uporabljali na vzhodni fronti. Slovenski vojaki, tudi oficirji, so bili na soški fronti še med različnimi narodnostmi kot pripadniki artilerijskih, prevoznih in drugih posebnih enot, celo med piloti letalske flote so bili (Guštin, 2006, str. 138–139). Govorimo lahko torej o precej različni, toda hkrati celoviti in množični vojaški izkušnji slovenskega vojaka na soški fronti. Marsikateri jo je tudi zapisal in nam jo posredoval. Do bolj natančnih analiz, ki jih bo omogočila baza podatkov o padlih vojakih s slovenskega ozemlja, bo ostalo odprto vprašanje, ali je bila soška fronta tisto bojevališče velike vojne, na katerem je padlo največ slovenskih vojakov.¹

2 SPOMINJANJE IN DOŽIVLJANJE PRVE SVETOVNE VOJNE

Velika vojna je v svoji vseobsežnosti in preseganju meja do takrat znanega ter mogočega nehote sprejela nase tudi poslanstvo velike opismenjevalke (Svoljšak, 2011, str. 523). Vojaki, ki so bili večinoma z osnovnošolsko izobrazbo dovolj pismeni, so si začeli na bojnem polju zapisovati svoje doživljanje vojne in urejati zadeve doma. Med viri o veliki vojni je tako ostalo precej pisem vojakov s front in dnevniških zapisov. Pisanje pisem je postalo priljubljena in tudi edina mogoča oblika sporazumevanja s svojim civilnim mikrosvetom, družino ter prijatelji. Višjim, bolj izobraženim in pismenim slojem so se v pisanju torej pridružili tudi preprosti ljudje. Oboji so v pismih sporočali svoje želje, hrepenjenja in stiske ter tako vzdrževali stik z domačimi. Tudi za najbolj togimi in neekspresivnimi izrazi je mogoče zaznati stiske, strahove ter upanje njihovih piscev (Luthar, 2000, str. 17). Lahko bi rekli, da so bile razlike med stanovi v intimnem doživljanju vojne zabrisane. Podobno je z dnevniškimi zapisi vojakov in njihovih bližnjih. Luthar navaja, da je bilo pisanje namenjeno lažjemu premagovanju grozot in napetosti ter iskanju racionalnosti v vojnem dogajanju. Pisanje naj bi vojakom omogočilo ohraniti občutek intimne v množici. Po psihoterapevtskih predpostavkah naj bi bilo pisanje sredstvo za reševanje osebne krize in izraz obupa ter želje, da bi si posameznik izboljšal osebni položaj, predvsem pa, da bi se znebil čustvenega pritiska. Pisanje dnevnika je pomenilo umik v svet, ki je prenesel grozote vojne, in jih je ohranjalo pri zdravi pameti (Luthar, 2000, str. 529). Prav tako premišljevanje o svoji stiski je veliko ljudem pomagalo preživeti vojno. Dnevnik so izčrpniji vir za rekonstrukcijo miselnosti in intimne zgodovine sodobnikov kot pisma. Dnevnik namreč predstavljajo necenzurirano refleksijo dogajanja in nam v nasprotju z bolj ali manj cenzuriranimi pismi povedo veliko več o emocionalnem in tudi materialnem življenju med prvo svetovno vojno (Luthar, 2000, str. 20).

¹ Projekt Zbiranje podatkov o vojaških žrtvah prve svetovne vojne na Slovenskem se je začel leta 2015, baza pa bo javno dostopna od novembra 2018. Pri projektu sodeluje 16 ustanov in posameznikov, koordinator pa je Inštitut za novejšo zgodovino.

V nasprotju s tem je v vojnih spominih opisana vojna, kot se je avtorji spominjajo s časovne razdalje. Prav to je bilo pomembno pri njihovem oblikovanju. Zaradi nje se v poznejših spominih ne kaže tak obup in srd nad doživljanjem vojne kot v sprotnih dnevniških zapisih. Vojna izkušnja je bila predvsem izkušnja mladega človeka, ki je v vojni čutil življenje in smrt z drugačno intenzivnostjo kot v miru. Za razumevanje sprememb, ki jih vojna povzroči človeku, sta namreč potrebna čas in vzpostavitev distance do tistega, česar se pisec o sebi spominja (Svoljšak, 2011, str. 527–528).

Avtobiografski viri ne omogočajo celovitega vpogleda v vojne izkušnje, temveč fragmentaren vpogled v miselni svet, čustvovanje in doživljanje piscev. Dnevniki, pisma in spomini nam veliko povedo tudi o okolju, v katerem je vojak doživljal svojo vojno izkušnjo, kar pomeni, da so zaznamovani tudi s segmenti objektivnega dogajanja (Verginella, 2005, str. 178).

3 SLOVENSKI VOJAKI O SOŠKI FRONTI

Slovenska vojna pričevanja so predvsem zgodbe vojakov, ki so služili v tedanji avstro-ogrski vojski. Pisana so brez slabe vesti ali opravičevanja zaradi službe v »tujci« vojski. Svoje bojevanje so razumeli kot del vojne službe, ki so jo zvesto in temeljito opravljali ne glede na bojišče (Svoljšak, 2009, str. 314). Gledano širše so teže sprejemali dejstvo, da morajo biti na bojiščih v Srbiji in Rusiji. V začetnih bitkah v Galiciji so avstro-ogrski vojaki prvič izkusili industrijsko bojevanje. To je bilo zanje in ne le zanje nepredstavljivo (Bobič, 2014, str. 86).

Soška fronta se je razlikovala od dotedanje vojne izkušnje le toliko, kot so jo oblikovali prostor, hribi namesto ravnine in kamen namesto prhke zemlje. Pomembna je bila še moralna komponenta, ki bi jo lahko označili kot intenzivirano domoljubje in posledično izboljšana bojna morala. Izrazito zavedanje slovenskih vojakov, da se na soški fronti brani tudi ožja domovina, je spodbudila marsikaterega vojaka. Po italijanski vojni napovedi avstro-ogrski monarhiji so slovenski vojaki boj ob Soči začeli razumeti kot nujni klic k boju za domovino. Govorili so celo o »hrepenenju«, da bi šli v boj proti »Lahom«.

Andrej Dobravec, ki se je boril na balkanski fronti, vendar so ga zaradi revmatizma poslali v zaledje, je prosil domačega župnika, naj v njegovem imenu napiše pismo vojaškemu poveljstvu, da ga pošljejo na italijansko fronto. Duhovnik je prošnjo oddal s toplim priporočilom. Podobno je slovenski vojak pisal z meje z Italijo: »Slovenske krvi smo in pripravljani smo jo preliti za slovensko zemljo, če je treba.« (Bobič, 2014, str. 86–87). To pripravljenost žrtvovati se za obrambo države, da bi obranili svoje nacionalne interese, so opazile tudi vojaške oblasti. Za slovenske vojake je bilo v avstrijskih uradnih poročilih zapisano, da so kljub jugoslovanskim željam poslušali poziv cesarja, da bi dosegli politično samostojnost kot darilo za zvestobo cesarju, in so bili z veseljem pripravljani žrtvovati vse, tudi zadnjo kapljo krvi. Povsod so se bojevali in prelivali kri slovenski fantje za domovino. Držo posameznih slovenskih enot so označili kot neoporečno (Svoljšak, 2009, str. 299).

Z italijansko vojno napovedjo in prvimi napadi na avstro-ogrške položaje za mejo se je začel »krvavi ples« z novim sovražnikom, ki ga ni bilo mogoče podcenjevati. Avstro-Ogrska je dobila še eno precej dolgo fronto in italijanska vojna napoved je kljub tihim slutnjam ter ugibanjem prišla nepričakovano. Poglavlje, ki sledi, je vpogled v osebni svet posameznikov, ki so se bojevali na soškem bojišču in svoje doživljanje vojne zapisovali v nam dostopne dnevnike.

Vojaki, ki so imeli pred seboj primerjavo, so soško fronto doživljali kot drugačno, še zahtevnejšo in nevarnejšo. Izkušeni avstro-ogrski vojaki, ki so imeli izkušnje z boji v Galiciji in Karpatih, so vojno na soškem bojišču opisovali s spoštovanjem ter čudenjem obenem. »Možje in častniki, ki so bili na gališkem bojišču, pravijo, da kaj tako strašnega, kakor se tu vidi, tam niso doživeli,« je zapisal topničar Mihael Mohor (Svoljšak, 2014, str. 16). Kaj je bilo tako strašno? Na soškem bojišču je potekala bojna črta po visokogorju in čez Kras, kjer je bil pritisk napadalcev najhujši. Na kamnitem kraškem terenu so imeli branilci slabe zaklone, njihovo kopanje je zahtevalo precej večje napore in prešibke enote so komaj zadoščale za obrambo. Pomanjkljiva prometna infrastruktura, ki jo je vojska šele na hitro gradila, je slabšala stik z zaledjem in pravočasno ter zadostno oskrbo. Kamnit kraški teren je še povečeval učinke topniškega obstreljevanja. Ofenzive so se na soškem bojišču začele z večurnimi topniškimi pripravami, sledili pa so juriši pehote čez vmesno polje, preprejeno z žičnimi ovirami. Vojaki so napadalce poskušali ustavljati z zadnjimi močmi v bojih iz bližine. Preživeli vojaki so ponoči utrjevali porušene okope in kopali zaklone. Hudo težavo na kraškem odseku je pomenilo nenehno pomanjkanje vode. Preskrba s hrano vojakov na prvi bojni črti je bila slaba in neredna. Podnevi se branilci niso premikali, da ne bi izdali svojih položajev. Branilci ob Soči so imeli poleg nenehnega italijanskega obstreljevanja večkrat težave tudi z vremenom. Njihova kritja je uničeval močen dež z vetrom. Hudourniki so jih uničevali in odnašali. Kadar je streljanje malo ponehalo, so vojaki popravljali strelske jarke (Hrovat in drugi, 2015).² Kar je bilo porušeno, so poskušali vojaki ponoči popraviti. Italijanska artilerija je namreč ponoči mirovala, so pa branilce ogrožale patrolje italijanskih strelcev, ki so ležali zariti v zemljo, večkrat le nekaj metrov pred branilci, in vso noč streljali. Kritja so bila v razvalinah, izgube velike, ranjenci so ječali in prosili vode. Ivan Matičič je zapisal, da je bilo njihovo stanje nevzdržno (Hmelak, 1968, str. 65, 87). Vojaki so komaj čakali, da so po 14 dneh ali treh tednih na prvi bojni črti dobili zamenjavo in odšli v zaledje (Videmšek, 2014).

² *Nekdanji vojak Avstrijec Hans Pölzer je v svojih spominih opisal zadnje tri dni, ki jih je prebil ob Soči. Pripadniki 6. pehotne divizije (6.K.u.K. Infanterie Division), med katerimi je bil tudi Hans Pölzer, so v bližino Prvačine prispeli z vlakom med 28. oktobrom in 1. novembrom. Od tam so zasedli položaje na frontni črti in tako od 10. novembra do 14. decembra 1915 sodelovali v 4. soški bitki. Ob zasedbi položajev je opisal stanje obrambnih jarkov. Lesene deske in ostrejša iz klobučevine niso mogli zdržati nenehnega topniškega obstreljevanja. Na tem območju je bil v deževnem obdobju, zato je pretresljivo opisal dogajanje v komunikacijskih jarkih. Po jarkih se je pretakala gosta in oljnata blatna brozga rdečkasto rjave barve, ki je med dežjem curljala iz vsake skalnate razpoke. V marsikaterem jarku se je nabralo toliko, da je odraslemu možu segala čez glavo, v njej pa so plavali deli razpadajočih človeških trupel (Pölzer, 2011, str. 4–15).*

Obremenjujoča je bila velika intenzivnost spopadov, zlasti na Krasu. Italijansko topništvo je močno obstreljevalo prav oskrbovalne linije. Težavo so poskušali reševati z nočno dostavo hrane (Stergar, 2015, str. 4–5). Franc Grošelj, ki je bil na soški fronti sanitejec in pripadnik vojaške zdravstvene enote, je pripovedoval, da so v času bitk jedli le enkrat na dan, navadno zvečer, približno ob 23. uri. Kadar je streljanje malo ponehalo, so vojaki popravljali strelske jarke (Hrovat in drugi, 2015).

Veliki težavi sta bili tudi preskrba z vodo in žeja, saj je na kraškem območju ter tudi v visokogorju primanjkovalo vode. Kljub zastraženim vodnjakom in prepovedi pitja nečiste vode so glede na pričevanja vojaki pili vsakršno vodo, zaradi česar so se širile nalezljive in nevarne črevesne bolezni. Vojaške oblasti so začele graditi vodovode in si prizadevale redno dovažati vodo, toda preden jim je to uspelo, so minili meseci (Štepec, 2016, str. 33).³

Obremenitve na bojišču so marsikaterega branilca privedle na rob blaznosti in obtoževanja tako Avstrije kot Italije. Prva naj bi jih gnala v smrt, druga jih je pobijala (Hmelak, 1968, str. 88). Slovenski branilci so prezirali italijanski ozemeljski pohlep. V knjigi Ivana Maticiča lahko preberemo izlive ogorčenja: »Kam le ta hudič laški rine? Saj se mora človeku že do grla gabiti ta požrešnost. Svoje ljudi je imel že prvi dan odrešene vse. A čemu se zajeda naprej v našo zemljo? Saj nas vendar ne misli odrešiti?« (Hmelak, 1968, str. 88).⁴

Po italijanski napovedi vojne so prišli na površje (slovenski) stereotipi o »laških verolomnežih« (Stergar, 1996, str. 71). Glede na to, da so bili vojni cilji Italije znani in je bila približno znana tudi vsebina londonskega pakta, je razumljivo, da so predsodki do Italijanov dobili trdno podlago in novo nadgradnjo. Slovenci in tudi Hrvati ter drugi južni Slovani iz monarhije so se upravičeno počutili ogrožene in so kar tekmovali v obsodbah italijanskih zahtev. Mnenje o Italijanih kot slabih vojaki, ki ni bilo le slovensko, je bilo v tistem času priljubljena tema. Trije najbolj izraženi slovenski stereotipi o zahodnih sosedih so bili, da so Italijani verolomneži, ki jim ne moremo zaupati, in slabi vojaki ter da je njihova vojska komaj vredna tega imena. Ti stereotipi so prišli na dan tudi med branilci na soški fronti. Poznejši zgodovinski dogodki so jih le še okrepili, tako da so prisotni še danes (Stergar, 1996, str. 72–73).

Zanimiv odmik od stereotipov o italijanskem nasprotniku in od vojne morije je vojni roman Prežihovega Voranca Doberdob. V njem pisatelj 20 let po koncu vojne ruši mit

³ *Pomanjkanje vode je bila splošna težava vojskujočih se strani tudi na drugih bojiščih. Zanimiva je pripoved Vladislava Fabjančiča, ki se je bojeval kot prostovoljec v srbski vojski, tudi v bitki na Ceru. Zapisal je: »Pri nekem vodnjaku blizu Uba sem imel priliko opazovati in sodelovati pri ogorčeni nočni borbi za vedro (vode; op. a.). Naredniki in oficirji, ki nas niso pustili piti – odmor ni bil ukazan – so bili v hipu odrinjeni. Kdor od vojakov je imel krepkejšo pest, je pil. Midva z Jenkom (Avgust Jenko, tudi prostovoljec; op. a) sva bila med temi. Da sva jih dobila s plosko sabljo po hrbtu, naju ni preveč vznejevoljilo. Grozovita žeja je bila vsaj za čas ugašena.« (ZAL 2).*

⁴ *Vzpostavitev soške fronte je treba razumeti skozi dolgoletno nezadovoljstvo Kraljevine Italije z mejo ob Jadranskem morju. Po mnenju italijanske politike naj bi bila to ozemlja, ki jih je zasedla italijanska vojska »znotraj naravnih meja Italije«. »Odrešene pokrajine« so odražale temeljni cilj italijanske politike in razloge za poseg v vojno (Prim. Svolfšak, 2003).*

o junaški vojni in prikazuje zbegane ter prestrašene vojake na obeh straneh bojišča. Odnos glavnega junaka in s tem (deloma) Voranca do italijanskega nasprotnika je večplasten. Narodnostno so jima resnični sovražniki, uničevalci tega, kar jima je drago, bodoči okupatorji in zatiralci slovenske svobode, človeško in osebno pa so žrtve iste nesmiselne vojne (Kač, 2016).

Pogosto je v spominih vojakov prisotna kritika nadrejenih, predvsem zaradi njihovega vzvišenega odnosa in šikaniranja podrejenih. Tovrstne razlike postanejo razumljive, če pomislimo, da gre za družbo, v kateri so bile razlike glede na stan nekaj običajnega in samoumevnega. Vojska je bila strogo hierarhično urejena. Že pred vojno je vojaško vodstvo aktivnim in rezervnim častnikom privzgojilo občutek družbene elite, ki vojakom ukazuje, vendar se z njimi ne družijo (Stergar, 2015, str. 26–27).

Vsakodnevna soočenja s smrtjo so pri posameznih vojaki vzbudila različne odzive, kar je bilo odvisno od značaja posameznika. Če so se nekateri mrzlično oklepali vere v strahu pred smrtjo, so bili drugi nekako vdani v usodo in so se zazrli vase. Ferdinand Wigele, rojen leta 1898 v Starem trgu pri Rakeku⁵, je 24. februarja 1917 zapisal v svoj dnevnik, da njegovo trenutno življenje ni vredno nič, čeprav v tistem trenutku še ni bil soočen z realnostjo soškega bojišča, temveč se je v bližini soškega bojišča le uril v bojih s sovražnikom. »V prihodnost se ne smeš ozirati, saj si lahko že naslednji dan mrtev,« je zapisal (ZAL 3), smrti pa ni imel za nekaj grozečega. Od tega se je bolj bal, da bo invalid in odvisen od drugih. V takem primeru bi raje sam naredil konec. Soočen s pričakovanjem morebitne smrti se ozira v preteklost. Pretekli čas idealizira. Govori o krasnih časih, ki jih ni znal izkoristiti. Žal mu je, da ni preprosto živel (ZAL 3). Ob nenehnem soočenju s smrtjo in strahom se zdi preteklo življenje tako preprosto. Idealiziranje preteklosti vzbuja v človeku občutek neizživetosti.

8. februarja 1917 je udeležencem »Off(izzier) Fortbildungskurs«, torej oficirskega tečaja, v Št. Petru na Krasu vodja prebral ukaz italijanskega vojaškega vodstva italijanskim vojakom kot opozorilo o resnosti položaja. Ukaz je namreč predvideval, da bo naslednja italijanska ofenziva mogoče zadnja v tej vojni. V ta namen je italijansko vojaško vodstvo pričakovalo od vsakega svojega vojaka, da opravi svojo dolžnost in vse, kar je v njegovi moči. Italija je bila prepričana v svojo absolutno premoč. 11. februarja je polkovni zdravnik tečajnikom predaval o različnih boleznih na bojišču in ob tej priložnosti izjavil: »S tega bojišča ne pride nihče živ v Hinterland.« (ZAL 3). 12. februarja je Wigele zapisal, da priprave kažejo na »nekaj velikega« in da bo verjetno moral tudi on kmalu »v ogenj«. Čutil se je pripravljenega, toda hkrati

⁵ Ferdinand Wigele je bil 28. aprila 1916 potrjen na naboru. Dodeljen je bil 17. pešpolku. Ohranjeni dnevnik obsega čas od leta 1916 do marca 1918. Na začetku prve knjižice svojega dnevnika je zapisal, da ne piše za druge, temveč le zase, da bi se v starosti, če jo dočaka, lahko spominjal mladosti. Če bi umrl na bojišču, je prosil najditelja, da zapiske takoj uniči, domačim, katerih naslov je pripisal, pa sporoči njegovo smrt. Ko so ga Italijani 19. junija 1918 zajeli, so mu očitno odvzeli zapiske, ki obsegajo čas po 20. marcu 1918, tako da kaže, da jih je obnovil po spominu.

si je želel še enkrat obiskati dom in Cirilo (verjetno simpatijo; op. a.), potem pa, »če že mora biti, grem«. (ZAL 3). 26. februarja je bila njegova enota predstavljena na tehnični »Übungsplatz« na Primož nad Pivko, kamor sta prišla tudi vrhovni poveljnik soške fronte Svetozar Borojević von Bojna in bataljon častnikov (ZAL 3). V začetku marca je bil Wigele še vedno na Primožu. Čas tam ni bil namenjen le urjenju, temveč tudi sprostitvi. Ob tej priložnosti je opisal neki večer, ko sta vino in glasba raznežila trda vojaška srca. Stotnik Popp, ki je očitno pripadal »I. R. 43. Marsch«, je ob zvokih glasbe vstal in se spominjal 8. soške bitke. V boj je šel s 600 vojaki in 16 častniki. Vrnilo se je le 15 vojakov in častnik (ZAL 3). Take pripovedi drugih so Wigeleju potrjevale zavedanje o minljivosti vsega in njegovo čakanje, da pride tudi on na vrsto. V dnevniških zapisih se opazi njegovo prepričanje, da prihod na bojišče pomeni konec življenjske poti. 14. marca je bil Wigele v Škrbini dodeljen »4. Feldkompaniji«. Izrazil je zadovoljstvo nad dejstvom, da mu (še) ni bilo treba v strelske jarke tako kot nekaterim njegovim tovarišem. Dobil je vojaško opremo s plinsko masko in 130 »patronov«, imel pa je tudi težave z ušmi in podganami. Vzkliknil je: »O Bog, kako življenje in koliko časa bode treba tako živeti?« Bil je obupan in v tistem trenutku prepričan, da je edina rešitev smrt. Želel si je, da bi bil kmalu ranjen ali bi ga krogla zadela do smrti (ZAL 3). Ni bil še na bojišču, vendar mu je že njegova bližina vzbujala občutke groze in mešane »želje« biti ranjen ter biti ranjen do smrti. Nič, kar je videl, se mu ni zdelo več človeško.

Ob obisku pokopališča je občudoval mogočne ciprese, ki so se ponosno gibale v vetru, vendar je bil ta odmik od resničnosti kratek. Že naslednji trenutek je ob opazovanju grobov zapisal: »Blagor vam, videli niste gorja, odšli ste prej, blagor vam. Vaši sinovi pa umirajo v bližini vas ...« (ZAL 3). Ni se (še) bojeval na bojišču, vendar ga je njegova bližina silila v samouničevalno razmišljanje in »iskanje« stika s smrtjo. Smrt na pokopališču mu je dajala občutek miru, saj so ti ljudje odšli že pred vojnimi grozotami. Oziral se je okoli sebe in videl le porušene hiše. Vzkliknil je: »Prebivalci tega kraja, ostanite tam, kjer ste, da ne vidite te beračije, da ne vidite svojih domov.« (ZAL 3).

Njegovo pisanje so nenehno motili preleti italijanskih letal. Slikovito je opisal streljanje avstro-ogrske artilerije na italijansko letalo. Tudi ponoči ni bilo miru. Sovražnik je »grozno« streljal. »Presnete uši« in italijanska artilerija so mu kratile spanec.

Okoli 20. marca je bila njegova enota v Kobjeglavi, nato v Koprivi. 2. aprila je zapisal, da je bil povišan v »Zugsführerja«.⁶ Tega je bil zelo vesel, saj mu ni bilo treba več opravljati tehničnih del, prišil pa si je tudi našitke. Povišanje je praznoval v Sežani, kjer sta s tovarišem popila liter vina (ZAL 3). V tej fazi je bilo njegovo pisanje ponovno lahkotnejše. Opisoval je svoj vsakdan in se ni spuščal v globlja razmišljanja. Očitno mu je povišanje dvignilo moralo, hkrati pa mu je enoličen vsakdan začel presedati, saj je zapisal: »Takega pustega življenja še nisem živel,

⁶ Prvi del besede ni jasno napisan, zato sklepamo, da gre za Zugsführerja (op. a.).

vedno enako.« (ZAL 3). V tej fazi pisanja dnevnika se je Wigele očitno nekako distanciral od prejšnjih pogostih razmišljanj o smrti. Enoličnosti se je naveličal. Zdi se, da je bil jezen, saj nas preseneti njegov ostri zapis o novem nadrejenem »Oblt. Trattniku«. Zapiše, da je »v pravem pomenu svinja«. Tudi drugi naj bi spoznali, da ni nič kaj prida človek (ZAL 3). Za svoj osebni svet si je torej privoščil odkrito kritiko nadrejenega, kar je bilo v tedanji strogi vojaški in na sploh družbeni hierarhiji strogo prepovedano ter najstrožje kaznovano. To je bil njegov dnevnik, njegov intimni svet sredi vojnega dogajanja. Dnevniški zapisi Ferdinanda Wigeleja pričajo o dozorevanju mladega človeka, ki se je v mladostniški naivnosti prostovoljno pridružil vojakom, vendar je svojo vojaško pot končal v italijanskem ujetništvu kot trdna in prezgodaj dozorela oseba. Predčasno trdnost in prisilno dozorelost so s seboj prinesli številni vojaki.

Sklep Ko je ljubljanski župan Ivan Tavčar 28. oktobra 1917 dobil vest o ponovni avstro-ogrski zasedbi Gorice in zmagoslavnem prodiranju avstro-ogrške vojske v notranjost italijanskega ozemlja, je na slavnostni seji 6. novembra 1917 nagovoril mestni svet (ZAL 4). Navzoči so izrekli priznanje svojemu cesarju in vladarju Karlu, ki je avstro-ogrsko vojsko pripeljal do »popolne zmage«. Izrekli so mu vdanost in »neomahljivo« zvestobo. Ob tej priložnosti so se spomnili tudi svojega častnega meščana, vrhovnega poveljnika soške armade Svetozarja Borojevića, ki je v enajstih bitkah branil slovensko zemljo pred številnejšim italijanskim nasprotnikom. Spomin so posvetili tudi vsem vojakom, ki so se bojevali v nemogočih razmerah in žrtvovali svoje življenje za domovino. Župan in mestni svet sta izrazila ponos, da so v bojih sodelovali tudi slovenski vojaki, ki »niso nikdar omahovali in bili med prvimi v tistih vrstah, ki so se pehale za zmago« (ZAL 4). Zahvalo sta izrekla tudi nemškimi zaveznikom.

Uspešen prodor avstro-ogrške vojske so imeli navzoči na slavnostni seji mestnega sveta za zmago nad Italijani in možnost za končni, pravični mir. Izrazili so upanje, da se v monarhiji pravica ne bo več delila različno, temveč enakopravno. Iz slovenske krvi, ki je bila prelita ob Soči, naj bi zrastle pravice. Porok za to naj bi bil cesar Karl, ki je »pravi zastopnik prave pravice« (ZAL 4). Nadaljnji razvoj dogodkov je pokazal, da so bila njihova pričakovanja, povezana z zmago na soški fronti, prevelika tako na notranjepolitičnem kot zunanjepolitičnem področju. Italija je pridobila velik del slovenskega etničnega ozemlja in Avstro-Ogrska je ostala toliko mačehovska, da so jo v trenutku poraza zapustili.

Literatura

1. Bobič, P., 2014. *Vojna in vera: Katoliška cerkev na Slovenskem 1914–1918*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
2. Guštin, D., 2005. *Soška fronta in njeno slovensko zaledje*. V P. Vodopivec, ur. K. Kleindienst, ur. *Velika vojna in Slovenci 1914–1918*. Ljubljana: Slovenska matica, str. 62–74.

3. Guštin, D., 2006. *Slovenske enote na frontah v Evropi 1915–1918*. V J. Fischer, ur. *Slovenska novejša zgodovina 1848–1992 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, str. 137–140.
4. Hmelak, I., 1968. *Soška fronta*. Koper: Založba Lipa.
5. Hrovat, E. Z., Mazovec, Samo, Cencelj, Gaber, Renko, Ana, 2015. *Vpoklici v prvo svetovno vojno in dogajanje na soški fronti*. Domžale: OŠ Rodica. <http://sola-rodica.splet.arnes.si/2015/07/02/vpoklici-v-prvo-svetovno-vojno-in-dogajanje-na-soski-fronti/>, 21. 2. 2018.
6. Kač, M., 2016. »Kdo pa jih je silil v vojno, Italijane? – In kdo je silil nas?« Ob dokumentarnem filmu *Valentina Pečenka Doberdob: Ungaretti-Voranc*. Ljubljana – MMC RTV SLO. <http://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/spomin-je-ziv/kdo-pa-jih-je-silil-v-vojno-italijane-in-kdo-je-silil-nas/408264>, 21. 2. 2018.
7. Luthar, O., 2000. »O žalosti niti besede«: uvod v kulturno zgodovino velike vojne. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
8. Pölzer, H., 2011. *Trije dnevi pekla na Soči*. Ljubljana: Karantanija.
9. Svolfšak, P., 2003. *Soča, sveta reka: italijanska zasedba slovenskega ozemlja (1915–1917)*. Ljubljana: Nova revija.
10. Svolfšak, P., 2009. *Velika vojna in Slovenci*. *Studia historica Slovenica*. 9-2/3, str. 297–316.
11. Svolfšak, P., 2011. *Pisanje kot zdravilo ali oznanilo bodočim rodovom. Po slovenskih spominskih poteh velike vojne*. *Acta histriae*. 19-3, str. 523–538.
12. Svolfšak, P., 2014. *Na krvavih poljanah*. *Mladina: Prva svetovna vojna 1914–1918*. Posebna številka, str. 12–21.
13. Stergar, R., 1996. »Lahu niti pedi naše zemlje«: slovenski pogledi na Italijane ob napovedi vojne 23. maja 1915. *Kronika*, 44-1, str. 69–73.
14. Stergar, R., 2015. *Hrana na bojiščih prve svetovne vojne: izkušnje slovenskih vojakov*. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 55-2, str. 22–53.
15. Slovenec, 25. 5. 1915, XLIII, št. 116, str. 1, *Za domovino – Vsi Jugoslovani edini*.
16. Šimac, R. R., 2002. *Kako se je začelo na Soči 1915 in končalo 1918: Brginske in druge pripovedi o prvi svetovni vojni*. Nova Gorica: Grafika Soča.
17. Škerl, U., 2007. *Po zadnji bitki na soški fronti: Tista krogla me ni prijela*. <https://www.dnevnik.si/278452>, 12. 5. 2017.
18. Štepec, M., 2016. »Bedna kritja pod planoto tik nad Sočo«: v strelskih jarkih soškega bojišča 1915–1917. *Zgodovina v šoli* 25-1/2, str. 29–38.
19. Verginella, M., 2005. *Velika vojna v avtobiografskih zapiskih slovenskih vojakov*. V P. Vodopivec, ur. K. Kleindienst, ur. *Velika vojna in Slovenci: 1914–1918*. Ljubljana: Slovenska matica, str. 175–184.
20. Videmšek, B., 2014. »Šli smo kot teleta v klavnico, nismo vedeli, ne kod ne kam«: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/sli-smo-kot-teleta-v-klavnico-nismo-vedeli-ne-kod-ne-kam.html>, 22. 2. 2018.
21. Zlobec, A., 2008. *V viharju soške*. Kobarid: Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju.

Viri

1. ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana.
2. ZAL 1: ZAL, LJU 489, REG I, t. e. 2062, *Vojna, Promet v bolnišnicah (Spitalsbetrieb)*.
3. ZAL 2: ZAL, LJU 307, *Vladislav Fabjančič*, Ljubljana, t. e. 1, a. e. 8, *Čutara vode*.
4. ZAL 3: ZAL, LJU 394, *Ferdo Wigele*, t. e. 2, a. e. 19, *Dnevnik 1916–1919*.
5. ZAL 4: ZAL, LJU 489, *Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura*, t. e. 2061, *Vojna, Slavni mestni svet!*

VODENJE IN POVELJEVANJE V 12. SOŠKI OFENZIVI

COMMAND AND CONTROL IN THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE

Povzetek Vodilni na evropskih generalštabih so med prvo svetovno vojno uporabljali tradicionalni način vodenja in poveljevanja, ki je od podrejenih zahteval predvsem poslušnost ter natančno izpolnjevanje ukazov. Na bojišču se je kmalu pokazalo, da je bil tak sistem za vodenje vojsk neprimeren in vzrok za marsikatero zamujeno priložnost. Prvi so novosti v vodenju in poveljevanju uvedli Nemci ter jih v praksi uspešno preizkusili v 12. soški ofenzivi.

Ključne besede *12. soška ofenziva, vojaško vodenje in poveljevanje, kabinetno poveljevanje, poveljevanje s poslanstvom – Auftragstaktik.*

Abstract In the period of the First World War, European general staff leaders used the traditional model of military command and control, which demanded from their subordinates obedience and precise fulfilment of commands. The situation in the battlefields soon showed that the system was inappropriate and resulted in many lost opportunities. The Germans were the first to use a new model of military command and control and they successfully applied it in the Twelfth Isonzo Offensive.

Key words *Twelfth Isonzo Offensive, military command and control, chateau generalship, mission command – Auftragstaktik.*

Uvod 12. soška ofenziva je ena izmed vojaških operacij, v kateri je prišlo do bistvenih sprememb v procesu vojaškega vodenja in poveljevanja, ki je do tedaj številnim v prvo svetovno vojno vpletenim generalštabom povzročal veliko težav ter preglavic. Velika vojna se je namreč že zgodaj spremenila v rovovsko vojno, v kateri so se med nasprotnimi državami vzpostavile frontne bojne linije strateškega obsega. Nobena izmed v vojno vpletenih strani kljub zavzetemu prizadevanju ni bila zmožna prebiti

fronte in napredovati globoko v zaledje sovražne države. To je spodbujalo vodilne na generalštabih, da so razmišljali, s katerimi vojaškimi novostmi bi dosegli premoč na bojišču in končno prekinili dotedanje stanje.

Do jeseni leta 1917 so Italijani na soški fronti izvedli že 11 ofenziv, med katerimi so večje uspehe in ozemeljske osvojitve dosegli le v 6. ter 11. ofenzivi. Cilja avstro-ogrsko vojske na tej fronti sta bila zagotavljati obrambo in preprečiti, da bi italijanska vojska prodrla globlje na ozemlje monarhije. Za Avstro-Ogrsko je bilo italijansko bojišče tretje bojišče in na njem je imela le obrambne cilje. Namen Italijanov je bil zavzeti Trst in Ljubljano ter prodreti čim globlje na nasprotnikovo ozemlje. Vojski ostarele monarhije je uspelo zagotavljati obrambo proti Italiji kar dve leti, potem pa je postalo jasno, da država ne bo več sposobna zadrževati močnejšega sovražnika in da je mogoč celo razpad večnacionalne vojske, ki ni več verjela v skupno prihodnost. V težkih razmerah se je donavska monarhija zatekla po pomoč k svoji zaveznici Nemčiji. Nemškemu vojaškemu vrhu je bilo jasno, da grozi razpad avstro-ogrsko vojske, kar mora preprečiti, če želi doseči svoje vojaške cilje spomladi leta 1918, zato je ponudil pomoč.

1 METODOLOŠKA IN TERMINOLOŠKA ZASNOVA RAZISKAVE

V raziskavi smo uporabili metodo analize zgodovinskega gradiva, metodo analize znanstvenih del in metodo primerjave pridobljenih podatkov. Izhajali smo iz hipoteze, da je bil proces vojaškega vodenja in poveljevanja med prvo svetovno vojno neučinkovit, in iz hipoteze, da so Nemci v 12. soški ofenzivi uporabili nov ter učinkovitejši sistem vodenja in poveljevanja.

V prispevku smo obravnavali proces vojaškega vodenja in poveljevanja. Avtorji danes večinoma ločijo med terminoma vodenje in poveljevanje, pri čemer ima pojem vodenje širši, poveljevanje pa ožji pojmovni obseg. Lubi opredeljuje vojaško vodenje kot proces usmerjanja vojaških enot in posameznikov z namenom uresničevanja ciljev vojaške organizacije (Lubi, 2007, str. 96). Posebnost vojaškega vodenja oziroma poveljevanja je poveljniški odnos, za katerega je značilna hierarhičnost, komuniciranje med nadrejenimi in podrejenimi pa poteka v obliki povelj, ukazov ter direktiv. Za neuresničitev ukaza nadrejenega se v vojni izrekajo sankcije, ki po ostrini presegajo povprečne družbene standarde (Lubi, 2007, str. 97–98). Veliko avtorjev pojmuje razliko med vojaškim vodenjem in poveljevanjem v tem smislu, da gre pri poveljevanju za eno izmed faz vodstvenega procesa v vojaški organizaciji, ki se nanaša predvsem na ukazovanje (Lubi, 2007, str. 98–99). Po Vojaški doktrini Slovenske vojske je poveljevanje »pristojnost, predpisana z zakonom, ki jo potrebuje poveljujoči za načrtovanje, organiziranje, vodenje in kontrolo dodeljenih sil« (Petelin (ur.), 2006, str. 63).

2 VOJAŠKO VODENJE IN POVELJEVANJE V PRVI SVETOVNI VOJNI

Proces vojaškega vodenja in poveljevanja je med prvo svetovno vojno temeljil na načelih, ki so veljala v vojaških organizacijah že stoletja pred tem. Čeprav se je vojaška tehnologija v nekaj stoletjih bistveno spremenila, pa na področju vodenja in poveljevanja ni bilo izvedenih temeljitih sprememb. Zaradi tehnološkega napredka v sistemu zvez (telegraf in telefonska ter radijska zveza) so v začetku 20. stoletja vodilni na evropskih generalštabih verjeli, da bodo z novimi tehnološkimi pridobitvami dogajanje na bojišču popolnoma obvladovali ter nadzorovali. Pričakovali so, da bodo ob pomoči sodobne komunikacijske opreme generali lahko poveljevali iz zaledja in povsem obvladovali razmere na bojišču. Večinoma so verjeli v čudežno moč telegrafske, telefonske in radijske zveze. Niso se še zavedali številnih pomanjkljivosti sredstev zvez, predvsem v bitkah, ko so enote potrebovale hitre ukaze, ti pa zaradi prekinjenih telefonskih zvez in zamudnega šifriranja ter dešifriranja niso mogli priti pravočasno. Vera v novo tehnologijo je prepričala vodilne na generalštabih, da bodo generali lahko iz varnega zaledja učinkovito vodili armade na terenu. Že prvo leto vojne se je pokazalo, da so v vojnih operacijah vodilni na generalštabih hitro izgubili stik z dogajanjem na fronti. Čeprav je bil tudi na področju komunikacij tehnološki napredek izjemen, pa je temeljil na žični telefonski povezavi, ki je pogosto zatajila. Popolna izguba nadzora nad dogajanjem je lahko med ofenzivo trajala tudi po več dni, na bojišču pa je posledično prihajalo do zmešnjave. Vera generalštabov v tehnologijo, ki naj bi jim na področju zvez omogočila nadzorovati in usmerjati dogajanje na bojišču, se je izkazala za enega glavnih vzrokov za vojaški neuspeh. Armadam so poveljevali generali, ki zaradi omejitev tehnologije niso imeli popolnega nadzora nad dogajanjem na bojišču (Creveld, 1985, str. 153–154).

Med prvo svetovno vojno so evropske vlade uniformirale milijone moških in jih poslale na bojišče. V praksi se je uveljavil pojem uniformiranega ljudstva. Številčnost vojsk je preseгла dotedanje izkušnje. Do takrat svet tako masovne mobilizacije moških za vojaško službo še ni videl. Generali so morali voditi in poveljevati milijonom podrejenih ter skrbeti za transport ter logistično in sanitetno oskrbo, kar je zahtevalo veliko organizacijskega prizadevanja, prilagajanja in sprotnega učenja od poveljujočih. Vojska Avstro-Ogrske je na primer v štirih letih mobilizirala kar 31,5 odstotka odraslega moškega prebivalstva (Beckett, 2001, str. 207). Po drugi strani so se generali spoprijemali z zelo hitrim tehnološkim napredkom, ki je v naglici presegal vse, kar se je na svetu v tehnološkem smislu dogajalo do tedaj (Morris, 2017). Kljub zelo velikemu tehnološkemu napredku in mobilizaciji nacionalnih ekonomij za vojaške namene ter mobilizaciji milijonov moških za vojaško službo so se evropske vojske ustalile na frontah strateškega obsega in nobena izmed njih ni bila zmožna premagati svojega nasprotnika. V vojno vpleteni strani sta iskali vse mogoče načine, da bi prebili fronto. Na obeh straneh so razvijali nove vrste orožja in urili na novo vpoklicane vojake, vendar to ni bilo dovolj. Nujen je bil tudi premik v sistemu vodenja in poveljevanja (Lilaropoulos, 2010, str. 153). Glavna težava takratnega sistema poveljevanja in kontrole je bila, da višji vojaški poveljniki niso dovolj hitro zaznali, da so njihove enote dosegle preboj frontne linije, niti niso zaznali, kje se je

preboj zgodil, da bi lahko pravočasno poslali na ta sektor okrepitve. Preboji so se torej dogajali, izkoristiti pa jim jih ni uspelo. Posledično so generalštabi pošiljali na bojišče vse več uniformiranih moških in človeških žrtev je bilo vedno več, vojaškega uspeha pa ne (Morris, 2017).

V nekaj letih je postalo jasno, da je tradicionalni koncept vojaškega vodenja in poveljevanja pomanjkljiv ter neuspešen. Glavna težava je bila, da vojaška poveljstva niso razumela razmer na bojišču, zato so izdajala ukaze, ki so bili zastareli, zakasneli in si podrejeni z njimi niso mogli veliko pomagati. Na bojišču je posledično prihajalo do zmede. Tak sistem vojaškega vodenja in kontrole je bil nezanesljiv že, ko je šlo za poveljnike vodov v bitki, generali pa so bili pogosto popolnoma brez nadzora nad dogajanjem na bojišču prav v trenutkih, ko bi bili njihovi ukazi najbolj nujni. Zmeda v vojaškem vodenju tako ni obstajala le na najvišjih vojaških ravneh, temveč se je širila navzdol do enot najnižje ravni. Problematika glede vojaškega vodenja je imela izjemne razsežnosti. V javnosti in vojaških vrstah na obeh vojskujočih se straneh so zato poveljujoče na skrivaj primerjali z osli, podrejene vojake pa z levi. V skladu s tem mnenjem so se vojaki na frontah prve svetovne vojne borili kot levi, slediti pa so morali poveljem oslov (Terraine, 2008). Načela tradicionalnega vojaškega vodenja so bila očitno zastarela in vojska, ki je želela doseči napredek na bojišču, je morala iznajti tudi nov koncept vojaškega vodenja. Odločitve bi se morale po novem sprejemati tam, kjer so imeli vojaški poveljniki najboljši pregled nad dogajanjem na bojišču. Prav tako bi se prilagodljivost na bojišču lahko dosegala le s prenosom pobude in odgovornosti na nižje vojaške poveljnike (Wolf, 2010, str. 88). Tradicionalna vojaška hierarhija je zavirala nujne novosti na tem področju (Beckett, 2001, str. 162). Tudi na nižjih ravneh ni bil proces vodenja in poveljevanja nič bolj preprost kot na višjih. Glavni izzivi vojaškega vodenja so izhajali iz dejstva, da so morali častniki in podčastniki voditi ter poveljevati vojakom, ki so z opravljanjem vojaške službe izgubili svobodo, osebno udobje in ugodje ter so se morali podrediti nenehni življenjski nevarnosti, negotovosti, revščini in ukazom nadrejenih. Naloga častnikov je bila, da vzpostavijo notranjo kohezijo v enotah in privzgojijo enotam pripadnost celotni vojski (Sheffield, 2005, str. 42–44).

3 TRADICIONALNI KONCEPT VOJAŠKEGA VODENJA IN POVELJEVANJA

Tradicionalni koncept vodenja so uporabljale vojske od časov, ko so se ljudje prvič organizirali v vojaške formacije 2500 let pred našim štetjem, do prve svetovne vojne (Morris, 2017). Tradicionalni koncept je podeljeval vojaško avtoriteto generalom in častnikom, ki so poveljevali podrejenim vojakom oziroma podčastnikom. Od podrejenih je zahteval popolno poslušnost in ubogljivost v odnosu do navodil ter povelj nadrejenih poveljnikov. Tradicionalni koncept vodenja in poveljevanja sta uporabljali obe vojski, ki sta se spopadali na soški fronti, torej tako italijanska kot tudi avstro-ogrška. Med vojskama so bile velike razlike. Italijanska vojska je bila bolj oborožena in preskrbljena kot vojska monarhije, po drugi strani pa so imeli avstro-ogrski vojaki že bojne izkušnje z drugih front, česar pa italijanski vojaki v

začetku vojne z Avstro-Ogrsko niso imeli. Motiviranost vojakov je bila večja na strani Avstro-Ogrske, saj so slovenski, hrvaški, srbski in bošnjaški vojaki verjeli, da branijo svoje domove pred italijanskimi napadalci. Dejstvo, da so se Nemci, Hrvati, Slovenci, Srbi in Bošnjaki izkazali za najbolj zanesljive vojake na soški fronti, je izkoriščalo tudi avstrijsko vojaško vodstvo, ki je te narode pogosteje mobiliziralo v primerjavi z drugimi narodi monarhije (Beckett, 2001, str. 207).¹

Italijanska vojska težav z narodnostno heterogenostjo ni imela, imela pa je hude težave s socialno heterogenostjo moštva. Razlike v izobrazbi nabornikov s severa in juga Italije so bile zelo velike. Vojaki z juga Italije so v vojski lahko pričakovali le najnižje vojaške položaje v pehoti, kar jih je posledično sililo v razmišljanje, da so žrtve višje razvitih vojaških oligarhij s severa države. Socialna nasprotja so bila zelo velika in so se v vojski izrazito slabo kazala. Avgusta 1917 je italijanska vojska vpoklicala stavkajoče delavce iz torinskih tovarn streliva, saj delavci v tovarnah vojaške industrije niso imeli pravice do stavke, kar je še dodatno vneslo negativno vzdušje v vojsko in se v končni fazi pokazalo tudi v kolapsu italijanske armade pri Kobaridu (Beckett, 2001, str. 209).

V 12. soški ofenzivi so Italijani uporabili izrazito avtokratski ter centraliziran sistem vodenja in poveljevanja, kakršen je bil značilen za njihovo armado že ves čas vključenosti v vojno ter tudi že v obdobju pred tem. Temeljal je na bogati vojaški tradiciji Apeninskega polotoka, zaznamovalo pa jo je predvsem vojaško vodenje z ustrahovanjem in okrutnim kaznovanjem vojakov, ki so se prekršili. Avtokratsko vojaško vodenje se je uveljavilo že v antični rimski vojski in koncept vodenja z ustrahovanjem je zagovarjal tudi Niccolo Machiavelli (Cheney, 2016).²

Kabinetni stil poveljevanja, imenovan tudi chateau generalship, sta uporabljala tako poveljnik italijanskega generalštaba general Cadorna kot vrhovni poveljnik avstro-ogrškega generalštaba general Conrad von Hötzendorf (Beckett, 2001, 163–164).³ General Cadorna, ki je vodil italijansko vojsko do 12. ofenzive na Soči, je bil produkt

¹ *Narodnostna heterogenost avstro-ogrške vojske se je na vzhodni fronti in v Srbiji pokazala kot oteževalna okoliščina pri zagotavljanju učinkovitega vojaškega vodenja in poveljevanja, na soški fronti pa jo je vojaško vodstvo izkoristilo. Na soški fronti težave z dezertertvom in prestopanjem vojakov na drugo stran niso imele take razsežnosti kot na obeh drugih frontah monarhije. Predvsem slovanski narodi namreč niso bili integrirani v monarhijo tako, da bi zagotavljali popolno podporo in predanost državnim ciljem. V težkih razmerah na bojišču so te težave povzročale množične prestopne v nasprotnikovo vojsko in dezertertvo predvsem na vzhodni fronti. Vojaki slovanskih narodov so na bojiščih vzhodne fronte pogosto ugotavljali, da se ne želijo več boriti proti svojim slovanskim bratom. Rusija se je te težave zavedala in je obljubila češkemu narodu samostojnost, potem ko bi porazila nemško vojsko. Ruska vojska je oblikovala češko legijo, ki so jo sestavljali avstro-ogrski dezerterti, prestopniki in vojni ujetniki češkega ter slovaškega rodu (Kent, 2013, str. 160).*

² *Ob koncu 19. stoletja si je italijanska vojska pridobila sloves manj sposobne vojske, saj je šlo za edino kolonialno silo, ki jo je v 19. stoletju premagala vojska staroselcev v Afriki in ji preprečila njene kolonialne namene med prvo etiopsko vojno leta 1895 in 1896. V glavni bitki etiopsko-italijanske vojne je bila skoraj polovica italijanskih vojakov ubita, ranjena in zajeta. Čeprav je vojska glavnega krivca za neslavni poraz prepoznala v generalu Orestu Baratieriju, pa večjih ukrepov v smislu izboljšav vojaškega vodenja in poveljevanja ni uvedla (Perry, 1996, str. 195). Italijanska vojska tudi ni upoštevala 400 let starih svaril Machiavellija, da so se italijanske vojske v preteklosti slabo borile zaradi šibkosti svojih vodij (Thompson, 2008, str. 317).*

³ *General Conrad von Hötzendorf je napredoval v maršala 25. novembra 1916 in ostal poveljnik avstro-ogrškega generalštaba do 1. marca 1917, ko ga je zamenjal general Arz von Straßenburg.*

stare evropske vojaške šole (Simčič, 2000, str. 139). Njegova generacija poveljnikov se je šolala na primerih Napoleonovih vojn in vojn 19. stoletja. V ospredju so bile Napoleonove bitke s hitrimi in globokimi manevrskimi prodori v nasprotnikovo zaledje ter ofenzivnimi in napadalnimi akcijami. V 11 ofenzivah, ki jih je izvedla italijanska vojska na Soči, je bila v vlogi napadalke. V 12. ofenzivi so se razmere spremenile in italijanska vojska se je znašla v obrambnem položaju. Navdušenje, ki je spremljalo italijansko vojsko v začetnih ofenzivah, se je do leta 1917 poleglo zaradi zelo velikih človeških žrtev in razmeroma majhnih ozemeljskih pridobitev. Motivacija vojakov se je zmanjšala in v obupu so želeli generali ter častniki ohranjati vojaško disciplino z okrutnim kaznovanjem vojakov. Po podatkih Tackena je Cadorna odobril 750 usmrtitev kot kazni za vojaške prekrške ter zamenjal 217 generalov in visokih častnikov, preden so ga odpustili. V letih od 1915 do 1918 so italijanska vojaška sodišča obravnavala 330.000 primerov vojakov, ki so bili obtoženi kriminalnih dejanj, od tega pa jih je bilo 61 odstotkov spoznanih za krive (Tacken, 2015). To dokazuje, da italijansko vojaško vodstvo ni zaupalo svojim vojakom, zato se je zatekalo predvsem k negativnim načinom motiviranja. Italijanski častniki so bili vzgojeni v brezpogojni poslušnosti in za nedisciplino so jim grozile hude kazni. Nesoglasja so se po drugi strani dogajala tudi v avstro-ogrski vojski, vendar odziv nanje ni bil tako skrajn kakor v italijanski. General Svetozar Boroevič de Bojna⁴ je bil poveljnik 5. armade in je v svojih zamislih obrambe večkrat prihajal v nesoglasja z nadrejenimi. V teh primerih jim je zagrozil z odhodom v pokoj, če vojaških načrtov ne bodo uresničili v skladu z njegovimi zamislimi. Zaradi zmag na ruski fronti v Karpatih leta 1914 in 1915 je postal karizmatična osebnost in na soški fronti se je z uspešnimi boji njegova karizma še povečala, zato je avstrijsko vojaško vodstvo njegovo prošnjo za upokožitev zavrnilo ter ga obdržalo za poveljnika armade na Soči (Nečak, 2010, str. 21 in 22).

Pozicijska vojna in številne žrtve so v prvi svetovni vojni povzročale veliko težav vojaškemu vodenju ter poveljevanju na vseh v vojno vpletenih straneh. Razmere na bojišču, na katerem je bilo na sto tisoč človeških žrtev, so povzročale zmanjšanje motivacije za bojevanje, v najtežjih primerih pa tudi dezerterstvo. Najbolj skrajne metode za zatiranje dezerterstva je uporabljala italijanska vojska. General Cadorna je uvedel decimiranje kot kazen za strahopetnost in upornišvo v vojski, pri čemer so poveljniki lahko ukrep sprejeli, kadar je bila zaradi teh vzrokov ogrožena celotna vojska oziroma vojaška enota. Pri tem se je zahtevalo, da se izvrši smrtna kazen nad vsakim desetim v enoti, ki je bila kaznovana, takoj na kraju, kjer se je prekršek zgodil. Decimiranje se je izvajalo razmeroma pogosto in Cadorna se je tega zavedal, vendar se mu ni zdelo v ničemer problematično oziroma se mu je ukrep zdel nujen za zagotavljanje discipline ter morale v vojski. Italijanska vojska je bila edina, ki je

⁴ Svetozar Boroevič de Bojna je bil avstro-ogrski poveljnik, ki se je rodil leta 1856 v srbski pravoslavni družini krajišnikov v vasi Umetič na Hrvaškem. Njegov priimek se zapisuje na dva načina, in sicer kot Boroevič ali Borojevič. On se je podpisoval kot Boroevič in tudi uradno je bil v avstrijskih virih tako imenovan. Njegov plemiški naziv se prav tako zapisuje na dva načina, in sicer kot de Bojna ali von Bojna. Glede na to, da je prejel plemiški naziv v ogrskem delu države, kjer se je plemstvo ponašalo s predpono de, je bolj točen zapis de Bojna, v virih pa se pogosteje navaja kot von Bojna. V feldmaršala je napredoval 1. februarja 1918, kar je bil izjemen uspeh za poveljnika slovanskega porekla v Avstro-Ogrski.

uporabljala tako krute in nepravilne ukrepe kaznovanja svojih vojakov. Britanska, francoska, nemška in druge vojske tako okrutnega kaznovanja niso poznale, čeprav so se tudi spoprijemale z dezerterstvom⁵, zlasti ko se na primer vojaki niso pravočasno vrnili z vojaškega dopusta. Smrtnih obsodb je bilo v italijanski vojski veliko in so presegle dogajanje na tem področju v drugih vojskah. Aprila 1917 je italijanska vojska uveljavila ukrep smrtne kazni za vsakega vojaka, ki je za več kot tri dni zamudil vrnitev z dopusta. Od junija tega leta je bila družinam dezertertjev odvzeta državna pomoč. Avgusta 1917 je italijansko vrhovno poveljstvo skrajšalo čas, ko se je nedovoljena odsotnost še dopuščala, na le 24 ur. Tudi kazni za nepokorščino so bile v italijanski vojski hujše kot drugod. Kaznovali so lahko že primere, ko so podrejeni oficirji dvignili glas nad nadrejenimi ali z njimi govorili v neprijetnem tonu. Vojake, ki so se v pismih domačim pritoževali čez svoje častnike ali zmanjševanje obrokov hrane, je lahko doletela kazen šest mesecev ječe. Odzivi na strogo in okrutno kaznovanje so bili opazni predvsem v zmanjšanju morale vojakov na bojišču. Število žrtev decimiranja še danes ni znano, ker italijanska vlada po vojni ni hotela objaviti podatkov o tej temi. Vrhovna komanda je za zmanjšanje morale avgusta 1917 obtožila socialiste in pacifiste, ki naj bi želeli, da Italija izgubi vojno. Italija je v celoti delovala kot policijska oziroma vojaška država že od leta 1915. Strokovnjaki danes ugotavljajo, da je bila Italija med vojno toliko pod vplivom socialistov kakor druge evropske države in da so bile obtožbe generalštaba ter vlade brez realne podlage (Thompson, 2008, str. 269–271). Italijanski tisk je bil preveč patriotski, da bi obsodil okrutno kaznovanje vojakov, italijanska vlada pa ni imela dovolj volje, da bi ga ukinila. Edini vir pritiska na Cadorno je bil parlament. Socialisti so zahtevali od Cadorne, da neha streljati nedolžne ljudi, in parlamentu so generala predstavili kot sto let zaostalega poveljnika, ki z nasiljem in streljanjem vzpostavlja vojaško disciplino, toda tudi ti pritiski niso bili uspešni. Še celo po porazu v 12. soški ofenzivi italijanska vlada ni bila pripravljena obsoditi decimiranja, dokler se vojna ni končala. Po vojni so italijanske oblasti vendarle ugotovile, da je bilo decimiranje divjaški ukrep, ki ga ne more upravičiti noben razlog (Thompson, 2008, str. 268). Ukrepi discipliniranja, ki jih je uvedla italijanska vojska, so povzročali, da so se vojaki bali svojih nadrejenih in da so se tudi oficirji bali svojih nadrejenih. Zanje je Cadorna predstavljal celo večjega sovražnika kot centralne sile (Mesesnel, 1987, str. 278). Uvedba strahovlade v italijanski vojaški organizaciji ni prinesla pozitivnih rezultatov. Strah pred kaznimi je predvsem uničevalno vplival na medsebojno zaupanje v odnosu med nadrejenimi in podrejenimi, ki je za uspehe na bojišču bistvenega pomena. Decimiranje je bil najbolj krut kaznovalni ukrep, kar so ga poznale vojske v Evropi, in z vidika vojakov predvsem nepošten ter nepravilčen.

⁵ *Francozi so se aprila 1917 po neuspešnem napadu vzdolž reke Aisne, v katerem so izgubili več kot 100.000 vojakov, začeli upirati vojaškim poveljem. Več kot 50 divizij ni hotelo zapustiti rovov, dezertertstva so bila množična, 1000 mož pa je zasedlo vlak in prisililo strojevodjo, da jih je odpeljal v Pariz, kjer so pričakovali, da bodo prepričali vlado, naj sklene premirje. Do Pariza niso prišli, saj so jih ustavili lojalni francoski vojaki in jih prisilili, da so se vrnili na fronto. Vojaške oblasti so po teh dogodkih sodile več kot 100.000 vojakom in 23.000 izmed teh je bilo kaznovanih zaradi kršenja vojaške discipline (Kent, 2013, str. 159). Podobne težave so se pojavile na vzhodni fronti med ruskimi vojaki februarja 1917, ko je bila vojska osiromašena s 195.000 dezertertji. Zaradi boljševidične revolucije se je število dezertertjev leta 1917 še povečevalo in doseglo število 365.000 (prav tam, str. 164).*

Po drugi strani so bile vlade v drugih evropskih državah do streljanja svojih vojakov zelo zadržane. Britanska vojaška sodišča so zaradi dezerterstva usmrtila 306 vojakov. V nemški vojski je 150.000 vojakov dezertiralo in veliko so jih ujeli, usmrtili pa le 18. Francozi so zaradi dezerterstva usmrtili nekaj več kot 600 vojakov, je pa tudi francoska vojska poznala primer decimiranja, ki so ga izvedli v alžirski četi, ki je zavrnila povelje za napad leta 1914 (Shot at Dawn). V nasprotju z italijansko vojsko je britanska vojska na primer namenjala večji poudarek medsebojnemu zaupanju v odnosu med vojakom in oficirjem in le v redko kateri enoti je veljalo, da bi se vojaki bolj bali orožja nadrejenega častnika od orožja nasprotnikov. Medsebojno zaupanje se je izkazalo v težavnih razmerah kot pomemben dejavnik, ki je preprečeval množično dezerterstvo (Sheffield, 2005, str. 149).

4 DECENTRALIZACIJA VOJAŠKEGA VODENJA IN Poveljevanja

Zaradi neuspehov na bojišču so bila vojaška vodstva prisiljena iskati nov način tudi na področju vodenja in poveljevanja, da bi vendarle preseгла dotedanje stanje na bojišču in prebila fronto. Leta 1916 je trajalo od osem do deset ur, da so sporočila, ukazi in navodila z generalštabov dosegli divizijske poveljnike na terenu (Beckett, 2001, str. 165). V vojno so leta 1914 vstopile države, ki so temeljile na sodobnem državljanstvu in izobraženih ter kritično razmišljajočih državljanih (Morris, 2017). Vojaški aparat je temeljil na starih načelih, ki so od vojakov zahtevala brezpogojno poslušnost ukazov. Nov koncept, pri katerem bi potekalo vodenje vojne ne le od zgoraj navzdol, temveč tudi od spodaj navzgor, je bil nujen (Morris, 2017). Nova metoda je nastala v prusko-nemškem okolju v 19. stoletju zaradi zagotavljanja večje učinkovitosti vojske na bojišču (Erminger, 2010). Že pruski general in nemški maršal von Moltke se je v 19. stoletju zavedal, da s takratno tehnologijo ni mogoče zagotoviti zadostnega pretoka informacij med vojaško enoto ter nadrejenim poveljstvom. Ukazi niso mogli biti izpolnjeni dovolj hitro glede na razmere na bojišču. Po drugi strani se je zavedal, da razen začetka vojne poteka vojne ni mogoče predvideti, saj proces vključuje veliko nepredvidljivih dejavnikov. Rešitev težave prenosa ukazov in dejavnika nepredvidljivosti je videl predvsem v zmanjševanju obsega navodil za podrejene enote ter v povečevanju njihovega samostojnega delovanja v skladu s skupnim vojaškim ciljem. V nemški terminologiji se novi pristop imenuje *Auftragstaktik* (Creveld, 1985, str. 146). Izraz je mogoče zavajajoč, ker vsebuje besedo taktika, v resnici pa se ne nanaša na taktiko, temveč na metodo vodenja in poveljevanja, ki temelji na izpolnjevanju poslanstva oziroma naloge, torej vodenje s poslanstvom (*Führen mit Auftrag*)⁶. Bistvo novega koncepta je, da podrejeni izbira med več različicami načina izpolnitve naloge oziroma ukaza glede na razmere na bojišču. Ta novi koncept pojmuje nižje vojaške poveljnike kot razmišljujoče ljudi, saj so se sposobni prilagoditi razmeram na bojišču, ki jih lahko obrnejo v korist izpolnjevanja naloge

⁶ Nemški izraz za nasprotje koncepta *Auftragstaktik* je *Befehlstaktik* in se nanaša na model vodenja, ki preprečuje kakršno koli pobudo podrejenih. V modelu vodenja *Befehlstaktik* se od podrejenih zahtevata popolna poslušnost danim ukazom in čakanje na ukaz poveljnika, preden začnejo bojno delovati (Muhm, 2017).

oziroma vojaškega cilja. Koncept je zahteval kratka povelja in navodila, ki puščajo več možnosti podrejenemu, da se prilagodi razmeram na bojišču in izpolni ukaz s čim večjim uspehom (Erminger, 2010, str. 7).

Bistvo te nove doktrine sta podelitev in priznanje pravice do pobude nižjim vojaškim poveljnikom. Nemška vojska je ta novi pristop opredelila v konceptih Führung nach Direktive in Auftragstaktik. Ta pristop je najbolj trajna zapuščina von Moltkeja starejšega. Moltke je izhajal iz stališča, da je pokornost načelo, človek pa je nad njim. Vztrajal je pri zahtevi, da nadrejena poveljstva usposobijo svoje enote, da bodo cilj vojaške akcije toliko razumele, da bodo lahko na bojišču samostojno ukrepale. Namen tega je bil spodbuditi pobudo za delovanje nižjih taktičnih enot in jo usmeriti v pravi cilj (Bungay, 2011).

Auftragstaktik temelji na metodologiji izdajanja ukazov, po katerih je podrejenim določeno, kaj morajo narediti, ne da bi jim povedali, kako to narediti. Najpomembnejši del te metodologije je namera nadrejenega, ki temelji na viziji zaželenega končnega stanja (Potočnik, 2014). Pogoji za uspešnost vodenja s poslanstvom so medsebojno zaupanje med podrejenimi in nadrejenimi vojaškimi poveljniki, standardizirani postopki operativnega delovanja, enotna izurjenost, zanesljivost, discipliniranost in sposobnost samostojnega delovanja (Wolf, 2010, str. 89). Auftragstaktik vključuje dejstvo, da so sodobne države v začetku 20. stoletja vzgajale posameznike, ki so bili izobraženi v sistemu splošne šolske obveznosti in duhu nacionalnih zamisli (Morris, 2017). Motivacijski element, ki je pripomogel k boljšim rezultatom na bojišču, je nacionalna zavest, ki so jo imeli oboroženi meščani (Walther, 2010, str. 52). To je koncept Auftragstaktik prevzel, ko je dovolil nižjim vojaškim poveljnikom samoiniciativno delovanje v skladu z namero nadrejenih častnikov.

Zaradi neuspehov nemške vojske na bojiščih prve svetovne vojne je general Ludendorff nemškemu generalštabu ukazal razviti uspešnejšo taktiko za napad, da bi z njo presegli vojno jarkov in prešli v uspešno ofenzivno delovanje. Novo taktiko je razvijal stotnik Willy Martin Rohr. Nadrejeni so mu dovolili vse pri razvijanju nove napadalne taktike in tudi orožje, moštvo, poskusne uniforme ter opremo. Enote so bile specializirane za napadno delovanje in so jih poimenovali Stoßtruppen oziroma udarne enote. Te je leta 1917 začel vključevati v boj na vzhodni fronti stotnik Georg Bruchmüller. Enote so uporabljale taktike infiltracije, v napadu pa presenečenje, ki so ga usmerjale na artilerijska gnezda in poveljniške centre. Svoje uspehe je predstavil generalu Oskarju von Hutieru in ta je uporabil novo taktiko ter novi način poveljevanja v bitki za Rigo 1. septembra 1917. Nova taktika in novi koncept vojaškega vodenja sta se izkazala za tako uspešna, da so nemške enote Rigo osvojile v le dveh dneh. Nemški generalštab je bil navdušen in je zahteval množično vključevanje novih bojnih enot tudi na drugih frontah. Novi sistem vojaškega vodenja je omogočal manjšim enotam, da so se vrinjale v nasprotnikove položaje in izkoriščale razmere na bojišču ter šibkost nasprotnikove obrambe (Sweet, 2000, str. 36). Ko so nižji vojaški poveljniki dobili priložnost, da izkoristijo razmere na bojišču, in ko so spoznali, da jim nadrejeno poveljstvo zaupa, se je povečala tudi njihova

motivacija za bojevanje in pozitivni učinek je imel dvojno moč.⁷ Čeprav so vojno vodili generalštabi, se je taktika razvijala ne le v smeri od zgoraj navzdol, temveč tudi od spodaj navzgor. Tako je bila taktika jurišnih enot oziroma Stoßtrupptaktik rezultat razvoja na najnižji taktični ravni kot odgovor na dogajanje na bojišču v središču bitk. Tem prvim poskusom prebiti fronto na lokalni ravni so sledili poskusi s specializiranimi enotami in na koncu so nastale nove doktrine. Zamisel jurišnih enot je temeljila na manjših visoko motiviranih enotah, katerih borci bi se lahko enačili z ničejanskim nadčlovekom. Od teh vojakov se ni več pričakovalo, da bodo le izpolnjevali povelja, temveč, da bodo izkoristili razmere na bojišču v svojo korist in pogumno napredovali na nasprotnikove položaje (Bull, 2007, str. 160–162).

5 12. OFENZIVA NA SOŠKI FRONTI

12. ofenziva na soški fronti je bila na tej fronti prva ofenziva, v kateri so centralne sile prešle iz obrambnega vojaškega delovanja v napad. Razlog za spremembo vojaškega delovanja je bil predvsem v kritičnem položaju avstro-ogrske vojske, ki je po 11. soški ofenzivi spoznala, da s svojimi silami ne bo več mogla braniti tega dela fronte z Italijo, zaradi teženj nekaterih delov monarhije po odcepitvi pa je bila ogrožena tudi enotnost vojske. Avstrijska zaveznica Nemčija je bila zaskrbljena glede Avstro-Ogrske, saj se je bala, da bo Karel I., ki je prevzel habsburško žezlo po smrti Franca Jožefa I. 21. novembra 1916, sklenil separadni mir z nasprotniki (Mosier, 2001, str. 291). Avgusta 1917 je Cadorna izvedel ofenzivo z 51 divizijami in v napadu vztrajal kar mesec dni (11. soška ofenziva), avstro-ogrska obramba pa je komaj vzdržala. Nemčija je svoji zaveznici ponudila pomoč, saj je bilo vztrajanje Avstro-Ogrske v vojaških akcijah bistvenega pomena za nadaljnje nemške vojaške operacije. Nemčija je pričakovala, da bodo Italijani na soški fronti pred koncem leta izvedli še eno ofenzivo in ob kolapsu Avstro-Ogrske bi Nemčija ostala brez zaveznice, zato so Nemci ponudili pomoč (Thompson, 2008, str. 295).

Ofenziva je bila skrbno načrtovana in temeljito pripravljena, poimenovali pa so jo Zvestoba v orožju (Waffentreue). Nalogo za izvedbo ofenzive je dobila 14. armada, ki ji je poveljeval general Otto von Below, načelnik štaba pa je bil Konrad Kraft von Dellmensingen, ki je bil specialist za gorsko bojevanje. Armada je vključevala osem avstro-ogrskih in sedem nemških divizij. Posebnost te ofenzive je bila predvsem izbira lokacije, saj se je vojaško vodstvo odločilo, da bo izvedlo ofenzivo

⁷ Nova nemška taktika je temeljila na presenečenju, prikritih premikih enot le ponoči in lažnih scenarijih, s katerimi naj bi preslepili nasprotnikovo vojsko. Oblikovali so manjše taktične pehotne enote, ki so temeljile na 14 do 18 vojakih, in jih poimenovali jurišne enote (Stoßtruppen). Te enote so imele nalogo, da se ognejo močnejši obrambi nasprotnika in poiščejo šibke točke v obrambi, jih izkoristijo ter prodrejo čim globlje v nasprotnikovo obrambo. Nova taktika je bila prvič uporabljena v bitki za Rigo septembra 2017. Poimenovali so jo po generalu Oskarju von Hutieru, ki je vodil napad na Rigo, Hutierova taktika (Dupuy, 2011, str. 226–228). Bistvo nove taktike sta decentralizacija poveljevanja in napadanje v manjših skupinah. Poveljniki so razložili nižjim častnikom cilj njihove vojaške naloge, ti pa so potem sami glede na razmere na bojišču odločali, kako bodo nalogo opravili. Ta novi način poveljevanja se je izkazal kot zelo uspešen, ker ni več prihajalo do zapoznelih ukazov. Častniki so na bojišču iskali najbolj ranljive predele nasprotnikove obrambe in jih napadli (Sweet, 2000, str. 37).

na 30 kilometrov dolgem odseku fronte med Plešo in Tolminom, čeprav je šlo za visokogorski teren, za katerega je v tem obdobju veljalo, da je za vojskovanje v zimskih mesecih neuporaben. Namen zaveznikov je bil potisniti italijanske enote do reke Tilment, torej od 30 do 40 kilometrov v notranjost, kar je bil za tiste čase zelo ambiciozen načrt. Primerjava moči obeh nasprotnikov kaže, da so imeli Italijani premoč z vsaj 41 divizijami na tej lokaciji, napadalci pa so imeli 33 divizij (Mosier, 2001, str. 292). Centralne sile so ofenzivo zasnovali na uporabi presenečenja, novih taktičnih prijemov v obliki infiltracije, na uporabi plinskega napada in izkoriščanju šibkosti v italijanski obrambi. Namen ofenzive je bil onesposobiti italijansko vojsko, da bi pred pomladjo ali celo pred poletjem 1918 izvedla novo ofenzivo. Velikega preboja centralne sile niso pričakovale (Thompson, 2008, str. 294–296).

Ofenzivo pogosto poimenujejo kot čudež pri Kobaridu. Ta izraz je pravzaprav napačen v obeh terminih, ki ju vključuje. Po eni strani je bila ofenziva skrbno načrtovana in pripravljena ter njen uspeh ni bil posledica čudeža, po drugi strani pa napad, ki je omogočil hiter prodor centralnih sil, ni bil izveden pri Kobaridu, temveč pri Tolminu in Bovcu (Beyeri, 1998). Priprave na ofenzivo so bile temeljite. Poveljniki so si pred napadom podrobno ogledali fronto in pripravili posebne karte ter načrte napada, tako da niso ničesar prepustili naključju. Prevoz čet in materiala v bližino bojišča se je začel v drugi polovici septembra ter je trajal do ofenzive. Enote so bile razporejene v vseh večjih krajih okoli bojišča, in sicer v Beljaku, Celovcu, Kranjski Gori, Ljubljani, na Jesenicah, v Kranju, Bohinju ter drugod. Na bojišče so jih premestili le nekaj dni pred ofenzivo. Premeščanje enot je potekalo ponoči in nemške enote so deloma opremili z avstrijskimi uniformami oziroma pokrivali. Nemško letalstvo je nadzorovalo zračni prostor in preprečevalo italijanskemu letalstvu, da bi preletavalo avstrijske položaje. Do 24. oktobra so centralne sile premestile na območje med Tolminom in Bovcem toliko enot, da so imele premoč nad Italijani v razmerju 3 : 2 glede na število moštva ter veliko premoč v artileriji, bojnih trupih in avtomatski oborožitvi (Thompson, 2008, str. 297).

Avstrijska obveščevalna služba je v prvem delu leta 1917 razvozlala italijanski sistem kodiranja, zato so imele centralne sile natančne podatke o položaju italijanskih enot. Centralne sile so se zavedale, da so komunikacije na severnem delu soškega bojišča zelo slabe in redke. Kraft je ocenjeval, da je italijanska obramba v severnem Posočju tako slaba, da bi se z njenim uničenjem široko odprla italijanska fronta od Gorice do Karnijskih Alp. Nemci so menili, da bi od osem do deset divizij na Tolminskem in tri dodatne na Bovškem zadostovale za preboj fronte. Novo taktiko je predlagal avstrijski general Alfred Krauss, ki je že leta 1916 zamen prepričeval Conrada, da je treba napasti po dolinah. Nemci so njegov predlog sprejeli in načrtovali napad po dolinah ter obkoljevanje visokih položajev nasprotnika. Cadorna je od leta 1915 uporabljal ustaljeno taktiko, s katero je osvajal visoke vrhove in položaje na njih ohranjal za vsako ceno. Obrambo je postavljal na visoke točke in z njih nadzoroval dogajanje v dolinah. Obramba v dolinah na italijanski strani je bila slaba, saj Cadorna ni niti pomislil, da bi nasprotniki uporabili nasprotno logiko in najprej napadli doline (Thompson, 2008, str. 296–297).

Čeprav so Italijani dobili od avstrijskih dezerterjev podatke o kraju in času ofenzive ter nemškem sodelovanju, so se jim zdeli preveč nenavadni, da bi jim verjeli. Cadorna se je v času pred ofenzivo posvečal političnemu delovanju, saj je bil njegov vojaški položaj ogrožen zaradi hudih kritik, ki jih je dobival od socialistov in liberalcev v italijanskem parlamentu. Sredi oktobra je šel z ženo na dopust v Benetke in na položaj se je vrnil prerojen. Zima se je že skoraj začela in Cadorna je pričakoval avstrijsko ofenzivo šele leta 1918 (Thompson, 2008, str. 298). V okolici Vidma je še kratek čas pred ofenzivo bival vrhovni poveljnik italijanske vojske kralj Vittorio Emanuele III. 22. oktobra je Cadorna pospremil kralja na Kobariški Stol in ugotovila sta, da ni pričakovati ničesar posebnega na tem delu fronte (Simčič, 2000, str. 127).

6 VODENJE IN POVELJEVANJE V 12. SOŠKI OFENZIVI

24. oktobra ob 2. uri so centralne sile začele artilerijski napad na 30 kilometrov dolgem odseku fronte med Bovcem in Tolminom. Artilerijski napad je bil tako silovit, da niti nemški veterani, ki so bili priča Verdunu in Sommi, niso videli česa takega. Italijanska 2. armada je na sektorju med Tolminom in Rombonom vzdrževala le deset divizij, saj je vrhovno poveljstvo ocenjevalo, da so gore zadostna obramba same po sebi. Doline so Italijani bolj opazovali z vrhov, namesto da bi jih v resnici branili z živo silo. General Pietro Badoglio je poveljeval XXVII. korpusu, katerega del je bila 19. divizija, ki je nadzorovala Tolmin in okolico. General Badoglio je že 10. oktobra dobil ukaz, naj premakne večino vojakov na linijo zahodno od Soče in okrepi obrambne položaje. Odlašal je 12 dni, preden je izvedel ukaz. Poveljniku artilerije je naročil, naj ne napada brez njegove odobritve. Ta poveljnik je 24. oktobra ob 2.30 zahteval dovoljenje za napad in Badoglio je odgovoril: »Imamo nabojev le za tri dni!« Ob 6.30 je bila povezava med poveljnikom korpusa in poveljnikom artilerije odpravljena, oddaljena pa sta bila pet kilometrov. Poveljnik artilerije se je držal ukazov in ni napadal na tolminskem sektorju. Čeprav je bil Badoglio eden glavnih krivcev za polom v 12. ofenzivi, je jeseni leta 1917 napredoval. Njegovo povelje je omogočilo nasprotnikom, da so napredovali z maršem po cesti in nekateri prvi dan prišli 25 kilometrov v italijansko notranjost, kar je bil za čas frontalnega bojevanja edinstven uspeh (Thompson, 2008, str. 301). Začetni preboj in uspeh pri Tolminu ter uspešen plinski napad pri Bovcu so dali centralnim silam zagon za nadaljnje prodiranje. Pri tem so uporabljali poveljevanje s poslanstvom, saj so nižje taktične enote dobile pooblastila, da v svojem rajonu delujejo glede na trenutne bojne razmere. Poveljniki centralnih sil so opravili skoraj vse zahtevne taktične in operativne naloge. Podporočnik je tako z manjšo skupino vojakov zavzel Matajur. Ježo in Stol sta zavzela poveljnika bataljona. Bataljonski poveljnik je pravočasno zavzel most pri Krminu. Uspeh ofenzive je v marsičem temeljil na posameznih četnih in bataljonskih poveljnikih, ki so s svojo domiselnostjo ter prizadevnostjo širili prvotno določene cilje in prodrli še enkrat dlje, kot je bilo prvotno načrtovano (Mesesnel, 1987, str. 276).

Cadorna je na dan začetka ofenzive spal v Vidmu, 40 kilometrov oddaljenem od Bovca. Zbudil se je ob svojem običajnem času, torej ob 5. uri, in mirno pozajtrkoval.

Prve tri ure ofenzive je Cadorna prespal. Zjutraj je izvedel za bojno delovanje nasprotnika in bil prepričan, da je slabo vreme z meglo ter ledenim dežjem v korist italijanski obrambi. Ob 6. uri so mu javili, da je druga obrambna črta v Zgornjem Posočju pod močnim artilerijskim ognjem. Kljub tej informaciji je bil še vedno prepričan, da gre za slepilni napad in da bo sledil glavni napad v južnem oziroma srednjem delu soške fronte, zato je enotam ukazal, naj varčujejo s strelivom. Ob 7.30 so se avstro-ogrske enote razporedile po dolini pod Rombonom. Naslednji dan so dosegle Žago, ki je bila prazna, saj se je italijanska obramba umaknila na gorato območje. Ob 16. uri so Nemci zavzeli Kobarid. Telefonske linije vzdolž fronte so bile prekinjene in informacije o dogajanju na fronti so v Videm prihajale z večurno zamudo (Thompson, 2008).

27. oktobra malo po polnoči je Cadorna izvedel za padeč Breškega Jalovca in ob 2.50 je izdal ukaz za umik 2. ter 3. italijanske armade čez reko Tilment. Temu je sledil še umik 4. armade iz Karnijskih Alp. 27. oktobra zjutraj se je začel splošen umik italijanske vojske. Na cestah je bilo več kot dva milijona italijanskih vojakov in približno 400.000 civilnih beguncev (Thompson, 2008, str. 316). Urejen umik se je kmalu spremenil v paničen beg. Številni častniki so se umaknili z avtomobili in prepustili vojake usodi. Ti so se najprej umikali z vso opremo, potem pa so začeli odmetavati vse, kar jih je oviralo pri begu. Jarki ob cestah so bili polni vozov, opreme, topov in najrazličnejšega vojaškega materiala. Vojska je razpadala, veliko častnikov je pobegnilo in odločali so tisti, ki so bili tam. Vojaki so bili prepričani, da je vojne konec in da bodo lahko šli domov. Cadorna se je z vrhovnim poveljstvom 27. oktobra umaknil iz Vidma v Treviso in se je šele po večdnevem molku oglasil s položajem na Piavi. Bil je jezen na 2. armado, ki se ni hotela bojevati in mogoče zato ni organiziral umika na Tilment. Vojsko je prepustil njeni iznajdljivosti. Njegovo poveljstvo je povsem izgubilo nadzor nad umikom. Podrejeni so delovali brez pooblastil in enote so bile prepuščene brezglavemu umiku. Vrhovno poveljstvo je molčalo, zato so bili poveljniki podrejenih enot demoralizirani. Ukazi, ki so prihajali z višjih poveljstev, so bili nerealni in protislovni, saj so se razmere na bojišču zaradi hitrega napredovanja nasprotnikovih sil hitro spreminjale. To je še dodatno zmanjševalo zaupanje nižjih poveljstev in vojakov v sposobnosti vojaškega vodstva (Simčič, 2000, str. 115, 147). Obupan poskus italijanske vojske vzpostaviti obrambo na reki Tilment je 2. novembra propadel in centralne sile so prodirale še naprej proti zahodu (Mosier, 2001, str. 294). 4. novembra je Cadorna ukazal umik na reko Piavo. Centralnim silam je v ofenzivi uspelo prodreti 140 kilometrov v notranjost italijanske države. Zavzele so tudi vse ozemlje, ki ga je italijanska vojska s trudom pridobila v 11 ofenzivah na Soči.

Cadorna je imel avgusta 1917 v Benečiji 51 divizij, konec oktobra pa jih je italijansko vrhovno poveljstvo imelo le še 41. Zaradi katastrofalnih razmer se je britanski premier Lloyd George odpravil v Italijo, da bi ugotovil, ali italijanska vlada še vztraja v vojni. Ugotovil je, da je bilo v italijanski vojski že oktobra zelo veliko mrtvih, ranjenih, pogrešanih (dezerterjev) in zajetih. Novembra se je število žrtev še povečalo, tako da se italijanska vojska ni mogla več opreti na svoje vojaške sile

(Mosier, 2001, str. 295). Konec novembra so Britanci okrepili italijansko fronto s štirimi in Francozi s šestimi novimi divizijami. Bali so se, da bi Italija izstopila iz vojne in bi Avstro-Ogrska okrepila nemške sile na zahodni fronti. Frontna linija se je tako ustalila na Piavi in tam vztrajala do jeseni leta 1918. Ofenziva se je končala šele 2. decembra 1917, ko so Nemci začeli transportirati svoje enote nazaj v Nemčijo, kar je trajalo do februarja 1918. Prodor se je ustavil tudi zato, ker centralne sile niso bile več sposobne zagotavljati logistične oskrbe svojih enot. Enote so bile poleg tega izčrpane in jim je primanjkovalo streliva (Lexikon Erster Weltkrieg).

Odziv italijanskih vojakov na prodor centralnih sil je general Cadorna prikazoval kot »generalni štrajk« (Simčič, 2000, str. 138). Sistem vodenja in poveljevanja, ki je temeljil na pretirani okrutnosti, se je izkazal kot neučinkovit in je bistveno pripomogel k razpletu 12. ofenzive. Množice italijanskih vojakov so se vdajale nasprotnikom brez boja in enega glavnih krivcev lahko iščemo v sistemu vodenja in poveljevanja. V italijanski vojski je bilo 40.000 mrtvih in ranjenih pripadnikov, 293.000 vojakov je bilo zajetih, od 350.000 do 400.000 vojakov pa se je razbežalo v notranjost države. Vojska je izgubila 3150 kosov zaplenjenega artilerijskega orožja. Od 65 pehotnih divizij jih je ostalo le še 33, torej dobra polovica (Farina, 1998). Dezerterstvo med pripadniki italijanske vojske v 12. ofenzivi spada med eno najbolj množičnih v sodobni zgodovini vojskovanja in je bilo tako obsežno, da bi lahko centralne sile napredovale še globlje v italijansko zaledje, vendar so se ustavile zaradi zagotavljanja logistične oskrbe, ki se je z napredovanjem vse bolj oddaljevala. Le počasi so se italijanski vojaki vrnili v svoje enote in spet vzpostavili učinkovito obrambo (Kent, 2013, str. 160).

Sistem vodenja in poveljevanja tudi na strani centralnih sil ni deloval brezhibno. Centralne sile niso pričakovale tako obsežnega preboja fronte, kot se je zgodil. Borojevičeva 1. armada na Krasu in 2. armada na Banjščici bi morali napasti italijansko 3. armado, pa se to ni zgodilo zaradi slabih povezav med poveljniki, utrujenosti in mikavnosti plenjenja. Tako je italijanska 3. armada v urejenem stanju prečkala Tilment konec oktobra.

Italijansko vodstvo je generala Cadorna na zahtevo britanskega premiera 8. novembra 1917 odstavilo in ga zamenjalo z generalom Armandom Diazom. Cadorna je bil po vojni zaradi poraza v 12. ofenzivi hudo kritiziran, ne glede na to pa ga je Benito Mussolini leta 1924 povišal v čin maršala. General Cadorna je kot razlog za poraz v 12. ofenzivi navajal splošno stavko, strahopetnost in izdajstvo italijanskih vojakov, fašistični režim pa je v času med vojnoma kot razlog za poraz navajal komunistične zamisli, ki naj bi se širile med italijanskimi vojaki in jih spodbujale k vdaji ter malodušju.⁸ Komunisti so razlagali dogodek kot zmago proletariata v splošni vojaški stavki (Farina, 1998). Danes strokovnjaki menijo, da je šlo pri 12. ofenzivi za vojaški poraz, za katerega je treba iskati vzroke v italijanski vojski. Glavni razlog je v vodstvu

⁸ *Po fašistični razlagi je bila prva svetovna vojna temelj sodobne Italije oziroma krvavi ritual, v katerem se je italijanski narod ponovno ustvaril (Thompson, 2008, str. 326).*

italijanske vojske, ki ni bilo pripravljeno na morebitna presenečenja nasprotnikov. Vojaki se za vojaško stavko niso odločili zaradi strahopetnosti ali socialističnih zamisli, temveč je šlo za spontan upor proti vojni, kakršno sta vodila Cadorna in italijanska vlada. Kako močno se je ta vojaški poraz vtisnil v zavest italijanskega naroda, nam pove italijanski pregovor, ki se uporablja še danes: »To je bil Kobarid,« kar pomeni, da je šlo za popoln polom (Thompson, 2008, str. 294).

7 DECENTRALIZACIJA VODENJA IN POVELJEVANJA DANES

Vprašanje izbire med centraliziranim in decentraliziranim sistemom vojaškega vodenja in poveljevanja ostaja aktualno še danes. Moltkejev sistem vodenja je danes zanimiv ne le za vojaške teoretike, temveč ga preučujejo tudi civilni strokovnjaki s področja menedžmenta. Prednost njegovega koncepta je, da če podrejena enota izgubi stik z nadrejenim poveljstvom, si lahko še naprej prizadeva za izpolnitev svoje bojne naloge. Z vidika teorije menedžmenta to pomeni, da je nesmiselno osredotočati se na podrobna navodila podrejenim v organizacijski shemi in je bolj funkcionalno, da se jim prepusti, da sami najdejo najboljši način za izpolnitev cilja organizacije. Na najvišji ravni naj bodo torej menedžerske usmeritve kratke in jedrnate (Bungay, 2011).

Po drugi strani sodobna vojaška tehnologija omogoča strog nadzor nad posameznimi vojaki in enotami ter nenehno kontrolo njihovega delovanja. Sodobno bojevanje zato omejuje vpliv koncepta Auftragstaktik na vojaške operacije. Tehnologija, ki omogoča satelitsko sledenje vsakemu vojaku, daljinsko vodena letala in daljinsko vodeni izstrelki niso v prid načelom Auftragstaktik in poudarjajo pomen centralizirano vodenega bojevanja. Bojevanje tudi danes zahteva možnost, da enote nižje taktične ravni na svojo pobudo izvedejo operacijo v skladu s poveljniskovo namero. Tako ameriška Army Doctrine Publication (ADP) 6-0 iz leta 2012, Mission Command, vključuje koncept Auftragstaktik v model poveljevanja s poslanstvom. V skladu s tem dokumentom morajo dati vojaški voditelji svojim podrejenim čim večjo svobodo pri opravljanju naloge in nasprotno morajo podrejeni opraviti nalogo v skladu z namero poveljnika (Gunther, 2012). Čeprav imajo danes nekatere države visoko tehnologijo, ki omogoča učinkovito centralizirano vodenje, se je treba zavedati, da nobena tehnologija ni vsemogočna in lahko v bojnih razmerah odpove, zataji ali jo uniči nasprotnik in v tem primeru stari koncept Auftragstaktik še vedno pomeni rešitev v sili, ki jo je treba predvideti že pred začetkom bojnega delovanja. Tudi slovenska Vojaška doktrina vključuje poveljevanje na podlagi poslanstva in zahteva razumevanje namere poveljnika (Petelin (ur.), 2006, str. 63).

Sodobno bojevanje temelji na manjših, visoko usposobljenih enotah, opremljenih z visoko tehnologijo, v njih pa je vsak vojak dragocenost, saj morajo države veliko narediti za njegovo izobrazbo, usposabljanje, opremo in oborožitev. Uspešen vojaški sistem vodenja in poveljevanja temelji na pozitivnih vidikih motiviranja pripadnic ter pripadnikov vojske, negativni vidiki pa morajo biti vključeni na način, ki ga pripadnice in pripadniki pojmujejo kot pošten ter pravičen. Poleg tega mora sistem vodenja in poveljevanja vključevati taka povelja, ki dajejo nižjim vojaškim

poveljnikom možnost, da sami najdejo način, kako bodo opravili posamezno nalogo. Nižji vojaški poveljniki pridobijo z decentralizacijo vodenja možnost za kreativnost pri reševanju vojaških nalog, zaradi česar so uspešnejši in hkrati zadovoljnejši pri opravljanju vojaških nalog.

V prihodnosti bodo načela vodenja, ki temeljijo na medsebojnem zaupanju med podrejenimi in nadrejenimi vojaškimi poveljniki, standardizirani postopki operativnega delovanja, enotna izurjenost, zanesljivost, discipliniranost in sposobnost samostojnega delovanja zelo pomembni. Vodenje s poslanstvom ima pomembno vlogo tudi v sodobnem bojevanju z elektronsko informacijsko podporo. Kljub novi tehnologiji ostaja bistvenega pomena, da so vojaki sposobni sprejemati odločitve na bojišču v skladu s poveljnikovo namero. Vojaki morajo biti torej dovolj usposobljeni, da zmorejo delovati na bojišču kot neodvisne osebe tudi, če izgubijo stik z nadrejenim, po drugi strani pa jim morajo nadrejeni zaupati, da bodo uspešno opravili nalogo tudi brez natančnih navodil (Widder, 2002). Za sodobno bojevanje se zdi najbolj problematičen vidik vodenja s poslanstvom premagovati razlike med starejšimi in mlajšimi generacijami v obvladovanju sodobne elektronske tehnologije. Na tej točki lahko pričakujemo težave, ki jih je mogoče preseči s sistematičnim urjenjem, izobraževanjem in usposabljanjem.

Sklep V raziskavi smo obe v začetku postavljene hipoteze potrdili. Proces vojaškega vodenja in poveljevanja med prvo svetovno vojno je bil neučinkovit, zato so Nemci uvedli novosti v smislu decentralizacije vojaškega vodenja in poveljevanja, kar so uporabili v 12. ofenzivi na soški fronti. Glavni razlog za centraliziran sistem vojaškega vodenja in poveljevanja je bil velik strah vodilnih na generalštabih pred pojavom dezerterstva in vojaškega upornišva. V vojskah je bila do 19. stoletja glavna težava, kako preprečiti množično dezerterstvo vojakov in neposlušnost vojaških ukazov. Rešitev so vojske večinoma iskale v vojaškem drilu, urjenju in zahtevah po brezpogojni poslušnosti ter pokornosti vojakov zahtevam nadrejenih častnikov. Sistem je bil na bojiščih večinoma uspešen, dokler se niso pojavile milijonske vojske z napredno oborožitvijo. Te vojske so za generalštabe pomenile manjšo preglednost in nadzor nad dogajanjem na bojišču. Vojaška vodstva se niso zavedala, da se z decentralizacijo vojaškega vodenja in poveljevanja tudi zvišuje motiviranost moštva za bojevanje. Nižji vojaški poveljniki pridobijo z decentralizacijo vodenja možnost za kreativnost pri reševanju vojaških nalog, zaradi česar so uspešnejši in hkrati zadovoljnejši pri opravljanju vojaških nalog. Prav tako se vojaška vodstva niso zavedala pomena propagande, ki je s poudarjanjem nacionalnih čustev in nacionalne gorečnosti bistveno prispevala k večji motivaciji vojske za boj. Generalštabi se v prvi svetovni vojni še niso zavedali, da bistveno več dosežemo s pozitivnimi načini motiviranja kot negativnimi, med katere spadajo predvsem krute kazni in v skrajni fazi celo decimiranje. Negativni prijemi v sistemu vodenja in poveljevanja, ki temeljijo na zelo nasilnih kaznih, so imeli več negativnih posledic kot pozitivnih. To se je izrazito pokazalo v 12. soški ofenzivi, saj je prišlo do množičnega dezerterstva italijanske vojske. To je bil predvsem odgovor na neučinkovit sistem vodenja in poveljevanja, ki ga je uporabljala italijanska vojska pod generalom Cadorno.

Literatura

1. Beckett, F. W. I., 2001. *The Great War 1914 – 1918. Modern Wars in Perspective*. Pearson Education Limited and Associated Companies throughout the world.
2. Beyer, B., 1998. Kein »Wunder von Karfreit«. *Wiener Zeitung*. 19. 5. 1998. http://www.wienerzeitung.at/themen_channel/wz_reflexionen/kompendium/382157_Kein-Wunder-von-Karfreit.html, 10. 8. 2017.
3. Bull, S., 2007. *German Assault Troops of the First World War. Stosstrupptaktik*. Gloucestershire: Spellmount.
4. Bungay, S., 2011. Moltke – Master of Modern Management. <http://www.europeanfinancialreview.com/?p=2953>, 20. 9. 2017.
5. Cheney, D., 2016. *The Moral Verdict and Military Effectiveness of Decimation Upon the Roman Army*. <http://www.twcenter.net/forums/showthread.php?736839-The-Moral-Verdict-and-Military-Effectiveness-of-Decimation-Upon-the-Roman-Army>, 21. 8. 2017.
6. Van Creveld, M., 1985. *Command in War*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.
7. Dupuy, N. T., 1011. *Der Genius des Krieges. Das deutsche Heer und der Generalstab 1807 – 1945*. Graz: Ares Verlag.
8. Erminger, S., 2010. *Auftragstaktik – Eine militärische Führungskonzeption in der Entwicklung deutscher Militärgeschichte vom 18. Jahrhundert bis in unsere Zeit*. Norderstedt: GRIN Verlag.
9. Farina, J., 1998. *Caporetto. A Fresh Look*. www.worldwar1.com/itafront/caporetto.htm, 29. 8. 2017.
10. Gunther, J. M., 2012. *Auftragstaktik: The Basis for Modern Military Command?* <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll3/id/2963>, 20. 9. 2017.
11. Kent, G., 2013. *On the run. Deserters through the ages*. London: The Robson Press.
12. *Lexikon Erster Weltkrieg. Schlacht bei Caporetto*. http://www.lexikon-erster-weltkrieg.de/Schlacht_bei_Caporetto, 20. 9. 2017.
13. Liaropoulos, N. A., 2010. *Revolutions in Warfare: Theoretical Paradigms and Historical Evidence – The Napoleonic and First World War Revolutions in Military Affairs*. V *War Studies Reader*. London, New York: Continuum International Publishing Group, str. 129–157.
14. Lubi, D., 2007. *Temelji vodenja in poveljevanja*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Mesesnel, J., 1987. *Soška fronta*. Ljubljana: Prešernova družba.
16. Morris, I., 2017. *The Age of Modern Warfare*. <https://worldview.stratfor.com/article/age-modern-warfare>, 28. 8. 2017.
17. Mosier, J., 2001. *The Myth of the Great War. A New Military History of World War I*. Hatton Garden: Profile Books.
18. Muhm, G., 2017. *German Tactics in the Italian Campaign*. <http://www.larchivio.org/xoom/gerhardmuhm2.htm>, 20. 9. 2017.
19. Nečak, D., 2010. »Branilec Karpatov in Soče« *Feldmaršal Svetozar Borojevič de Bojna. O feldmaršalu Svetozarju Borojeviču de Bojni*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 9–62.
20. Perry, M. J., 1996. *Arrogant Armies. Great Military Disasters and the Generals Behind Them*. Canada: John Wiley & Sons.
21. Petelin, D. (ur.), 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
22. Potočnik, V., 2014. *Poveljevanje z namero in Slovenska vojska. Sodobni vojaški izzivi*. 16-2, str. 97–111.
23. Sheffield, G. D., 2005. *Leadership in the Trenches. Officer – Man Relations, Morale and Discipline in the British Army in the Era of the First World War*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

24. *Shot at Dawn. The Heritage of the Great War.* <http://www.greatwar.nl/frames/default-shotatdawn.html>, 25. 9. 2017.
25. Simčič, M., 2000. *Zlom pri Kobaridu.* Ljubljana: Karantanija.
26. Sweet, W. F., 2000. *The Evolution of Rifle Tactics.* Palm Coast: Backintyme Publishing.
27. Tacken, T., 2015. *Luigi Cadorna and the fate of every tenth man.* <https://thefirstworldwarin261weeks.com/2015/06/27/053-luigi-cadorna-and-the-fate-of-every-tenth-man/>, 21. 8. 2017.
28. Terraine, J., 2008. *Essays on Leadership and War 1914–18.* <http://www.westernfrontassociation.com/the-great-war/great-war-on-land/john-terraine-essays-on-leadership-and-war-1914-18/130-british-military>, 28. 8. 2017.
29. Thompson, M., 2008. *The White War. Life and Death on the Italian Front 1915–1919.* London: Faber and Faber.
30. Walther, C., 2010. *Was bewegt Soldaten? Zu Fragen soldatischer Mentalität. V Jahrbuch Innere Führung 2010 – Die Grenzen des Militärischen.* Norderstedt: Carola Hartmann Miles Verlag, str. 51–61.
31. Widder, W., 2002. *Battle Command: Auftragstaktik and Innere Führung: Trademarks of German Leadership.* *Military Review.* <https://www.questia.com/library/journal/1P3-218626241/battle-command-auftragstaktik-and-innere-fuehrung>, 20. 9. 2017.
32. Wolf, U., 2010. *Vernetzte Operationsführung – Das Ende der Auftragstaktik? V Jahrbuch Innere Führung 2010 – Die Grenzen des Militärischen.* Norderstedt: Carola Hartmann Miles Verlag, str. 88–92.

WÜRTTEMBERŠKI GORSKI BATALJON IN 12. SOŠKA OFENZIVA

WÜRTTEMBERG MOUNTAIN BATTALION AND THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE

Povzetek Württemberški gorski bataljon je bil nemška vojaška enota dežele Württemberg. Oblikovan je bil precej pozno, šele oktobra 1915. Enota, ki ji je poveljeval major Theodor Sprösser, je prevzela pomembno vlogo v 12. soški ofenzivi, saj je ves čas delovala v konici napada alpskega korpusa in pozneje 1. avstro-ogrskega korpusa Krauss. Pomembno vlogo znotraj bataljona je imel tudi nadporočnik Erwin Rommel, ki je skupaj z majorjem Sprösserjem prejel visoko odlikovanje pour le mérite za uspešne boje ob reki Soči v prvih dneh ofenzive in operacijo Longarone. Bataljon je ves čas prodora od Tolmina do reke Piave deloval decentralizirano na več samostojnih smereh, saj so njegovi častniki razumeli in obvladali načelo poveljevanja s poslanstvom (Auftragstaktik) ter obvladali večšine nove taktike prodora. Bataljon je bil decembra 1917 skupaj z drugimi enotami 14. armade premeščen z italijanske fronte na opravljanje nove bojne naloge.

Ključne besede *Prva svetovna vojna, soška fronta, 12. soška ofenziva, Württemberški gorski bataljon, Theodor Sprösser, Erwin Rommel.*

Abstract The Württemberg Mountain Battalion was a German military unit of the Kingdom of Württemberg. It was formed relatively late, only in October 1915. The unit, which was commanded by Major Theodor Sprösser assumed a very important role in the Twelfth Isonzo Offensive. It was continuously engaged in the peak of the attack by the Alpine Corps' (Alpenkorps) and later 1st Austro-Hungarian corps Krauss. An important role within the battalion was also played by First Lieutenant Erwin Rommel, who was together with Major Sprösser awarded a decoration Pour le Mérite for his success in the battles near the Isonzo River in the first days of the offensive, and for the Longarone operation. Throughout the penetration from Tolmino to the Piava River, the battalion functioned in a decentralised manner on several independent routes, since the commanders understood and mastered the mission command

(Auftragstaktik) and mastered the skills of the new penetration tactics. In December 1917, the battalion and other units of the 14th Army were redeployed from the Italian front to a new combat assignment.

Key words *First World War, Isonzo Front, Twelfth Isonzo Offensive, Württemberg Mountain Battalion, Theodor Sprösser, Erwin Rommel.*

Uvod 12. soška ofenziva, ki jo poznamo tudi kot čudež pri Kobaridu, preboj pri Kobaridu ali polom pri Kobaridu, je gotovo eden najbolj znanih vojaških spopadov na slovenskem ozemlju, ki še danes vzbuja zanimanje vojaške in civilne strokovne javnosti. Po začetku ofenzive 24. oktobra 1917 je 14. armadi skupaj z avstro-ogrskimi zavezniki uspelo hitro zavzeti italijanske obrambne črte. Italijanska vojska, še posebej pa 2. armada, ki je doživela velike izgube in se znašla v kaosu ter komunikacijskem mrku, je bila potisnjena v Furlansko nižino na reko Tilment in nato na reko Piavo, kjer se je prodor centralnih sil 10. novembra 1917 tudi ustavil. Nemško cesarstvo in avstro-ogrška monarhija sta tako dosegla najpomembnejša strateška cilja – oslabitev italijanske armade in stabilizacijo tedaj že bistveno krajše jugozahodne fronte. V 14. armado so bile vključene številne nemške enote, med katerimi je v okviru alpskega korpusa znotraj skupine Stein deloval tudi Württemberški gorski bataljon, ki je imel pomembno vlogo pri preboju frontne črte pri Tolminu.

1 USTANOVITEV IN SESTAVA BATALJONA

Württembergški gorski bataljon je bil nemška vojaška enota dežele Württemberg. Oblikovan je bil precej pozno, in sicer oktobra 1915. Predhodnik tega bataljona je bila smučarska četa, ki je bila maja 1915 preimenovana v gorsko četo in oktobra vključena v bataljon. Glavna zamisel oblikovanja Württemberškega gorskega bataljona je bila, da bo vsaka izmed šestih gorskih čet sposobna samostojnega delovanja ob podpori ene izmed treh čet mitraljezov. Poveljevanje bataljonu je prevzel major Theodor Sprösser, izkušen častnik, ki je pri 48 letih vodil bataljon tudi v 12. soški ofenzivi. Ob oblikovanju Württemberškega gorskega bataljona sta bila prva cilja poveljnika bataljona majorja Sprösserja poleg vzpostavitve organizacijske strukture in opremljanja tudi učinkovitost in morala (Wilks, 2001, str. 19–20). Moto Württemberškega gorskega bataljona neustrašnost in zvestoba (Sprösser, 1933, str. 42) je poudarjal vrednoti, ki sta bili pomembni za moralni del vojskovalne moči. To se je obrestovalo v 12. soški ofenzivi, v kateri so njegove čete sledile svojim poveljnikom na zahtevnem gorskem terenu.

K Württemberškemu gorskemu bataljonu so na dan začetka ofenzive 24. oktobra 1917 spadali poveljstvo bataljona, šest gorskih čet in tri čete mitraljezov. Dodani so bili še dve manjši poveljstvi odredov in četa zvez. Bataljon je bil okrepljen tudi z minometno in učno četo, ki sta ostali v Beljaku in nista šli z bataljonom v ofenzivo. Poveljnik bataljona je v 12. soški ofenzivi poveljeval desetim četam, kar je bila zahtevna naloga, saj so enote delovale na ločenih smereh, zato je major Sprösser

znotraj bataljona oblikoval tri odrede¹, ki so lahko delovali samostojno. Eden izmed poveljnikov odredov je bil tudi nadporočnik Erwin Rommel. Poveljnik bataljona je velikost odredov oblikoval glede na razmere in nalogo. V veliko publikacijah so nejasnosti zaradi napačnega prevajanja nemške besede Abteilung. To je tudi vzrok, zakaj je Rommel naveden kot poveljnik čete, skupine, oddelka in celo bataljona (Sprösser, 1933, str. 346).

Oblikovanje odredov v bataljonu je imelo veliko prednost, ker je bataljon lahko deloval decentralizirano na več samostojnih smereh. Pogoj za tak koncept so bili usposobljeni častniki, ki so razumeli in obvladali načelo poveljevanja s poslanstvom (Auftragstaktik)² in obvladali večšine nove taktike prodora.³ Württemberški gorski bataljon je namreč pomembne izkušnje v taktiki prodora pridobil že na zahodni fronti (Visoki Vosges). Francozi na tem hribovitem predelu niso imeli strnjene obrambne črte, temveč posamezne odporne točke za krožno obrambo. To je Württemberškemu gorskemu bataljonu omogočalo uporabo taktike vrinjenja in napade z boka ter hrbta (Bull, 2014, str. 86).

V Württemberškem gorskem bataljonu so tudi poudarjali omogočanje svoje ognjene moči. V treh mitraljeških četah so imeli skupno 18 mitraljezov MG-08, v šestih pehotnih četah pa 36 puškomitraljezov MG-08/15. To je bilo dovolj za veliko koncentracijo ognja in lokalno premoč nad nasprotnikom. Na italijanski strani so imeli v bataljonu 14 puškomitraljezov (Gaspari, 2013, str. 29), kar je pomenilo skoraj trikratno premoč na nemški strani. Puškomitraljezi so se skupaj z mitraljezi odlično dopolnjevali, saj so puškomitraljezi prišli do izraza s hitro premičnostjo, mitraljezi pa z neposredno podporo enotam tudi na večjih razdaljah. Artilerija je z različnimi kalibri in izjemnim ešaloniranjem ognja zagotavljala največjo mogočo podporo jurišnim enotam v neposredno bližino nasprotnika.

¹ Nemško Abteilung, angleško detachment.

² Auftragstaktik – gre za prednostno načelo poveljevanja in nadzora v vojski. Temelji na medsebojnem zaupanju in pomeni za vsakega vojaka neomajno obvezo opravljanja svojih dolžnosti. Vojaški voditelj obvešča o svoji nameri, postavlja jasno dosegljive cilje ter zagotavlja sile in sredstva. Auftragstaktik so v angleščino prevedli z besedama mission command, ki pomenita uporabo avtoritete poveljnika pri usmerjanju delovanja prek jasnega poslanstva ter spodbujanje disciplinirane pobude znotraj njegove namere in omogočanje razvoja delavnih ter prilagodljivih podrejenih poveljnikov za izvajanje združenih kopenskih operacij.

³ Prodor – v vojaški taktiki pomeni način napada, pri katerem poskuša napadalec doseči položaje nasprotnika v globini njegovega bojnega razporeda na eni ozki smeri ali več ozkih smereh hkrati. Napadalec poskuša pred prodorom najti ali ustvariti šibke točke v nasprotnikovem obrambnem sistemu in se izogiba močno utrjenim predelom. Glavna zamisel prodora je v najkrajšem mogočem času doseči globino nasprotnikovega bojnega razporeda, po možnosti brez boja. Kritičen del pri manevru prodora je zaščita svojih sil, kar napadalci dosežejo s čim večjo hitrostjo prodora. To je bila in je še vedno ena temeljnih oblik pehotnega manevra. V teoriji vojaške taktike ločimo tri vrste prodora, in sicer globoki, večsmerni in kombinirani prodor.

2 PREMİK WÜRTEMBERŠKEGA GORSKEGA BATALJONA NA SOŠKO BOJIŠČE

Württembergški gorski bataljon⁴ je bil na začetku priprav na 12. ofenzivo septembra 1917 v Dravski dolini na Koroškem še del 1. avstro-ogrškega korpusa Krauss. Poveljnik 14. armade general Otto von Below je 28. septembra v Kranjski Gori predstavil načrt preboja na pomožni smeri Bovec–Žaga–Stol, v katerega je bil vključen tudi Württemberški gorski bataljon. Ta se je na podlagi tega ukaza začel takoj pripravljati za premik v smeri Beljak–Kranjska Gora–Vršič–Trenta na izhodiščno območje napada severno od Bovca (Sprösser, 1933, str. 260).

Že dober teden pozneje, 6. oktobra 1917, je Württemberški gorski bataljon obiskal poveljnik 14. armade general von Below s svojim pribočnikom. Na gradu Wernberg na Koroškem je poveljnika Württemberškega gorskega bataljona majorja Sprösserja seznanil z ukazom o prerazporeditvi njegovega bataljona iz korpusa Krauss v alpski korpus, kar je pomenilo, da bo bataljon prebiral frontno črto pri Tolminu (Sprösser, 1933, str. 261). Pripadniki Württemberškega gorskega bataljona so novico sprejeli z mešanimi občutki, saj so se še vedno spominjali spopadov v Romuniji na gori Magura Odobesti (1001 m), kjer so se januarja 1917 bojevali pod poveljstvom alpskega korpusa skupaj s polkom Leib (Reiss, 1931, str. 253–263).

Ne glede na vse so pripadniki bataljona usmerili svojo pozornost v izvedbo nove dodeljene naloge, kajti do 10. oktobra je bilo treba bataljon pripraviti za premik na širše območje Radovljice. Prav zato je 9. oktobra major Sprösser izdal ukaz za premik Württemberškega gorskega bataljona s Koroške na širše območje Radovljice v dveh skupinah, in sicer odred Rommel v sestavi 1., 2. in 3. gorske čete, 1. mitralješke čete, čete za zveze ter minometne čete, odred Gössler pa v sestavi 4., 5. in 6. gorske čete ter 2. in 3. mitralješke čete.

Iz arhivskih dokumentov je razvidno, da je imel Württemberški gorski bataljon razmeroma malo časa za načrtovanje napada. V primerjavi s polkom Leib major Sprösser ni imel možnosti, da bi še pred pohodom izvidoval Tolminsko kotlino. Odvisen je bil od podatkov, ki jih je dobil 11. oktobra od polka Leib na Bohinjski Beli. Od sprejema pripravljalnega povelja do odhoda proti Tolminu je imel še štiri dni, izdaja ukazov pa je potekala tudi med pohodom. 12. oktobra je Württemberški gorski bataljon prišel na Gorenjsko in začelo se je razmeščanje njegovih enot po krajih na Gorenjskem. Poveljstvo Württemberškega gorskega bataljona je bilo v Radovljici, odred Rommel je bil v Zgornjem in Spodnjem Otoku, Gorici ter Vrbnjah, odred Gössler pa v krajih Ljubno in Podbrezje. Prvi bataljonski ukaz (HStAS, 2) je bil kratek pripravljalni ukaz za napad in premik enot. V njem so bili navedeni poveljniki in najpomembnejši častniki poveljstva 14. armade ter poveljstva alpskega korpusa. Oddati so morali vsa vozila in za nadaljevanje transporta je bila odobrena le uporaba tovornih živali. Pod ukazom je bil podpisan major Sprösser kot poveljnik tretje pohodne skupine. Izdan je bil tudi podrobnejši ukaz za pohod tretje pohodne

⁴ Pot 14. armade in Württemberškega gorskega bataljona je prikazana na zemljevidu št. 1.

skupine (HStAS, 1). V sedmih točkah so opredeljeni območja razmestitve enot pred pohodom in načrt pohoda do Stare Loke pri Škofji Loki. Pohodi so skladno s splošnim ukazom 14. armade potekali le ponoči in z ustreznimi časovnimi zamiki.

14. oktobra so bila izdana tudi navodila (HStAS, 3) glede prerazporejanja tovornih živali in prevzema nekaterih materialnih sredstev. V navodilih je bil naveden spisek opreme, ki so jo enote Württemberškega gorskega bataljona morale prevzeti 15. oktobra ob 10. uri v vasi Otok in istega dne ob 15. uri v bataljonskem skladišču na železniški postaji Podnart-Kropa. Iz časovnice je razvidno, da so sredstva prevzemali na dan, ko se je zvečer začel pohod. Major Sprösser je nato izdal ukaz za pohod tretje pohodne skupine v smeri Radovljica–Škofja Loka–Kneža. 15. oktobra ob 17. uri je odred Rommel začel s pohodom v smeri Otok–Mošnje–Podbrezje–Zgornja Bistrica–Spodnja Bistrica–Britof, kjer so počivali. Za 16. oktober je bilo ukazano nadaljevanje pohoda v smeri Naklo–Kranj–Žabnica. V okviru tretje pohodne skupine so bile oblikovane še tri podskupine, ki so imele načrtovan pohod v treh časovnih intervalih. Nadporočnik Rommel je imel s svojim štabom in polovico Württemberškega gorskega bataljona določen začetek pohoda ob 18. uri. Stotnik Gössler z drugo polovico Württemberškega gorskega bataljona, baterijo gorskih havbic 17 in gorskim odredom za zveze 311 je imel ukazan začetek pohoda ob 18.30. Ob 19.15 je bil določen začetni čas pohoda za odred gorske artilerije 4, sanitetno četo 201 in terensko bolnišnico 44.

Z ukazom je bil določen tudi polurni odmor pred severnim vhodom v Kranj. Za sprejem naslednjega ukaza je bila določena železniška postaja v Kranju, in sicer 16. oktobra ob 19. uri. Istega dne ob 17. uri se je nadaljeval pohod Württemberškega gorskega bataljona v smeri Bistrica–Naklo–Kranj–Škofja Loka. Poveljstvo Württemberškega gorskega bataljona se je namestilo za prenočevanje v Škofji Loki, čete pa v krajih Spodnje Bitnje, Žabnica in Sveti Duh. 17. in 18. oktobra je sledil počitek, potem pa jih je 19. oktobra čakal težak pohod v temi in dežju po Selški dolini v smeri Škofja Loka–Železniki–Zali Log. V Zali Log so prišli pozno ponoči in čete Württemberškega gorskega bataljona so se namestile po hlevih, senikih in hišah. Naslednji dan je sledil pohod v smeri Zali Log–Petrovo Brdo–Podbrdo–Grahovo–Kneža, tako da je 21. oktobra v zgodnjih nočnih urah Württemberški gorski bataljon prispel na Knežo. Enote so se namestile v gorski koči nad železniško postajo, poveljstvo pa južno od železniške postaje Kneža. Prehrano so imeli na železniški postaji Kneža. Istega dne so Sprösser, Rommel, Schiellein, Wahrenberger in Gössler šli na ogled izhodiščnih položajev severnega pobočja Bučenice. Med premikom jih je oviral italijanski artilerijski ogenj, ki je bil koncentriran na območje med Bačo pri Modreju in Sv. Lucijo (danes Most na Soči). Že med ogledom območja Bučenice so ocenili, da bo razmestitev enot zelo zahtevna zaradi delno poraščenega strmega skalnega pobočja, ki ga prekinjajo ozke grape. Največje tveganje za Württemberški gorski bataljon so bile italijanske opazovalnice na Mrzlem vrhu (1360 m), ki so imele ob dobri vidljivosti odprt pogled na to območje, usmerjeni artilerijski ogenj na strmo skalno pobočje pa bi lahko povzročil veliko žrtev. Poveljujoči v Württemberškem gorskem bataljonu so se zavedali, da bo največji izziv, kako naj prikrijejo enote

in kako pomembna bo pri tem maskirna disciplina, saj se bodo na tem območju zadrževali več kot 30 ur. Istega dne je 1. bavarska lovska brigada, v sestavi katere sta bila tudi Württemberški gorski bataljon in polk Leib, dobila ukaz z določenimi cilji. Kot glavni cilj napada za 1. bavarsko lovsko brigado je bil s tem ukazom določen Matajur (HStAS, 4).

22. oktobra so enote končale priprave na Kneži in se zvečer premaknile na izhodiščne položaje na pobočje Bučenice, kamor so prispele okrog polnoči. Med pohodom so jih ovirali močni žarometi z italijanskih položajev na Kolovratu in Ježi ter pogost artilerijski ogenj. To jih je prisililo v večkratno, nekaj minut dolgo nepremično ležanje na premočenih tleh (Rommel, 1997, str. 10). Tovorne živali so pustili na vzhodnem pobočju Bučenice, preostale enote pa so prispele na izhodiščno območje 23. oktobra nekaj po polnoči. Do jutra so se vkopavali približno 500 metrov severovzhodno od vrha Bučenice (510 m). Zaklonilnike za enega ali dva vojaka so prekrili z vejami. Vojaki v enotah so tako zakriti in premočeni čez dan poskušali malo spati. Rommel opisuje, da se je dan vlekel v neskončnost, spali pa so zaradi italijanskih artilerijskih napadov zelo malo. Na njihovo srečo je v bližino njihovih položajev padlo le nekaj granat (Rommel, 1997, str. 11). Zvečer so s tovornimi živalmi prinesli enotam hrano na položaje, potem pa so prinesli še dodatno strelivo. Izkušnje iz predhodnih spopadov v gorah so namreč opozarjale na številne težave, ki so nastale zaradi pomanjkanja streliva. Po polnoči 24. oktobra je spet začelo deževati. Rommel je ob tem zapisal: »Vreme, kot naročeno za napad!« (1997, str. 12; HStAS, 5).

Rommel opisuje pohod v Baško grapo kot zahtevno in naporno nalogo (zemljevid št. 1, str. 96). Vse se je dogajalo ponoči, večinoma v močnem dežju, podnevi pa so bili prikriti po vaseh. Nastanjeni so bili v kmečkih hišah, hlevih in senikih. Hrana je bila skromna in enolična, vendar je bilo razpoloženje v enoti kljub temu odlično (1997, str. 12). Če se ozremo nazaj na zadnjih 30 ur pred začetkom napada, si lahko le predstavljamo, v kakšnih razmerah so delovale enote Württemberskega gorskega bataljona. To kaže na njihovo izjemno fizično in psihično pripravljenost. Dež, mraz, premočena obleka in pomanjkljiva prehrana so bili velik preizkus pripravljenosti, vzdržljivosti ter discipline. Zaradi mraza, dežja in bivanja na prostem je vojake ogrožala tudi podhladitev, še posebno ker so bili obroki hrane zmanjšani in se z gibanjem niso mogli ogreti. Enote Württemberskega gorskega bataljona so se zavedale pomena moralne komponente vojskovalne moči. Rommel jo opisuje tako: »Preskrba je bila skromna in enolična, vendar je bilo razpoloženje kljub vsemu odlično. Enote so se v treh letih vojne naučile prenašati trdo življenje, ne da bi pri tem izgubljale prožnost.« (1997, str. 12).

3 VLOGA ERWINA ROMMLA PRI PREBOJU FRONTE PRI TOLMINU IN BOJ WÜRTTEMBERŠKIH ČASTNIKOV ZA UGLEDNA ODLIKOVANJA

Alpski korpus, v katerem je deloval tudi Württemberški gorski bataljon, je imel nalogo zavarovati levi bok korpusa Stein, osvojiti Kolovrat in območje izvira reke Idrija ter odpreti pot po dolini Nadiže. Izhodiščni položaji oziroma točke zbiranja

enot so bile na Bučenici in pod njo ter na Mengorah. Naloga württemberške elitne formacije je bila, da prodira desno od bavarskega polka Leib po severnem pobočju Hlevnika proti zaselku Foni, kjer naj bi uničila italijanske baterije, potem pa naj bi sledila bavarskemu polku Leib po Kolovratu proti vrhu Matajurja.

Napad se je začel 24. oktobra 1917 ob 8. uri⁵ (zemljevid št. 2. str. 96), in sicer v smeri proti Volčam oziroma volčanskemu polju s cerkvijo svetega Danijela. Na levem krilu 1. bavarske lovske brigade je bil 1. bavarski lovski polk, 2. bavarski lovski polk je bil v rezervi, v sredini bavarski polk Leib, na desnem krilu pa Württemberški gorski bataljon. Gozd, megla in dež so nemške enote zakrivali pred italijanskimi opazovalci. Odred Württemberškega gorskega bataljona s približno 200 vojaki je vodil tudi nadporočnik Erwin Rommel, ki je vojaško pot svoje enote opisal v knjigi Pehota napada.

Nadporočnik Rommel je prvotni načrt preboja Württemberškega gorskega bataljona bistveno spremenil in izkoristil svoji drznost in pobudo ter prednost terena (slika 1 in 2 na str. 97). Rommel je s svojim odredom v okviru Württemberškega gorskega bataljona deloval na taktični ravni, kar je imelo vpliv tudi na operativni ravni. Če se osredotočimo na bitke na Kolovratu in zasedbo Matajurja, je Rommel izstopal v taktičnem smislu ne toliko z osvojitvijo Matajurja, temveč s svojim prodorom 25. oktobra na grebenu Kolovrata. S to svojo zamisljivo o prodoru na mirnejšem odseku fronte je sprostil zapleten položaj okrog kote 1114 in tako pridobil taktično prednost pred Italijani, ki so uvajali taktično rezervo na greben Kolovrata. Iz zapisov in poročil je razvidno, da sta imela Rommel ter Sprösser trden odnos medsebojnega zaupanja. Med njima je bila sicer po letih generacijska razlika, saj je bil Sprösser kar 20 let starejši od Rommla. Dejstvo je, da je bil Sprösser odličen in izkušen poveljnik bataljona, ki je znal vzgajati svoje častnike ter jih postaviti na prava poveljniška mesta. Nadporočnikom je dajal odgovorne naloge poveljnika čete in odreda, kar je v praksi pomenilo vodenje enot skoraj na ravni bataljona. Kot mentor in svetovalec jih je neposredno na bojiščih pripravljajal na sprejem odgovornejših nalog. Znal je oceniti tudi njihov značaj in uporabiti njihove prednosti, zato ne preseneča, da je dodelil motiviranemu nadporočniku Rommlu odgovorne ter tudi tvegane naloge v konici napada ne le na soški fronti, temveč tudi na drugih bojiščih. Vedel je, da ima Rommel dovolj samozavesti in znanja za samostojno razmišljanje ter odločanje tudi v najtežjih razmerah. Rommel je Sprösserja spoštoval in upošteval njegove usmeritve. Delovala sta po načelih vodenja in poveljevanja Auftragstaktik ter razumela, kaj pomeni disciplinirana pobuda. Sprösser je bil prvi mentor, ki je odločilno vplival na Rommlov strokovni razvoj. Kako zelo je cenil Rommla, se jasno vidi iz stavka, ko opisuje uspešen napad Rommla in njegovega odreda na Matajur: »Neverjeten dosežek poveljnika (Rommla), sijajno tako zaradi neumorne predanosti in drznosti kakor tudi zaradi samostojnosti in spretnosti.« (1933, str. 285).

Ob podpori majorja Sprösserja se je Rommel v samo 52 urah po začetku ofenzive s svojo enoto povzpel na Matajur. Pri tem je zajel 150 italijanskih častnikov, 9000

⁵ Podrobnejši opis bojev Württemberškega gorskega bataljona 24. oktobra 1917 je prikazan na zemljevidu št. 2.

italijanskih vojakov in 84 topov. V Rommlovih enotah je bilo v treh dneh ofenzive šest mrtvih in trideset ranjenih. Zanimiv je podatek, da sta bila tako poveljnik bataljona major Theodor Sprösser kot tudi poveljnik odreda nadporočnik Erwin Rommel za uspehe v bojih na Soči in za uspešno zajetje umikajoče se italijanske divizije pri mestu Longarone odlikovana z vojaškim odlikovanjem *pour le mérite* (modri maks), ki jima ga je podelil nemški cesar (Rommel, 1997. str. 61–62). Pot do tega odlikovanja je bila za württemberška častnika težka. Pri tem ju niso ovirale le vojaške ovire v ožjem pomenu besede, temveč težave pri dokazovanju njunih uspehov. Za württemberške vojaške gornike je namreč veljalo, da so jim bile v nemških enotah dodeljene naloge, ki so obetale vojaški uspeh in priznanje. 12. soška ofenziva ni dajala priložnosti le Württemberžanom, temveč tudi drugim enotam nemških držav, med katerimi je prevladovala velika tekmovalnost. Pri tem je treba poudariti predvsem tekmovalnost med Württemberžani in Bavarci. Izhodiščni položaj Württemberškega gorskega bataljona iz dežele Württemberg v sestavi alpskega korpusa je bil neugoden, saj mu je poveljeval bavarski poveljnik generalmajor Ludwig von Tutschek, korpus pa je bil dodeljen skupini Stein, ki ji je prav tako poveljeval bavarski general. Za Württemberžane je bilo nevarno, da bodo za druge enote, predvsem bavarske, morali opravljati pomožne naloge, kar se je izkazalo že v bojih v Romuniji pozimi leta 1916 in 1917. Bojazen, da bodo Württemberžani degradirani, je bila velika, kar se je kmalu po začetku bojev tudi izkazalo, ko sta se Sprösser in Rommel sprla z bavarskim pehotnim polkom Leib. Nesoglasje se je povečalo pod koto 1114 (Na Gradu), pomembnim italijanskim višinskim položajem, ki ga je bilo treba zavzeti med vzponom na greben Kolovrat. Poveljnik bavarskega polka Leib major Graf Bothmer je Rommlu in njegovemu odredu zvečer 24. oktobra 1917 prepovedal izvajati ofenzivne aktivnosti na tem višinskem položaju. Namen prepovedi je bil, da si bavarske enote z osvojitvijo kote 1114 pridržijo ekskluzivno možnost za pridobitev vojaških odlikovanj. Načrt je bil uspešen, saj je poveljniku 12. čete pehotnega polka Leib poročniku Ferdinandu Schörnerju, ki je postal med drugo svetovno vojno podobno kot Rommel feldmaršal, uspelo vzpostaviti nadzor nad italijanskim višinskim položajem, za kar je bil tudi odlikovan z odlikovanjem *pour le mérite* (Mährle, 2009. str. 30–31).

Ko je Rommlov odred 26. oktobra 1917 uspešno osvojil Matajur, se je pokazala še dodatna nepričakovana težava. Rommel je upal, da bo za svoj dosežek podobno kot Schörner odlikovan s *pour le mérite*, v resnici pa je general Otto von Below, ki je za osvojitve Matajurja prav tako obljubljal modrega maksa, tega dal šlezijškemu poročniku Schnieberju in ne Rommlu. Schnieber je osvojil hrib Visoka glava pod vrhom Matajurja in o tem sporočil po radijski zvezi v svojo 12. divizijo. Tam so njegov vojaški uspeh napihnil, tako da so Šlezijca pomotoma označili za osvojitelja Matajurja, za kar ga je cesar odlikoval z modrim maksom (Mährle, 2009. str. 32).

4 WÜRTEMBERŠKI GORSKI BATALJON IN BOJI V ITALIJI

Po osvojitvi Matajurja se je Würtemberški gorski bataljon v naslednjih dneh bojeval blizu Čedada, se prebil do kraja Ronki (Ronchis) in 28. oktobra v deževnem in oblačnem vremenu dosegel reko Ter pri mestu Primulacco. Prodor proti zahodu je uspešno nadaljeval in 30. oktobra dosegel reko Tilment. 1. novembra 1917 so Würtemberški gorski bataljon priključili korpusu Krauss. 3. novembra je Sprösser govoril z generalom Dellmensingnom, ki je pohvalil delovanje Würtemberškega gorskega bataljona in mu povedal, da je njegov bataljon podrejen lovski diviziji. 4. novembra se je Würtemberški gorski bataljon premikal v smeri Travesia, nato pa 6. novembra proti mestoma Meduno in Chievolis, kjer so ujeli 230 italijanskih vojakov. Na poti v Chievolis je bil Sprösserjev bataljon ponovno prestavljen iz lovske v 22. divizijo, znotraj katere je bil razporejen v 42. brigado generala Mertna. Brigada in Würtemberški gorski bataljon sta se iz Chievolisa usmerila proti mestu Longarone (Wilks, 2001, str. 164–165).

Würtemberški gorski bataljon je tako deloval na goratem območju med rekama Meduna in Piava ter svojo pot nadaljeval v smeri prelaza Clautana. Tik pod vrhom prelaza je Sprösser od nadrejenih dobil informacijo, da bodo njegovo enoto okrepili s 1. strelskim bataljonom 42. brigade in 377. odredom gorskih havbic. To je Sprösserja samo še ohrabilo, medtem ko je preučeval napad na prelaz, ki sta ga branili italijanski četi s številnimi mitraljezi in gorskimi topovi. Spoznal je, da bo mogoče prelaz osvojiti samo z obkolutvenim manevrom in da je strokovnjak za take manevre Rommel s 1. in 2. četo ter 1. mitralješko četo. Naloga ni bila lahka, saj je Rommel imel z obkolutvijo zaradi močnega italijanskega mitralješkega in artilerijskega ognja precej težav, zato se je moral najprej umakniti na varno razdaljo, potem pa je sklenil, da je mogoče izvesti le frontalni napad. Nočni napad na italijanske položaje se mu je predvsem zaradi časovne neusklajenosti napada njegovih čet ponesrečil, poleg tega pa je imel težave s kritjem, saj je bilo območje precej odprto. Kmalu je Sprösser dobil informacijo, da se je italijanska enota umaknila s prelaza, ker je dobila nalogo, da blokira ceste, ki so vodile proti dolini v Cimolais. Hitro je ukazal premik proti Cimolaisu, medtem pa sta Gösslerjeva in Rommlova enota dosegli prelaz ter nadaljevali pot proti krajema Claut in Cimolais. 42. brigada je Würtemberškemu gorskemu bataljonu izdala povelje, da se mora ustaviti in prepustiti vodenje 1. strelskemu bataljonu, česar pa Sprösser ni upošteval z izgovorom, da je njegov bataljon neprestano v stiku z nasprotnikom, zato česa takega ne bi bilo mogoče izvesti (Wilks, 2001, str. 167–170).

Sprösserju se je mudilo priti do mesta Longarone, toda z bataljonom je moral osvojiti še prelaz San Osvaldo. V noči z 8. na 9. november je preučeval zemljevide in načrtoval, kako bo napredovalo vseh devet njegovih čet, toda Rommel se z njegovim načrtom ni strinjal, saj ni želel ponovno izpostavljati svojih utrujenih mož. Sprösser je spremenil ukaz, vendar ga je 9. novembra ponovno čakalo presenečenje. Dobil je ukaz poveljnika 42. brigade, da se mora njegov bataljon

ustaviti v Cimolaisu in počakati na brigado. Sprösser je prejeti ukaz ponovno zavrnil in odgovoril, da so že začeli boj z nasprotnikom v smeri prelaza San Osvald in mesta Longarone, zato ni bilo mogoče, da bi se njegov bataljon ustavil. Rommllov odred je blizu Cimolaisa naletel na močan italijanski odpor. Zbral je svoje enote in pripravil načrt za napad na italijanske položaje, kar je bilo precej težko. Edina možnost je bil napad na desni strani ceste, ki bi bil podprt z močnim mitralješkim ognjem. Našel je dobro kritje za mitraljeze in napad je bil uspešen, čeprav je 1. četa zamujala na svoje položaje in nevede streljala na svoje soborce iz 3. čete, ki so že zasedli italijanske položaje. Rommel se je nato premaknil do vasi San Martino in nadaljeval pot proti Piavi in kraju Erto. Ves čas so bili v njegovi okolici umikajoči se italijanski vojaki, Rommlu pa so zelo pomagali tudi vojaki kolesarji, ki so hitro napredovali in posredovali sporočila med enotami. Ves čas so se čez mostove čez reko Piavo umikale italijanske enote, ki niso vedele, da so nemške enote že med njimi. Rommel se je z enotami povzpел na koto 882 in pod njim je bilo mesto Longarone. Zavedal se je svojega položaja in dejstva, da brigada še prihaja, prav tako prihajajo tudi preostali deli njegove enote. Imel je 1. in 3. četo ter 1. mitralješko četo, tesno za njimi pa je bil 1. strelski bataljon. Ko je Rommel prvič videl Longarone z okolico, so se po dolini umikale številne italijanske pehotne in topniške enote, ne da bi vedele za nasprotnikovo bližino. Rommel je s svojimi vojaki blokiral umikajoče se italijanske enote. Vezal jih je nase in jim onemogočal umik, pri čemer so mu pomagale še druge nemške ter avstro-ogrske enote. Italijani so se znašli v pasti, mesto Longarone pa je bilo obkoljeno, tako da je v mestu ostalo nekaj tisoč italijanskih vojakov, ki so jim presekali pot umika in jih zajeli.

Italijanska 4. armada je tako plačala za zamudo pri umiku. Pri mestu Longarone je bilo zajetih 10.000 vojakov, 200 mitraljezov, 18 gorskih topov in številna vojaška oprema. V Rommluvi četi je bilo med krajema Cimolais in Longarone šest mrtvih, dva sta bila hudo ranjena, 19 je bilo lažje ranjenih, en vojak pa je bil pogrešan. Z zajetjem celotne 1. italijanske divizije je bila za 14. armado odprta pot do Piave in Belluna. Pri osvojitvi mesta Longarone sta imela pomembno vlogo tako Sprösser kot Rommel. Do konca operacije pri mestu Longarone je Sprösser dobil najmanj štiri ukaze od poveljnika 43. brigade, da se mora Württemberški gorski bataljon ustaviti in prepustiti vodenje napada drugim enotam 43. brigade. Na srečo je Sprösserja podpiral poveljnik divizije general Müller, zato je bil tudi tako samozavesten in ni ubogal brigadnih ukazov. 13. decembra so Rommla in Sprösserja obvestili, da sta zaradi uspehov njune enote v 12. soški ofenzivi dobila odlikovanje *pour le merite*, za kar jima je čestital tudi cesar (Wilks, 2001, str. 170–184).

Württembergški gorski bataljon je 11. novembra še ostal v mestu Longarone. Pokopali so svoje padle vojake, potem pa so še šest tednov ostali v Monte Grappi, preden so zapustili Italijo. Bataljon je bil medtem največkrat uporabljen kot enota, ki je skoraj vedno delovala v konici napada. Dejstvo je, da se je 14. armada na masivu Monte Grappa spopadala s povsem drugačnim nasprotnikom, kot se je

pri Kobaridu in Tolminu, saj so bili italijanski vojaki 4. armade dobro izurjeni v gorskem bojevanju ter zelo motivirani. Württemberški gorski bataljon je nato prodiral od mesta Longarone po dolini Piave, da bi osvojil dobro branjeno gorovje Monte Grappa. 16. novembra je bataljon prišel v mesto Feltre, naslednji dan pa je od poveljnika 1. avstro-ogrskega korpusa Kraussa dobil nalogo, da napreduje čez Monte Spinoncio v smeri Colle dell'Orso. Württemberški gorski bataljon naj bi napadel italijanske položaje na vrhu grebena med Monte Grappo in Monte Pallonom, vendar je Sprösser spremenil načrt napada in je v smer proti Colle dell'Orso čez Spinoncio poslal le Rommllov odred. Preostali deli Württemberškega gorskega bataljona naj bi prenočili v okolici Rocca Cise, naslednjega dne pa naj bi napadli pobočja Monte Grappe. Württemberški gorski bataljon je po prihodu v mesto Quero 17. novembra ponoči nadaljeval pot proti vasi Schievenin, kamor je prišel okoli polnoči. Rommllov odred je medtem napredoval čez nižino Alano proti vasi Uson v smeri Monte Spinoncio.

Sprösser je imel 18. novembra poveljniško mesto pri hribu Rocca Cisa. Rommllov odred je poslal vzhodno od Monte Spinoncio, enoto poročnika Fuchtnerja pa je poslal, da zavzame čim več italijanskih položajev, ki so bili dobro utrjeni in branjeni. Fuchtner je zavzel italijanske položaje vzhodno od Stalle Cinespe, vendar naprej ni mogel več napredovati. Medtem je Rommllov odred izvidoval smer proti hribu Spinoncio na njenem vzhodnem delu. Pokazalo se je, da so Italijani zelo dobro utrjeni in da položaje branijo z močnimi topniškimi enotami. Rommllov odred je bil hitro ustavljen in napredovanje je bilo onemogočeno. Okoli 4. ure 19. novembra so Italijani napadli tudi Fuchtnerjeve enote, vendar so se te uspešno branile in zasedle nekaj novega ozemlja. Prav tako je Rommllov odred želel prebiti italijansko obrambo pri hribu Spinoncio, vendar mu ni uspelo. 20. novembra so se Württemberškemu gorskemu bataljonu priključili še 1. polk tirolskih cesarskih strelcev, ki naj bi napadel s severovzhoda, 5. četa in bosansko-hercegovska četa z jugovzhoda. Ognjeno podporo so omogočili dve bateriji s hriba Rocca Visa in Rommllov odred z gorskima baterijama z območja okoli Monte Spinoncio. Napad je vodil major Sprösser, hkrati pa je bila na napad pripravljena tudi 25. brigada 94. divizije v Val Stizzonu na zahodnem delu Monte Fontane Secce. Njena naloga je bila zasesti pobočja Monte Salarola in potem napredovati proti Colle dell'Orso (Wilks, 2001, str. 213–214).

21. novembra se je začel napad Sprösserjeve skupine, ki se je kmalu prebila do vrha Fontane Secce, 25. brigada v dolini Val Stizzon in Rommllov odred pa nista bila uspešna. Naslednjega dne je poveljnik 98. brigade želel nadaljevati svoje boje, vendar so tirolski cesarski strelci potrebovali čas za reorganizacijo. Rommllov odred je bil neuspešen pri prodiranju proti Monte Spinoncii in to se je zgodilo tudi preostalim enotam Württemberškega gorskega bataljona, ki so bile neuspešne v prodiranju proti masivu Monte Grappa v Bassani. Edini uspeh je bilo zajetje vrha Fontane Secce. Še posebno razočaran je bil Rommel, saj je bil pet dni prisiljen biti na mestu zaradi močnega italijanskega artilerijskega ognja in mu tako ni uspelo zasesti tako želene Monte Spinoncio.

Sprösser je še vedno upal, da mu bo uspelo zasesti greben Monte Salarol, zato je 23. novembra ponovno poizkusil. Postal je poveljnik treh bataljonov tirolskih cesarskih strelcev in Württemberskega gorskega bataljona, ki mu je po novem poveljeval Rommel. Bitka naj bi se začela v zgodnjih jutranjih urah 25. novembra. Ne smemo pozabiti, da je bil Sprösser podrejen Kraussovemu korpusu, ki je bil razdeljen na skupino generala Wiedna in skupino generala Müllerja, pod čigar poveljstvo je spadala tudi Sprösserjeva skupina enot. Glavni nalogi enot generala Müllerja sta bila napredovanje čez pobočja Monte Tombe in osvojitve Monte Spinocie ter območja med Salarolom in Fontane Secce. Naloga enot generala Wiedna je bila, da napreduje po dolini reke Brente, zasede vrhove Berretta in Asolone ter območje med Ronconejem in Pertico. Sprösserjeva skupina enot je začela napadati 25. novembra ob 8. uri. Cesarski strelci so bili kljub vztrajnim napadom na italijanske položaje neuspešni, hkrati pa se je večalo število njihovih žrtev. Württemberski gorski bataljon je bil medtem v rezervi na severovzhodnem delu grebena Fontane Secce. Nenehno ga je ogrožalo italijansko artilerijsko obstreljevanje. Okoli 12. ure sta se Rommel in Sprösser odločila, da je čas za odločno akcijo Württemberskega gorskega bataljona. Ko je Württemberski gorski bataljon prišel na območje 100 metrov pod vrhom grebena Salarol, se je Rommel odločil, da bo vrh napadel naslednjega dne, zato je poročnika Ammanna poslal v izvidovanje. Njegova naloga je bila, da izve, kje v bližini so druge nemške in avstro-ogrske enote. Ammann je kmalu prišel v stik z lovskim bataljonom 25. brigade. Njegovi pripadniki so mu poročali o trenutnem stanju. Salarol so še vedno držale močne italijanske enote, do takrat pa so avstro-ogrske enote doživele velike izgube pri poskusu zavzetja pomembnega vrha. Medtem ko je bil Ammann pri poveljniku lovske brigade, je slednji izvedel, da želi tudi Württemberski gorski bataljon na Monte Salarol. Württemberski gorski bataljon je namreč prečkal greben Fontana Secca–Salarol in tako prekršil ukaze, saj je prišel na operativno cono delovanja drugega bataljona in druge divizije. Enote avstro-ogrske divizije, pod poveljstvo katere je spadala 25. brigada, so zamerile Württemberskemu gorskemu bataljonu že med operacijo Longarone, saj nadrejena poveljstva niso upoštevala njihovih zaslužnih dejanj (Wilks, 2001, str. 216–219).

Medtem je tudi Württemberski gorski bataljon dobil nov ukaz, da se spusti v Val Stizzon in se premakne v mesto Feltre. Nadaljnja naloga bataljona je bila, da zavzame Monte Salarol s severne smeri in se na levem krilu poveže s 25. brigado ter tako zapolni operativno območje delovanja med brigado in 1. polkom cesarskih strelcev. Medtem so bataljon ponovno prerazporedili iz 22. divizije v lovsko divizijo. Sprösser je Württemberskemu gorskemu bataljonu ukazal, naj zavzame greben Monte Salarol–Colle dell'Orso z obkolutvijo z zahodne strani grebena Fontana Secca in pri tem sodeluje s 25. brigado v dolini Val Stizzon. Rommel po poročanju Sprösserja ni izpolnil tega ukaza, saj je Württemberski gorski bataljon bivakiral pod Fontano Secco na njenem vzhodnem delu, Rommel pa se je šele pozneje odločil za napad v smeri Monte Salarol. Rommlova in Sprösserjeva poročila o tem, kako je Württemberski gorski bataljon deloval med napadom na Monte Salarol, se razlikujejo in dejstvo je, da je še danes veliko nejasnosti

glede napada enot Württemberškega gorskega bataljona na ta nikdar osvojeni italijanski vrh. Napad bataljona ni bil uspešen, saj sta bila Sprösser in Rommel preveč zaverovana v svoje sposobnosti in sposobnosti svojih vojakov ter tako nista videla potrebe po tem, da bi se pri napadu na Monte Salarol povezala s preostalimi enotami. General von Below je v svojem dnevniku 25. novembra zapisal, da je bila 22. strelska divizija neuspešna pri zavzemanju kot 1385 in 1222 južno od Fontane Secce ter da ji ni uspelo napredovati. Za tako stanje je krivil Württemberški gorski bataljon, ki je nazadnje končal v globini doline Val Stizzon.

Počasno napredovanje 14. armade novembra in neuspeh pri osvojitvi grebena Monte Salarol sta napadalcem dala vedeti, da bo treba pred začetkom zime opustiti vse nadaljnje operacije proti Italijanom. Kljub temu je vrh 14. armade želel pokazati, da imajo njene enote še vedno pobudo in željo po preboju močne italijanske obrambe. Vsi nadaljnji napadi 14. armade so se slabo končali, kar je Italijanom ponovno dvignilo moralo in samozavest. Württemberški gorski bataljon je bil medtem že daleč v notranjosti za frontnimi črtami in je ostal v Bellunu do 10. decembra, potem pa je dobil ukaz, da je prerazporejen v 5. divizijo. Naslednje dni se je bataljon gibal proti dolini Schievenin in Alanu. 11. decembra je ponovno sledil napad 200. in 5. divizije na italijanske položaje na Spinoncii, Salarolu in Colle dell'Orso, vendar ni bil uspešen. Nato je 14. armada še 17. decembra načrtovala napad, v katerega naj bi bili vključeni 200. divizija z lovskimi bataljoni, Württemberški gorski bataljon, 2. bataljon 52. pehotnega polka in oba bataljona 5. divizije. Glavni cilj je bil zavzeti Monte Salarol. Napad Sprösserjeve skupine je bil težaven, saj je zaradi snega in poledice drselo, poleg tega pa so se Italijani odločno upirali. Napad zaradi slabega vremena in močnega italijanskega odpora ni bil uspešen, zato je poveljstvo divizije odločilo, da se napad konča. Vse enote 14. armade so po zadnjem neuspehu decembra 1917 končale bojne aktivnosti. Ukazano jim je bilo, da se umaknejo s Spinoncije proti Farenii, tako da je bilo bojev na grebenu Monte Grappa konec, Sprösser in Rommel pa sta že bila na poti v Nemčijo (Wilks, 2001, str. 216–225).

Sklep Württemberški gorski bataljon je bil ena najuspešnejših nemških enot med prvo svetovno vojno. Odlikovanje württemberških častnikov nižjih činov, kot sta bila Theodor Sprösser in Erwin Rommel, z modrim maksom je bilo do leta 1917 redko in je že zato pomenilo nekaj posebnega. Dejstvo, da sta major in nadporočnik, ki sta poleg tega pripadala isti enoti, torej Württemberškemu gorskemu bataljonu, dobila to visoko odlikovanje, dokazuje, da so bili njuni vojaški uspehi in uspehi celotne enote po mnenju sodobnikov izjemni. Priznanje za vojaške dosežke se je mlademu nadporočniku Rommlu obrestovalo tudi poklicno. Medtem ko je Sprösser vodil gorski bataljon do maja 1918, ko je bil težko ranjen v bitki za Chemin des Dames, je bil Rommel v začetku februarja leta 1918 premeščen na štabno funkcijo. V zadnjih mesecih vojne je mladi, po oceni württemberškega vojnega ministrstva izjemno sposobni častnik (Mährle, 2009, str. 36) na tej funkciji, ki jo je sicer zelo nerad prevzel, med drugim dobil tudi priložnost, da kot vojaški strokovnjak nastopi pred strokovno javnostjo.

Literatura

1. *Landesarchiv Baden Württemberg - Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart (HStAS):*
2. *HStAS, 1 – M130, Bü53, Deutsches Alpenkorps, Marschgruppe III, Marschbefehl, 14. Oktober 1917,*
3. *HStAS, 2 – M130, Bü 53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Bataillonsbefehl, 14. Oktober 1917,*
4. *HStAS, 3 – M130, Bü53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Besondere Anordnungen, 14. Oktober 1917,*
5. *HStAS, 4 – M130, Bü53, Gefechts – Bericht 24.-31. Oktober 1917, str. 1.*
6. *HStAS, 5 – M411, Bd 2115, Kriegstagebuch 11, Oktober 1917–26. Februar 1918.*
7. *Bull, S., 2014. Stosstrupaktik: German Assault Troops of the First World War. Stroud Gloucestershire: Spellmount.*
8. *Galić, L., 2005. Od Krna do Rombona 1915–1917. Tolmin: Tolminski muzej.*
9. *Galić, L., Marušič, B., 2005. Tolminsko mostišče I. Tolmin: Tolminski muzej.*
10. *Gaspari, P., 2012. La verita su Caporetto. Udine: Gaspari editore.*
11. *Hunzeker, M. A., 2013. Perfecting War. Princeton: Princeton University.*
12. *Mährle, W., 2009. Erwin Rommel und das Württembergische Gebirgsbataillon in der 12. Isonzo-Schlacht – Wahrnehmung und Deutung eines militärischen Erfolgs. V Erwin Rommel. Geschichte und Mythos (Stuttgarter Symposion, Schriftenreihe, Bd. 13). Karlsruhe: Braun, str. 17–53.*
13. *Reiss, R., 1931. Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg 1914/1918, Anlage 6. München: Berlegt bei Max Schid.*
14. *Rommel, E., 2013. Infantry Attacks. Barnsley: Greenhill Books.*
15. *Rommel, E., 1997. Preboj pri Tolminu 1917. Kobarid: Kobariški muzej.*
16. *Sprösser, T., 1933. Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen. Stuttgart: Belsler Verlagsbuchhandlung.*
17. *Wilks, J.&E., 2001. Rommel and Caporetto. Barnsley: Leo Cooper.*

ANALIZA GEOGRAFSKIH DEJAVNIKOV BOJIŠČA 14. ARMADE V 12. SOŠKI OFENZIVI

ANALYSIS OF GEOGRAPHICAL FACTORS OF THE 14TH ARMY BATTLEFIELD IN THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE

Povzetek Pri razčlenjevanju zgodovinskega primera vojaške izrabe prostora in uporabe taktičnih postopkov pri doseganju strateških ciljev ugotavljamo prepletenost dejavnikov in posameznih dogodkov v povezavi z rezultati izvedenih vojaških aktivnosti. S presojo zgodovinskih okoliščin vojaških ravnanj interpretiramo vzroke in posledice ter izpeljemo načela delovanja vojaških enot; tako odkrivamo temeljne resnice in splošna pravila oboroženega boja. Vrednotenje učinkov geografskih dejavnikov na obvladovanje in rabo nekega geografskega območja z vojaškimi tehnologijami po uveljavljenih pravilih delovanja vojaških enot ima osrednjo vlogo pri proučevanju součinkovanja prostora in vojaške sile.

Izraba prostora 14. armade v 12. soški ofenzivi je bila zelo spretna glede na takrat še neuveljavljena načela bojevanja. Uporaba vojaške taktike infiltracije posebnih udarnih enot v globino obrambe je temeljila na izrabi učinkov prostora in vremena. Proti ustaljeni obliki izrabe prostora v frontalni taktiki bojevanja je bila uporabljena metoda napada tvegana, a ključna za preboj na Tolminskem mostišču.

V prispevku so opisani vojaškogeografski dejavniki zgornjega in srednjega soškega bojišča ter ocena učinkov terena in vremena na bojno delovanje 14. armade v 12. soški ofenzivi. V obravnavi zgodovinskega primera spoznamo geografske dejavnike, ki so določali in usmerjali aktivnosti enot v 12. soški ofenzivi.

Ključne besede *Geografski dejavniki, operativno okolje, študija primera, 12. soška ofenziva.*

Abstract When analysing the historical case of the military use of space and tactical procedures in the achievement of strategic goals, we identify the intertwinement of the features and individual events related to the results of the accomplished military activities. By analysing the historical circumstances surrounding military actions, we interpret the

causes and consequences and derive the principles of operation of military units. In this way, we discover the fundamental truths and general rules of an armed conflict. The evaluation of the impact of geographical factors on the management and use of a geographical area with the military means of technology following the established military rules of engagement plays the central role in the investigation of mutual effects of space and military force.

The use of space by the 14th Army in the Twelfth Isonzo Offensive was very clever considering the fact that, at the time, the principles of warfare had not yet been in place. The use of military infiltration tactics of special strike units in defence in depth was based on the use of space and weather effects. Used against the well-established use of space in the front warfare tactics, the method of attack which was used was risky, but crucial for the breakthrough at the Tolmin bridgehead.

The article describes the military and geographical factors of the upper and central battlefields of the Isonzo as well as the assessment of terrain and weather impacts on combat operations of the 14th Army in the Twelfth Isonzo Offensive. The study of this historical case reveals the geographical factors, which determined and directed the activities of units in the Twelfth Isonzo Offensive.

Key words *Geographical factors, operational environment, case study, the Twelfth Isonzo Offensive.*

Uvod Razumevanje operativnega okolja vojskovanja je pomembno za načrtovanje aktivnosti in delovanje vojaških enot. Zgodovina vojn v Evropi in po svetu s številnimi primeri bitk potrjuje, da geografski dejavniki bojišča glede na čas opredeljujejo delovanje vojaške sile in vplivajo na njegov izid. Naravne in ustvarjene značilnosti prostora so nosilec moči, ki oblikujejo razmere in utemeljujejo razloge za razvoj dogodkov in njihovih posledic. Kunaver (2000) izrecno poudarja, da vojaške geografije ni mogoče obravnavati brez primerov uporabe in upoštevanja geografskih dejstev in dejavnikov v vojaških operacijah ter trdi, da je študijskih primerov vojaškogeografskih analiz glavnih operativno-taktičnih smeri, ki so v središču pozornosti vojaštva, veliko, a za obrobna območja bistveno manj. Predvsem je malo geografskih obravnav preteklih pomembnih bojevališč na Slovenskem, zato je bila smiselna odločitev za vojaškogeografsko obravnavo bojišča 14. armade v 12. soški ofenzivi. Cilj vojaškogeografske obravnave zgodovinskega dogodka je omogočiti udeležencu učnega procesa v programih poveljniško štabnih šolanj v Centru vojaških šol, da poleg spoznanj, kako so odločitve poveljnikov oziroma vodij in vojaška tehnologija vplivale na razvoj taktik in delovanje vojaških enot, izoblikuje tudi razumevanje, kako geografski prostor in njegovi učinki determinirajo vojaške odločitve, delovanje vojaških enot in celo izid bojevanja.

Zgodovinski del študije oboroženega spopada na Soški fronti v 12. ofenzivi kot študija primera za potrebe poučevanja taktike, ki se izvaja na terenu, je že uveljavljena

metoda poučevanja v programih vojaškega izobraževanja v Slovenski vojski¹. Metoda študija primera vojaške operacije zahteva celovito obravnavo dogajanja, umeščena v pretekla prostor in čas. Poleg predstavitve zgodovinskih dogodkov mora poročati še o strukturi vojaške sile, sistemu vodenja in poveljevanja ter zmogljivosti uporabljenih oborožitvenih in drugih sistemov. V teoretični obravnavi mora študija zgodovinskega primera razložiti načrtovanje, potek boja in uporabo taktičnih načel ter posledic delovanja vojaških enot v okviru tedanjega geografskega prostora in njegovih učinkov.

Namen analize geografskih dejavnikov bojišča 14. armade v 12. soški ofenzivi je oblikovati dodatne podlage za izvedbo študije primera operacije z vidika vojaškega vrednotenja prostora. Po analogiji zgodovinske metode je cilj analize izpeljati razumevanje vplivov geografskih dejavnikov bojišča na načrtovanje, pripravo ter izvajanje vojaške operacije 14. armade v 12. soški ofenzivi.

Vojaškogeografska analiza območja vojaških aktivnosti 14. armade v 12. soški ofenzivi je narejena po metodologiji vojaškogeografskega proučevanja, v okviru katerega se je izvajalo vrednotenje geografskih dejavnikov ter ocenjevanje njihovih vplivov na načrtovanje in bojno delovanje. Ocenjevanje učinkov prostora temelji na informacijah o geografskih značilnostih zgornjega in srednjega soškega bojišča ter upošteva vpliv posameznih dejavnikov bojišča ter njihov združen vpliv na bojevanje².

Izid vojaškogeografske presoje preteklih pomembnih bojevališč rekonstruira predstavo zgodovinske stvarnosti, ki je zaporedje dogodkov, v predstavo vzročno-časovne pojavnosti dogodkov, ki jo sestavlja niz vzrokov in pogojev, ki so omogočili dogodek. Varanneli (2016) govori o procesih, ki v sferi najrazličnejših situacij identificirajo razmere, ki privedejo do vzročnih stanj za posledice. Z analizo stanj prepoznamo vplive v prostoru, ki omogočijo presojo pravilnosti in nepravilnosti izbire ali odločitve.

Vojaškogeografska presoja zgornjega in srednjega soškega bojišča konstruira predstavo zgodovinske stvarnosti delovanja 14. armade v 12. soški ofenzivi. Uporabna je za dopolnitev študije primera in oblikovanje razumevanja vplivov dejavnikov prostora na odločitve ter izvedbo prodora na tolminskem mostišču.

1 VOJAŠKOGEOGRAFSKA PRESOJA PROSTORA BOJEVANJA V PRIPRAVI ŠTUDIJE ZGODOVINSKEGA PRIMERA BOJEVANJA

Metoda vojaškogeografske presoje območja vojaškega delovanja omogoča uporabniku razumevanje geografskega prostora, ozemeljsko ločenega od celote, kot realno in celovito prostorsko enoto izvajanja vojaških aktivnosti. Z analizo

¹ Vojaški muzej Slovenske vojske za potrebe Centra vojaških šol izvaja študije primerov vojaških aktivnosti na Slovenskem in v okviru teh študij 12. soške ofenzive z ogledom bojišča.

² Razumevanje vplivov prostora na bojevanje zahteva precejšnje napore od vojaških poveljnikov in njihovih enot. Poveljniki morajo pri sprejemanju odločitev pravilno oceniti učinke prostora na uporabo enote (Bratun, 2005, str. 28). Združen vpliv geografskih dejavnikov na bojišču se kaže kot funkcija podnebja, oblike površja, hidroloških in biotskih razmer, strukture antropogenih elementov in časa.

geografskih dejavnikov prostorske enote spoznavamo njegovo originalnost, razprostranjenost značilnih pojavov in součinkovanja prvin prostora in s presojo sintetiziramo predstavnost posameznega dela Zemljinega površja, določenega za izvedbo vojaških aktivnosti.

Za enoto vojaškogeografske analize opredelimo operativno okolje delovanja enote. Operativno okolje ni razumljeno le kot teritorij, ampak skupek dejavnikov, ki vplivajo na delovanje vojaških enot. V opredeljenem operativnem okolju analiziramo dinamične procese, zakonitosti dogajanja in stanja ter odnosov v geografskem prostoru od podnebja, lokalnih vremenskih situacij, geologije, reliefa, površinskega pokrova in prostorskega reda do družbenih in kulturnih značilnosti področja operacije (Bratun, 2005).

Smoter izvajanja vojaškogeografske analize operativnega okolja je produkcija kakovostnih informacij o zmogljivosti prostora za delovanje vojaških enot, ki so pomembne za oblikovanja optimalnejšega načrta vojaškega delovanja.

Ocenjevanje vojaških vidikov terena se v enotah Slovenske vojske izvaja po modelu vojaškogeografskega vrednotenja terena z ocenjevanjem učinkov bojišča na manever in delovanje vojaških enot, kar se izraža v zmogljivosti prostora za bojevanje. Zmogljivost prostora utemeljujemo na podlagi operativno-taktičnih norm, ki temeljijo na zgodovinskih razmerjih učinkovitosti vojaških enot ter izračunu verjetnosti doseganja cilja oziroma zmage na bojišču ob izpolnjevanju optimalnih razmer v prostoru. Na podlagi zbranih informacij o zmogljivosti prostora za delovanje vojaških enot se določijo optimalne širine in globine delovanja enote v razponu zgodovinskih operativno-taktičnih norm.

Tehnika oblikovanja študije zgodovinskega primera bojevanja se izvaja v več zaporednih stopnjah. Začne se s študijem zbranega gradiva, ki mora imeti verodostojno pričevalno vrednost in nadaljuje s sistematičnim razčlenjevanjem zgodovinskih dogodkov. Sledi ji faza analize vojaških zmogljivosti in identificiranje lokacij točk osredotočanja vojaških aktivnosti in manevrov enot. Ugotovitve nato integriramo s spoznanji, izkušnjami in znanjem, ki izhajajo iz sodobnih teorij in aktualnih načel bojevanja. Takšen model oblikovanja primera zgodovinske študije bojevanja zagotavlja ustrezne parametre za kvalitativno večparametrsko analizo zgodovinskega dogodka. Namen tako pripravljene študije primera je analiza bitke ali spopada na terenu, kjer udeleženec podoživi boj in z lastnim pogledom izoblikuje spoznanja (Conduct of the Staff Ride).

Za oblikovanje študij primerov je značilno, da s kvalitativno metodo raziskovanja pojavov preučujemo dogodke in subjektivna doživetja ter ugotavljamo pomen, ki se ga pripisuje posameznim dogodkom. Metoda kvalitativnega raziskovanja zajema preučevanje značilnosti, dogajanja, opis procesa odkrivanja teh značilnosti in njegovo analizo (Mesec, 1998).

Rezultat uporabe kvalitativne metode v pripravi študije primera je interpretacija zmogljivosti okolja skozi oceno moči vpliva posameznih dejavnikov na posamezni dogodek ali aktivnost (bitke/spopada) oziroma na soustvarjanje okoliščin izida aktivnosti. Pri tem upoštevamo celoten spekter učinkov prostorskih struktur in uporabljenih vojaških zmogljivosti.

Izražena dodana vrednost procesa izvedbe študije zgodovinskega primera bojevanja je, da dobimo priložnost za ponovno oceno aktivnosti, politike in procesa odločanja ter vodenja aktivnosti v luči prejetih informacij in spoznanj (Starman, 2013).

2 VOJAŠKOGEOGRAFSKA PRESOJA OBMOČJA BOJIŠČA 14. ARMADE V 12. SOŠKI OFENZIVI

V poglavju so predstavljeni osnovni elementi vojaškogeografske presoje območja delovanja 14. armade v 12. soški ofenzivi (slika 3, str. 98). Predstavitev zajema orientacijo in opis krajinskih značilnosti prostora ter poudarke iz presoje geografskih dejavnikov, ki pojasnijo nekatere okoliščine in razmere kot posledico učinkov bojišča na bojevanje.

2.1 Bojišče 14. armade v 12. soški ofenzivi

Območje delovanja 14. armade je umeščeno na severni del soškega bojišča, v prostor zgornjega in srednjega toka reke Soče. Glede na njegovo umeščenost v prostor Posočja ga delimo na zgornjesoško in srednjesoško bojišče.

Območje vojaškogeografske analize obsega zemljišče razporeda enot in smeri napada korpusov po načrtu delovanja 14. armade v 12. soški ofenzivi³. Meje njenega operativnega območja delovanja so potekale po frontni črti od Rombona do Gorenjega Loga v dolini Soče.

I. avstro-ogrski korpus je bil razporejen na frontni črti od Rombona do Batognice (2153 n. m. v. JV od KRN – izključno), razporeditev treh korpusov 14. armade pa je bila naslednja:

- III. bavarski korpus od Batognice do Tolmina,
- LI. nemški korpus od Modrejce do Sela pri Volčah (izključno),
- XV. korpusa od Sela pri Volčah (vključno) do Gorenjega loga (Galič, Marušič, 2005, 177).

2.2 Vojaškotaktične smeri delovanja 14. armade

Skladno z operativnim načrtom 14. armade je I. avstro-ogrski korpus imel nalogo izvesti preboj frontne črte v Bovški kotlini ter prodreti po dolini v smeri toka reke

³ 14. armada in I. avstro-ogrski korpus sta bila podrejena sicer poveljstvu jugozahodne fronte (poveljnik nadvojvoda Evgen), a je bil I. avstro-ogrski korpus za izvedbo ofenzive formalno podrejen 14. armadi in ni imel svobode delovanja (Galič, Marušič, 2005, 176).

Soče skozi ožino prevoja pri Žagi in v smeri Trnovega; pozneje prodirati čez hribovje in Stol v Rezijsko dolino, do Drežnice in Kobarida prek Vršiča in sedla Zaprikaj. Po osvojitvi Breginja in Robiča naj bi se nadaljeval prodor po dolini Rezije in Učje do Humina (it. Gemone) in Osoppa. Načrt manevra I. avstro-ogrškega korpusa je predvidel, da bi 22. strelska divizija z izhodiščnih položajev v dolini severovzhodno od Ravelnika prebila italijansko obrambo vzdolž celotne kotline pod italijanskimi položaji na pobočju Kanina in Polovnika, zasedla Žago in osvojila Stol. Divizija Edelweiss naj bi s položajev vzhodnega pobočja Rombona spremljala preboj 22. divizije in pregnala Italijane s Čukle ter nato zasedla dolino Učje ter osvojila vzpetine nad njo. 55. divizija naj bi s položajev na Javorščku napadla in zasedla italijanski obrambni črti na Polovniku (slika 1, str. 79).

Bojišče 14. armade v zgornjem toku reke Soče obsega Bovško kotlino in v njo stekajoči se dolini, s pobočjem Svinjaka, ki ju razdvaja (dolino Koritnice in dolino Soče, ki priteče iz njenega povirja); gorske masive, ki obdajajo kotlino: Rombon, Krnica in Kanin na zahodu, Golobar in Javoršček na vzhodu ter Polovnik na jugu; razširjeno prodno dolino Soče od Loga Čezsoškega čez Žago do Srpenice z dolino Učje in vzpetine nad njo, Polovnik ter Stol in sotesko ter prodorno dolino reke Soče med njima (od rudnika krede pri Srpenici do Kobarida). Operativni načrt je korpusom 14. armade, razporejenim na frontni črti od Batognice do Gorenjega loga, določal naslednje delovanje:

- III. bavarski korpus:
 - a) preboj frontne črte in zasedba pomembnega položaja na Kolovratu, na gradu kota 1114, čiščenje Kolovrata, zasedba Matajurja in zavarovanje doline zgornje Nadiže,
 - b) prodor po obeh smereh proti toku skozi dolino Soče (z zasedbo Krna in južnih delov) do Kobarida in čez Robič prodirati po dolini Nadiže proti Čedadu;
- LI. nemški korpus: preboj frontne črte in osvojitve masiva Ježe (949) in nato prodor čez Sv. Martin proti Čedadu;
- XV. korpus: prodor in osvojitve vrhov južno od Ježe (Varda–Čepovan–Grad) in napredovati čez Staro goro (Castelmonte) proti Čedadu (Galič, Marušič, 2005, 178).

Operativno območje delovanja enot 14. armade se začne na 17 km dolgi frontni (izhodiščni) črti, ki se začne na desnem bregu reke Soče nad Kobaridom, od Batognice naprej teče po Krnskem pogorju in po robu Julijskih Alp proti jugu ter se pri Doljah spusti v dolino Soče. Nato teče ob Kozlovem robu do Tolmina, kjer prečka Sočo in po levem bregu zahodno prečka Bučenico in zaobide Kozaršče. Naprej teče prek Selskega vrha do Sel, kjer preide na desni breg reke Soče in se zaključi pri Gorenjem logu pod Malim vrhom (slika 2, str. 79).

Prostor bojišča sega od frontne črte čez celotni severni del srednje doline Soče in naprej prek Kolovrata in po dolini Nadiže v Beneško Slovenijo do Čedada. Prva faza delovanja enot je bila načrtovana do globine tretje obrambne črte italijanskih sil (cilj 1 na globini od 3 do 6 km) in v drugi fazi delovanje v zaledju italijanskih enot (cilj 2 na globini 12 km in več).

2.3 Geografska orientacija bojišča 14. armade na porečju Soče

Porečje Soče zavzema zahodni del Slovenije in je razdeljeno na spodnje, srednje in zgornje območje ter povirje reke Soče⁴. Prostor bojišča 14. armade obsega del srednjega in zgornjega območja reke (slika 4a in 4b, str. 99).

Območje srednje Soče se začne nad goriško ravnino in obsega prostor prodorne doline reke Soče s prečnim profilom črke V od Solkana do Sela pri Volčah (Kanalsko). Dolina je utesnjena med Banjšice na vzhodu in rob Goriških brd ter Kambreško na zahodu, ponekod ima naplavinke ravnic in se pri Kanalu, Desklah in Avčah nekoliko razširi. Za prodorno dolino od Sela pri Volčah se začne tako imenovano Tolminsko mostišče, ki obsega mostarsko področje z Mostom na Soči, Modrejčanskim na desnem bregu ter Modrejanskim poljem na levem bregu Soče, na vzhodu se dvigujejo Bajnšice s Tolminskim in Kanalskim Lomom na levi strani Idrijce, na desni pa Šentviška planota. K Mostarski pokrajini spada dolina Idrijce z dolino Trebuše in Baška grapa, Voljčansko polje na levem bregu in Tolminska kotlina z dolino reke Bače in Šentviško planoto ter ozki jezic Idrijsko-Cerkljanskega hribovja, ki se stika z južnim robom Julijskih Alp nad Tolminom (glej sliko 3).

Reka Soča na Tolminsko mostišče priteče iz severozahodne smeri in spremeni smer toka ostro proti jugozahodu in steče prek Mostarskega v Kanalsko dolino.

Območje zgornje Soče obsega sotesko pri Kobaridu ter prodorno dolino reke Soče med Stolom in Polovnikom z osjo v smeri SV–JZ do kraja Žaga, kjer se smer osi doline spremeni v SV–JZ. Reka Soča prečka Bovško kotlino na njenem južnem delu med Bovško teraso in šestimi stopničastimi čezsoškimi terasami. Območje zgornje Soče sega še naprej do doline Trente, obsega celotno Bovško kotlino in vključuje dolino Učje in Koritnice.

2.3.1 Opis območja geografske analize

Centralni prostor analize obsega Bovško kotlino z dolino Soče do Mosta na Soči s Kaninskim podgorjem, Stolom, Matajurjem in slemeni Kolovrata, ki se dvigujejo na desnem bregu Soče; Javorščkom, Polovnikom in Krnskimi pogorjem na levem bregu Soče, vključno s Kobariško in Tolminsko kotlino in z Mostarskim. Mejni prostor analize severno obsega dolino Koritnice na severovzhodu, južna pobočja Svinjaka na severu in planino Golobar na severovzhodu. Mejni prostor analize vzhodno obsega gorski masiv Krnskega pogorja in Podgorje na vzhodu stika v dolini Bače s Šentviško planoto in naprej proti JV v dolino Idrijce z Banjšico. Mejni prostor analize južno zajema območje Kanalske doline reke Soče in na levem bregu Soče planoto Banjščice s Tolminskim in Kanalskim Lomom ter na desnem bregu Kambreško (tudi Kanalsko hribovje ali Kanalski Kolovrat), ki se od Ježe v smeri zahoda prevesi v dolino Idrije, medtem ko se proti jugu razteza do Korada (nad Goriškimi brdi). Mejni

⁴ Za geografsko delitev in preverjanje poimenovanj posameznih lokalnih geografskih enot na Posočju je bilo pomembno delo Zorka Fona in Hinka Uršiča (1987) *Dolina Soče*.

prostor analize zahodno obsega Kaninsko skupino, dolino Učje in vzpetine nad njo; zgornjo dolino Nadiže ter zahodna pobočja Matajurja in Kolovrata, ki se stekajo v Beneško Slovenijo in naprej v Furlanijo.

2.3.2 Naravne enote območja in krajinske značilnosti

Bojišče 14. armade je glede na položaj in uporabo tipoloških opredelitev regionalne razdelitve Slovenije obsegalo kar pet različnih krajinskih tipov⁵. Celotno zgornjesoško bojišče spada v alpsko krajino. Temeljna opredelilnica makroregije je ostro podnebje ter predvsem izredna členjenost in razgibanost visokih gorskih masivov, ki jim sledijo grebeni in glavne doline. Najvišjo in najobsežnejšo alpsko krajino v Sloveniji obsega enota Julijskih Alp, v katero spadata tudi podenoti Gornja dolina Soče, ki obsega povirje in zgornjo dolino Soče z obdolinškimi gorskimi masivi, Bovško kotlino in Krnskimi pogorjem, ter Zahodni Julijci, ki obsegajo skrajni zahodni rob slovenskih Alp – gorski masiv Rombona in Kanina od Predela na severu do doline Učje na jugu ter severni greben Stola. Njihova skupna značilnost so gozdna meja na okoli 1400 m nadmorske višine, s planinsko travo obrasla položnejša območja do 2000 m, bolj strma pobočja so gola in skalnata s hudourniki na obronkih in ostri grebeni na slemenih ter vrhovih, na katera se skoraj navpično dvigajo skalnate stene (pretežno apnenčaste) z melišči v podnožju. Na usekih in severnih obronkih nad 1600 m se vse leto zadržujejo ostanki snega. Nad 1200 m je teren brezvoden. Potoki in reke so izdolble globoke in ozke soteske z velikim strmcm z razširitvami, vršaji in terasami v kotlinah.

Bolj raznolik krajinski svet obsega srednje soško bojišče. Centralni del bojišča spada v krajino predalpske regije in je s krajinskimi enotami, dolino zgornje Nadiže (vključno s Kobariškim Stolom), Tolminskim in delom Idrijsko-Cerkljanskega hribovja (Šentviška planota z dolino Idrijce del zahodnoslovenskega predalpskega hribovja.

Skupne krajinske značilnosti centralnega dela bojišča so enoten srednjegorski hribovit svet, podobne nadmorske višine in oblikovanost reliefa, ki se izjemoma povzpne čez 1000 metrov, ter vlažno podnebje. Za območje so značilne globoko vrezane ozke doline z obrežnim prostorom, ki se občasno razširijo, in stranske ter globoko vrezane grape s stalnimi in občasnimi pritoki iz poraščenih hrbtov hribov in planot (značilna bogata hidrografska mreža). Planote so brez površinskih vod. Med krajinske posebnosti spadajo tudi razgaljena pobočja in izstopajoči vrhovi, celki s kmetijami, posamezni vrhovi s strnjnim gozdom ter doline s kmetijsko krajino, obdano s strnjnim gozdom in značilno razporejenimi skupinami naselij (značilni so njihov prostorski položaj, struktura in arhitektura) v razširitvah dolin – naplavinske ravnice (ob poljih v kotlinah na robovih doline) ter posamezne razvrednotene površine, ki so posledica posegov človeka v prostor. Zahodni del bojišča spada v subalpsko primorsko regijo (zahodni rob Banjske planote, Kambreško, zahodna

⁵ V prispevku je uporabljena tipološka opredelitev regionalne razdelitve Slovenije, ki jo je v projektu pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor (Muršič, 1998).

pobočja Kolovrata in Matajurja, ki se stekajo v Beneško Slovenijo). Subalpsko primorsko regijo opredeljuje podnebje, ki ima še primorski značaj, vendar z znatnimi vplivi alpskega podnebja. Razpoznavnost krajinske enote temelji na geološki zgradbi prostora in mikroreliefnih razmerah. Slemenata med dolino Soče in Idrijo imajo značilen, nekoliko submediteranski videz.

Na južnem delu bojišča, do Mostarskega, sega Banjška planota, ki je z njenim dinarskim značajem (kras in razmeroma visoka nadmorska višina planote) del kraške krajine notranje Slovenije. Za Banjško planoto je značilna členjena kraška krajina na razgibanem terenu.

2.4 Presoja zmogljivosti prostora

Presoja zmogljivosti prostora vključuje vse vidike zemljišča in obsega analizo različnih dejavnikov, ki so povezani z okoljem bojišča. V vojaškogeografski analizi prostora v študiji primera tako upoštevamo identificirane prvine krajinskega vzorca, torej podnebje, relief in rabo tal ali površinski pokrov in presojamo njihovo interakcijo ter ocenimo njihove učinke na dejavnike izvajanja vojaških aktivnosti. Grafični produkt analize je sestavljena prosojnica učinkov bojišča (slika 4).

Za presojo reliefa terena nam služi pripravljen grafični sloj naklonov. Povezanost med naklonom in razgibanostjo površja je tesno povezana z uporabo prostora za opazovanje, ognjeno delovanje in premike. Hkrati se vpliv naklona izraža posredno v klimatskih, hidrografskih in deloma tudi pedoloških učinkih. Naklon je najpomembnejši parameter pri analizi in ocenjevanju premičnosti ter prepustnosti prostora za tehniko in ljudi. Na obravnavanem območju izstopa naklon drugega razreda (od 20.1° do 40° – siva barva), ki kaže območja z zelo omejeno prehodnostjo zunaj prometnic v obsegu skoraj 80 odstotkov površine. Nakloni prvega razreda (do 20°) na območju analize obsegajo nekaj več kot 14 odstotkov površine. Najobsežnejše površine z majhno razgibanostjo površja so v dolini reke Soče, dolinah nekaterih njenih pritokov in v zgornji dolini reke Nadiže. Obsežnejša območja izravnava so v Bovški, Kobarški in Tolminski kotlini. Razgiban relief z veliko gostoto izmenjujočih se površin, naklonov prvega in drugega razreda je izražen v visokogorju, na pobočnih uravninah, podih, sedlih in v visokogorskih dolinah. Teren z nakloni med 40° in 60° (manj kot 5 odstotkov površine) je značilen za grebene gorskih masivov (Polovnika, Matajurja, Stola), soteske Učje ter za vrhove Idrijsko-Cerkljanskega hribovja. Najbolj ekstremne naklone, več kot 60°, najdemo v skalnatih stenah vrhovih gora na alpskem delu bojišča in na Matajurju.

Na podlagi splošne kvalifikacije reliefa lahko območje analize opredelimo kot operativno težko prehodni teren, na katerem lahko pričakujemo hitrosti premikov na ugodni smeri do 3 km/h peš (7 km/h z vozili) oziroma od 1,5 do 2 km/h peš po manj ugodnih smereh. Na hitrost premikov vpliva tudi kategorija zemljišča (naselja, kmetijske površine, neobdelovalne površine, gozd) in struktura tal.

Biotski dejavniki območja so prav tako posledica reliefnega dejavnika. Posegi človeka se kažejo v ustvarjanju uporabnih površin, in sicer obdelanih površin ter naselij, ki so na alpskem robu gozdno mejo potisnili navzdol, v korist planinskih trat – oblikovali so goličave in planinske pašnike.

Analiza prometne infrastrukture in poti ali stez na območju identificira zmogljivost prometne infrastrukture prostora (prikazani linijski objekti v rdeči barvi na sliki 4). Glavne komunikacije (državne ceste – debelejša črta) so speljane po dolinskem dnu Soče, Učje, Nadiže, Bače in Idrije ter po vzhodnem delu slemena Kolovrata in Kambreškega. Mreža drugih cest in poti kaže razsežnost povezav, od kategoriziranih do nekategoriziranih poti, razdeljenih v 19 kategorij, ki so bolj ali manj dediščina zgodovine, predvsem prve svetovne vojne.

Na podlagi splošne kvalifikacije reliefa lahko območje analize opredelimo kot operativno težko prehodni teren, na katerem lahko pričakujemo hitrosti premikov na ugodni smeri do 3 km/h peš (7 km/h z vozili) oziroma od 1,5 do 2 km/h peš po manj ugodnih smereh. Na hitrost premikov vpliva še kategorija zemljišča (naselja, kmetijske površine, neobdelovalne površine, gozd) in struktura tal.

Biotski dejavniki območja so prav tako posledica reliefnega dejavnika. Posegi človeka se kažejo v ustvarjanju uporabnih površin (obdelanih površin in naselij). Na alpskem robu je nemalokrat potisnil gozdno mejo navzdol v korist planinskih trat, oblikovali so se goličave in planinski pašniki.

Analiza prometne infrastrukture in poti ali stez na območju identificira zmogljivost prometne infrastrukture prostora (prikazani linijski objekti v rdeči barvi na sliki 4). Glavne komunikacije (državne ceste – debelejša črta) so speljane po dolinah Soče, Učje, Nadiže, Bače in Idrije ter po vzhodnem delu slemena Kolovrata in Kambreškega. Mreža drugih črt prikazuje razsežnost kategoriziranih lokalnih cest in nekategoriziranih poti⁶, ki so dediščina zgodovine, predvsem prve svetovne vojne.

Cestno omrežje na Tolminskem in širšem soškem območju se je v novem veku, zlasti v alpskem delu, le počasi oblikovalo. Čez omenjeno območje so vse do 19. stoletja vodile slabe prometne povezave, ki so jih trasirali predvsem vojaški strokovnjaki, na primer obsoško cesto v 18. stoletju. Večinoma so trase cest potekale po ostankih rimskih cest (predelska cesta). Šele v začetku 19. stoletja je gospodarski razvoj spodbudil napredek na področju prometa. S širjenjem železniške mreže se širi tudi cestno omrežje Posočja. Gradnjo komunikacijskih povezav Posočja z notranjostjo dežele spodbudijo šele potrebe vojaštva v prvi svetovni vojni (Holz, 2013).

Z gotovostjo lahko trdimo, da gosta mreža poti in stez izhaja iz 18. stoletja, cestno omrežje pa iz 19. stoletja. Današnje trase cest so nekoliko spremenjene zaradi izbire

⁶ Podatki so pridobljeni od Geodetske uprave RS in so v GIS MO prikazane v preglednem sloju: ceste. Na sloju so izrisane vse nekategorizirane in kategorizirane poti (19 kategorij).

tras, ki so odmaknjene od poplavnih območij, območij skalnih podorov in snežnih plazov, in nove tehnike cestne gradnje.

Geografske usmeritve usmerjajo vojaškotaktične smeri na ozemlju Slovenije. Porečje Soče spada med tako imenovane zahodne vojaškogeografske smeri, ki jih sestavljajo primorska, kraška, vipavska, idrijska in delno gorenjska smer. Idrijska smer je vpeta v gorenjsko in vipavsko operativno vojaškogeografsko smer. Geografski prostor porečja Soče brez Bovške kotline obsega (os smeri Učja–Bača pri Modreju) in taktične objekte Matajur, Kolovrat, Kobarid, Vrsno, Tolmin in Most na Soči (Bratun, 1997).

Analiza reliefa in komunikacijske mreže na sestavljeni prosojnici učinkov bojišča izraža naslednje usmeritve prostora: predelska smer (Predel–Kobarid), gorenjska smer (Dolina Trente–Bovška kotlina–Kobarid), rezijska (Žaga–Učja), furlanijska smer (Kobarid–po dolini Nadiže–Čedad), zgornjesoška smer (Kobarid–Tolmin–Sela pri Volčah) ter škofjeloška in idrijska smer (Most na Soči v smeri notranje Slovenije).

Klimatske in hidrografske značilnosti niso enoznačne za celoten prostor. V prostoru delovanja 14. armade se srečamo z gorskim podnebjem, ki se na predelu zgornjega soškega bojišča deli na podnebje višjega gorskega sveta (značilno za predel Julijskih Alp) in podnebje nižjega gorskega sveta, ki je v Bovški kotlini izredno omiljeno zaradi vpliva zmernege sredozemskega podnebja.

Srednje soško bojišče obsega ozko območje zmernege celinskega podnebja in zmernege zalednega sredozemskega podnebja. Za območje je značilen submediteranski padavinski režim z viškom padavin v jesenskih mesecih in na prehodu pomladi v poletje ter z minimumom padavin na prehodu zime v pomlad in osrednjih poletnih mesecih (Gams, 1996).

Zaradi pogostih padavin v jesenskih (oktober in november) in spomladanskih mesecih (maj in junij) ter taljenja snega v visokogorju imajo vodotoki in reka Soča izrazit hudourniški značaj. Največja nevarnost je, ko vodotoki začnejo s tokom nositi veliko količino proda, s čimer ustvarijo drobirski tok, in se zaradi količine padavin prožijo plazovi ter nanosi različnih materialov z bregov zaradi erozijskega delovanja. Za klimatske razmere Posočja so značilne velike količine padavin s padavinskim maksimumom v Kaninskem in Krnskem pogorju ter bovški in Tolminski kotlini. Prav stik dveh različnih podnebnih tipov nad srednjim soškim bojiščem oblikuje intenzivno vremensko dogajanje (veter, orografske padavine, nevihte) in značilne lokalne pojave (megla, nizka oblačnost na pregradah ali pregretje in nastanek zaprtega kotlinskega toplotnega sistema s soparo, meglo v kotlinah in dolinah). Še posebno intenzivno vremensko dogajanje v zahodni Sloveniji je ob prodoru hladnih front do Alp. Takrat se pogosto pojavi Sredozemski ciklon, katerega kroženje povzroči močne vetrove in padavine ob južnem robu Julijskih Alp (območje maksimalnih padavin v Sloveniji). Gre za vremensko situacijo, ko mrzli zrak, ki prodre v Sredozemlje, sproži močno ciklogenezo. V bližini frontalne cone, torej meje med vlažnim,

toplim sredozemskim in mrzlim kontinentalnim zrakom, pride do pojava izredno močnih padavin. Te so najbolj značilne prav za jesensko obdobje. Večdnevno močno deževje povzroča zbiranje vode v prsti in vodonosnikih. Dolina reke Soče kaže vse prilagoditve takim razmeram (infrastruktura in naselja). Izjemne količine padavin v Posočju padejo nekajkrat na leto⁷ in tedaj po gorah južnih Julijskih Alp divjajo hudourniki, trgajo se zemeljski plazovi, krušijo se skale in reka bučno hrumi ter odnaša drobir (Vrhovec, 2006, str. 57–59).

Za vojaške aktivnosti so to izredno težavne razmere in pomembno vplivajo na učinke bojišča, posebej na opazovanje in ognjeno delovanje ter premike oziroma ovire.

3 PRESOJA UČINKOV BOJIŠČA IN VREMENA NA BOJNO DELOVANJE 14. ARMADE V 12. SOŠKI OFENZIVI

Grafični model geografskih dejavnikov obravnavanega prostora bojev na soški fronti nam razjasnjuje značilnosti prostora za bojno delovanje. V presoji zmogljivosti prostora namenjamo večjo pozornost analizi orografskih (reliefnih) in klimatsko-hidrografskih dejavnikov, ki razkrivajo zahtevnost bojišča 14. armade (bojevanja v gorah), hkrati pa so oblikovali razmere za uspešno izvedbo manevra.

V prvi svetovni vojni se je na območju bojišča soške fronte zgodil obsežen destruktivni poseg v okolje. Pri pregledu fotografij območja iz časov bojev ne opazimo obsežnejših gozdnatih površin, čeprav bi jih pričakovali, če izhajamo iz današnjih razmer regeneriranega okolja. Zato v presoji zmogljivosti prostora dejavniku rastja ne namenjamo večje pozornosti, razen v obsegu analize koriščenja kritja in maske pri izbiri smeri infiltracije in izvedbi taktičnih premikov Württemberskega bataljona⁸.

Izraba prostora 14. armade v 12. ofenzivi je bila za tisti čas nenavadna. Nenavadna je bila v pogledu takratne uporabe ustaljene oblike frontalnega bojevanja. Za izvedbo ustaljenega frontalnega napada je veljalo pravilo, da lahko napadalec sproži napad pehote šele, ko bodo nasprotnika že delno uničili ali oslabil z artilerijskim ognjem. Vojaška teorija je predvidevala, da mora biti napadalec za uspešno ofenzivno delovanje vsaj dva- ali trikrat močnejši. Po pravilih gorskega bojevanja bi moral pred začetkom bitke najprej osvojiti vrhove, ki se dvigujejo nad dolinami, preden vanje vdre pehota. Nemški vojaški strokovnjaki so ocenili, da se italijanskih položajev v Julijskih Alpah ne da zavzeti. Načrtovalcem je za doseganje uspeha preostala le uporaba taktike infiltracije in ocenili so, da bi v alpskem svetu z uporabo bojnih plinov lahko dosegli uspeh (Klavora, 1993, str. 203).

⁷ Pri količini padavin nad 250 mm na dan.

⁸ Ko opravljamo študijo primera, nam analiza pomaga razumeti samoobnovitveno sposobnost okolja v okviru obravnave vsebin, povezanih z varovanjem okolja, v korelaciji s temo geografski vidiki kriznih območij in območij konfliktov pri predmetu vojaška geografija.

Na podlagi vrednotenja izrabe prostora branilca in načrta delovanja 14. armade, ki je predvideval odločilni napad po dolinah s povsem nezavarovanimi boki, lahko trdimo, da je bil koncept operacije izredno tvegan. Ofenziva bi bila v drugih vremenskih okoliščinah gotovo manj uspešna, če ne celo neuspešna. Sistem italijanskega zapornega ognja, ki ga skupaj z vplivi učinkov bojišča ocenjujemo glede na razporeditev italijanskih topov in potek obrambnih črt, bi neugodno vplival na doseganje ciljev 14. armade in bi verjetno preprečil prodor enot po dolini.

Izbira smeri napada po osi doline se v analizi izkaže pravzaprav kot edina mogoča smer napredovanja, ki omogoča prehodnost in premičnost enot ter zagotavlja primerno hitrost napredovanja. Smer nima alternativnih koridorjev premikov. Načrtovan in pozneje izveden prodor 14. armade je potekal po edinih mogočih geografskih smereh: Trenta/Predel–Bovška kotlina–Žaga (Predelska, Gorenjska smer), Žaga–Učja (Rezijska smer), Tolmin–Kobarid (Zgornjesoška), Kobarid–dolina Nadiže (Furlanijska smer).

Za uspešno izvršitev operativnega načrta je bila bistvena zasedba taktičnih objektov (najpomembnejšega zemljišča) na smereh prodora: Čukla (Prevala), Polovnik, Krn, Matajur in Kolovrat (glej sliki 1 in 2). Območja taktičnih objektov so namreč dajala ključno oporo italijanskim obrambnim položajem in zapirala (onemogočala) prodor v notranjost obrambnega območja. Koridorji premikov enot v prostoru osi doline kanalizirajo vse premike in potekajo po razvodnicah in mostovih. Zunaj doline je teren težko prehodan.

Analiza dogodkov je pokazala visoko hitrost napredovanja 14. armade. Po silovitem in hitrem preboju prve linije italijanske obrambe je steklo napredovanje po dolini, brez upočasnjevanja. Enote so se premikale po dolini v pohodnih kolonah, medtem ko so se enote v stiku na pogorju Rombona, Krna in Kolovrata bojevale (Klavora, 1994, str. 284).

Ocene prepustnosti smeri za delovanje 14. armade, tako kot jo razumemo v sodobni vojaški teoriji, ne moremo oblikovati. Identificiramo lahko le območja z večjo verjetnostjo koncentracije vojaških enot v prostoru razporeditve in ocenimo zaščitne lastnosti območja.

Zaščitne lastnosti območja koncentracije sil so bile zelo omejene in izredno tvegane. Na podlagi zbranih informacij o prostoru lahko z veliko verjetnostjo potrdimo tezo, da če bi italijanska vojska izbrala agresivnejši slog obrambe in napadla sile napadalca na območjih koncentracije sil, bi bila izvedba preboja vprašljiva. Skozi študijo razmer in obrambnih položajev lahko še opredelimo ključni teren, odločilne točke in točke odločitve.

Potrjevanje operativnih oziroma taktičnih norm na podlagi zgodovinskih razmerij sil in delovanja 14. armade je zaradi specifičnosti delovanja oteženo.

14. armada je dosegla globino 140 km 17. dan ofenzive. Ne glede na to, da je primerjava le okvirna, dosežena razsežnost dosega spodnjo mejo operativno-taktičnih norm napadne operacije armade držav članic Nata. Ta predvideva doseganje cilja v globini 150 km pod takimi pogoji v času 10- do 15-dnevne operacije (Grizila, 2000 str. 12).

Pri vrednotenju prostora v interakciji z uporabo vojaških tehnologij vrednotimo uporabo bojnih plinov. Nemške enote 14. armade so načrtovale uporabo plinskih granat in plinskih min. Glede na območje uporabe (gorska krajina) so predvidevali, da bi lahko bilo plinsko obstreljevanje gorskih hrbtov in strmih pobočij, na katerih so bile nevarne italijanske kaverne s topovi, neuspešno. Še več, upoštevali so tudi nevarnost, da bi pobočni in podolinski veter plinske hlape potisnila navzdol, v grape in doline, ter ogrozila enote (Klavora, 1993, str. 206, 207).

Izveden plinski napad v 12. ofenzivi na celotni frontni črti napada je bil uspešen le v Bovški kotlini, in to prav zaradi izbire cilja. Cilj napada so bili zakriti italijanski položaji z zakloni v globeli, ki se spušča do reke Soče in je postala plinska past⁹. Ustvarjen plinski oblak, ki se je zagozdil v globeli, je namreč ustvaril visoko koncentracijo smrtonosnega plina, kar je mogoče pripisati obliki terena, torej mikroreliefu, in vremenskim razmeram (brezvetrju).

Tretji pomemben geografski dejavnik, ki je bistveno vplival na uspeh 14. armade v 12. soški ofenzivi, so vremenske razmere v času priprav in preboja, ki izhajajo iz klimatskih hidrografskih značilnosti obravnavanega območja. Z vremenskimi razmerami je tesno povezana tudi izbira časa ofenzive, katere začetek je bil načrtovan za 22. oktober 2017. Načrt izvedbe ofenzive in izbira časa pred zimo leta 1917 sta bila bolj politična kot taktična odločitev. Izhajala je iz razmer na zahodni in vzhodni fronti ter ocene nevarnosti zloma avstro-ogrške vojske na Soči. Tako je prišlo 8. septembra 1917 do odločitve za operacijo (Simčič, 2006, str. 199).

Tednik Slovenski gospodar je 27. septembra 1917 poročal o velikih pripravah na 12. ofenzivo na obeh straneh Soče. Priprave in namera niso bile skrivnost, prikrita pa so ostala območja koncentracije vojaštva. Območja koncentriranja vojaštva in smeri premikov so namreč prikrivale vremenske razmere v zahodni Sloveniji, značilne za jesen. Vremenske razmere so v času priprav na ofenzivo in na začetku preboja izkazovale značilnosti obsežnega sredozemskega ciklona¹⁰. To sklepamo iz zapisov Simčiča (2006, str. 287), ki navaja, da je začelo deževati 10. oktobra.

⁹ *Globel je tik pod Bovško teraso (438 m n. v.) in vodi do reke Soče (364 m n. v.), ki se zajeda v najnižjo Čezsoško teraso (369 m n. v.) širine 500 m.*

¹⁰ *Trajanje deževnega obdobja v zahodni Sloveniji, ki nastane ob sredozemskem ciklonu, ima svoje zakonitosti. V pogovorih z domačini o vremenskih razmerah na Posočju so ti razložili lokalne vremenske razmere, ki nakazujejo razvoj vremena. Za jesenski sredozemski ciklon na Tolminskem po besedah domačina velja: če tretji dan ne neha deževati, dežuje sedem dni, in če po sedmih dneh dežja še ni konec, bo deževalo 14 dni. Pravilo sicer ni dokazano ali potrjeno, je pa leta 1917 glede na vire neprekinjeno deževalo 14 dni, od 10. do 24. oktobra.*

Tednik Štajerc je 4. novembra 1917 poročal o poplavah na Laškem v Italiji¹¹ kot posledici dolgotrajnega deževja. Klavora (1994, str. 276) navaja, da je zaradi neprestanega deževja in cestnih razmer prihajalo do zamud prihodov enot na izhodiščne položaje za napad, zato je bil začetek napada 14. armade zamaknjen za dva dni, na 24. oktober.

Sneženje v visokogorju s 23. na 24. oktober 1917 je dodatno ohromilo italijansko obrambo. Napadalcem je nekaj težav na dan preboja povzročila tudi narasla Soča, ki je onemogočila uporabo nekaterih mostišč ob začetku napada¹². Dan po preboju je sledila nenadna sprememba vremena – konec deževja. V noči s 24. na 25. oktober se je razjasnilo, kar je bilo v prid enotam 14. armade. Dobra vidljivost je branilec razkrila razsežnost ofenzive in povzročila padec bojne morale (Klavora, 1994, str. 283).

Čudežna nenadna sprememba vremena je bila posledica premika ciklona nad Balkan. Prodor izredno hladnega zraka proti Jadranskemu morju je povzročil sneženje v visokogorju, zlitje hladne zračne mase okoli Alp pa burjo, zaradi katere se je nenadno razjasnilo.

Vremenske razmere so prispevale k uspešnosti izvedbe 12. soške ofenzive. Oblikovale so se razmere za uspešno pripravo ofenzive, prikrivana sta bila prihod in razporeditev enot na izhodiščne položaje. Zaradi vremena so enote pozneje prišle na izhodiščne položaje za napad, zaradi česar se je premaknil začetek napada, ob začetku ofenzive sta bila onemogočena opazovanje doline z vrhov in udejanjanje italijanskega zapornega ognja, omogočena sta bila uspešno infiltriranje jurišnih skupin in dolinski preboj enot, nazadnje pa se je zlomila bojna morala italijanskih vojakov¹³. Omenjeno dejstvo bi lahko ob širši obravnavi in analizi izhoda bojevanja interpretirali s tezo, da je vreme oblikovalo zgodovino.

Sklep Analiza geografskih dejavnikov bojišča 14. armade v 12. soški ofenzivi jasno nakazuje na razmere in razloge, ki so vplivali na oblikovanje načrta operacije, ter izrazi dejavnike časa in prostora, ki so bistveno vplivali na izvajanje vojaških aktivnosti in na njihove posledice.

V članku opisani vojaškogeografski dejavniki z oceno učinkov terena in vremena na bojno delovanje neposredno potrjujejo, da so geografski dejavniki zgornjega in srednjega soškega bojišča določali in usmerjali aktivnosti 14. armade v 12. soški ofenzivi: opredeljevali so območja zbiranja in koncentracije sil ter cilje in smeri

¹¹ V novembrskem Štajercu so novice opisovale dogajanja in posledice deževja iz druge polovice oktobra. V isti številki Štajerc poroča tudi o uspehih 12. ofenzive in povzema poročila Dunaja od 25. oktobra naprej. O posledicah vremenskega dogajanja dramatično poroča: »Oblak se je utrgal in popolnoma preplaval mesta in polja. Ceste in železnice v vzhodni in zahodni smeri so pretrgane in na stotine hiš je porušenih.«

¹² Zaradi visoke Soče so na položajih za naskok ostale enote pri vasi Dolje in pod Kozlovim robom pri Tolminu. Dva bataljona pa so morali premestiti na severni del mostišča čez most južno od Tolmina (Klavora, 1994, str. 283).

¹³ 12. soško ofenzivo bi lahko primerjali z najbolj znanimi dogodki v zgodovini, ki jih opisuje Durschmied (2001), ko so vremenski pojavi posegli v izid bitke, vojaške dejavnosti ali celo revolucije.

delovanja enot. Geografski dejavniki bojišča so omogočili uspešno uporabo takrat še neuveljavljene taktike bojevanja in bistveno pripomogli k uspehu 12. soške ofenzive.

Vrednotenje vremena v času priprav in ob izvedbi preboja na tolminskem mostišču je bistveno za razumevanje vpliva vremena na izvajanje bojnih delovanj in uspešne realizacije načrta 12. ofenzive.

S pomočjo študije primera delovanja 14. armade v 12. soški ofenzivi spoznavamo vojaško delovanje na specifičnem zemljišču in v značilnih razmerah, ki ga izražajo zemljepisne značilnosti bojišča ter potrjujejo in utrjujejo usvojena teoretična spoznanja vojaških ved vojaške geografije in taktike. Čeprav pri izvajanju zgodovinske študije primera v celoti ne uporabljamo modela geografskih dejavnikov obravnavanega prostora iz obdobja bojev na soški fronti, nam spoznavanje prostora in njegovih krajinskih značilnosti razjasnjuje ter odslikava vso težavnost načrtovanja uporabe prostora za bojno delovanje.

Geografska analiza prostora nam posredno odkrije geografske dejavnike, ki so vplivali tudi na načrtovanje in izvedbo 12. soške ofenzive, ter izrazi pomembnost zemljišča – Tolminskega mostišča, kjer je prišlo do uspešnega preboja.

Viri

1. Bratun, Z., 1997. *Geografski dejavniki državnovarnostnega sistema RS. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Oddelek za geografijo FDV.
2. Bratun, Z., 2000. *Geografija v vojaškem šolstvu*. V Bratun, Zvonimir ur. *Vojaška geografija v Sloveniji*. Ljubljana: MORS in Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2000, str. 13–23.
3. Bratun, Z., 2005. *Vojaška geografija I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. *Conduct of the Staff Ride. Developed by Tactics Division, Amphibious Warfare School*. <https://www.nps.gov/ande/planyourvisit/upload/Conductofthestaffride.pdf>, 7. 7. 2016.
5. Durschmied, E., 2001. *The Weather Factor: how nature has changed history*. New York: ArcadePublishing.
6. Fabčič, D., in Rožanec, J., 1999. *Obveščevalna priprav bojišča - gradivo tečaja*. Pokljuka: GŠSV.
7. Fon, Zorko in Uršič, H., 1987. *Dolina Soče*. Ljubljana: DZS.
8. Galič, Marušič, 2005. *Tolminsko mostišče I*. Tolmin: Tolminski muzej.
9. Gams, I., 1996. *Geografija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
10. Grizila, B., 2001. *Priročnik za podporo vojaškega preigravanja*. Ljubljana: GŠSV.
11. Holz, E., 2013. *Cestno omrežje na Tolminskem v novem veku*. V Kafol, ur. *Tolminska v času punta: zbornik ob 300-letnici tolminskega punta*. Tolmin: Tolminski muzej, 2013, str. 33–57.
12. Klavora, V., 1993. *Plavi Križ*. Koper: Založba Lipa.
13. Klavora, V., 1994. *Koraki skozi meglo. Celovec*, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba.
14. Kunaver, J., 2000. *Vojaška geografija v Sloveniji, med preteklostjo in prihodnostjo*. V Bratun, Zvonimir, 2000. *Geografija v vojaškem šolstvu*. V Bratun, Zvonimir ur. *Vojaška geografija v Sloveniji*. Ljubljana: MO in Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2000, str. 25–32.

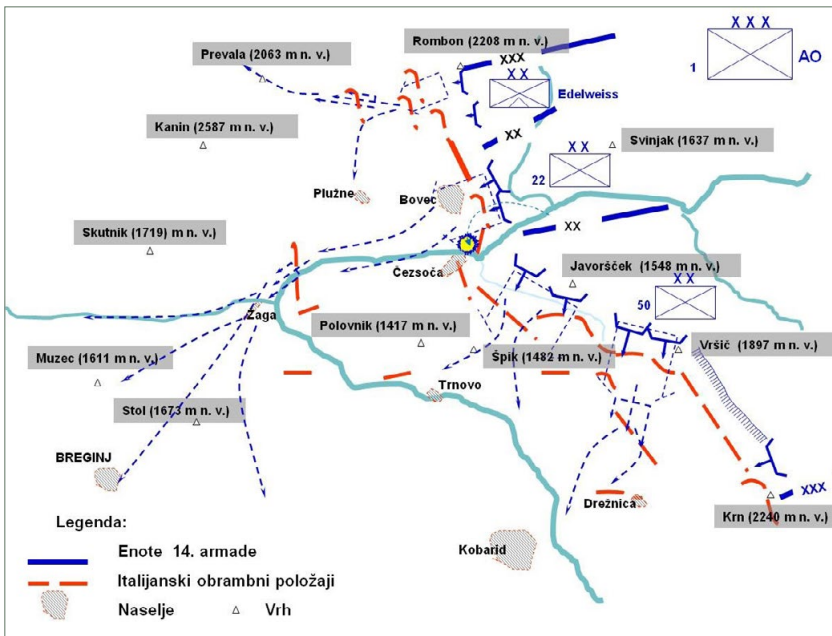
15. Mesec, B., 1998. *Študija primera v socialnem delu (študijsko gradivo)*. <https://sites.google.com/site/kvalitativnametodologija/kvalitativna-metodologija/studija-primeri>, 15. 10. 2016.
16. Muršič, J., Ogrin, D., in Jančič, M., s sodelavci, 1998. *Projekt: Regionalna razdelitev krajinskih tipov Slovenije – v zbirki: Metodološke osnove; 1 Krajine alpske regije; 2 Krajine predalpske regije; 3 Krajine subpanonske regije; 4 Kraške krajine notranje Slovenije; 5 Krajine primorske regije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije; Urad RS za prostorsko planiranje.
17. Simčič, M., 2006. *888 dni bojev na Soči: spopadi na krasu in Visokogorju na fotografijah, na novo odkritih zemljevidih in v posebnih poročilih*. Ljubljana: Orbis.
18. *Slovenski gospodar*, št. 39, 1917. <https://dlib.si/>, 5. 9. 2017.
19. Starman, A. B., 2013. *Študija primera kot vrsta kvalitativne raziskave. Sodobna pedagogika 1/2013*. <http://www.dlib.si/results/?=&query=%27rele%253dSodobna%2bpedagogika%27&pageSize=25&fyear=2013>, 10. 10. 2016.
20. Štainer, A., 2000. *Prenos obveščevalne priprave bojišča v delo poveljstev Slovenske vojske in njena geoinformacijska podpora. V Bratun, Zvonimir, 2000. Geografija v vojaškem šolstvu. V Bratun, Zvonimir ur. Vojaška geografija v Sloveniji. Ljubljana: MORS in Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2000, str. 96–111.*
21. *Štajerc*, št. 44, 1917. <https://dlib.si/>, 5. 9. 2017.
22. Varanneli, L., 2016. *Vzročna zveza in naključje*. Ljubljana: Litteralis.
23. Vrhovec, T., Kastelec, Damijan in Petkovšek, Zdravko, 2006. *Vreme in podnebje v gorah*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
24. *Vojaška karta 5550 – obrambni položaji italijanskih sil dne 17. 5. 1917. HUNGARICANA: website of Hungarian archives_Institute and Museum of Military History*. [tps://maps.hungaricana.hu/en/HTTIterkeptar/5550/view/?pg=1&bbox=-3300%2C-9089%2C13339%2C-97](https://maps.hungaricana.hu/en/HTTIterkeptar/5550/view/?pg=1&bbox=-3300%2C-9089%2C13339%2C-97), 5. 9. 2017.
25. *Vojaška karta 5551 Tolmein z vrisano situacijo vojaških položajev dan 18. 9. 1917. HUNGARICANA: website of Hungarian archives_Institute and Museum of Military History*. <https://maps.hungaricana.hu/en/HTTIterkeptar/5891/view/?bbox=-3325%2C-5570%2C10355%2C-225>, 5. 9. 2017.

Slikovno gradivo

Figures

Slika 1:
Shematski prikaz
razporeda in
načrt delovanja
I. avstro-ogr-
skega korpusa
14. armade v
12. soški ofenzi-
vi (lasten prikaz)¹

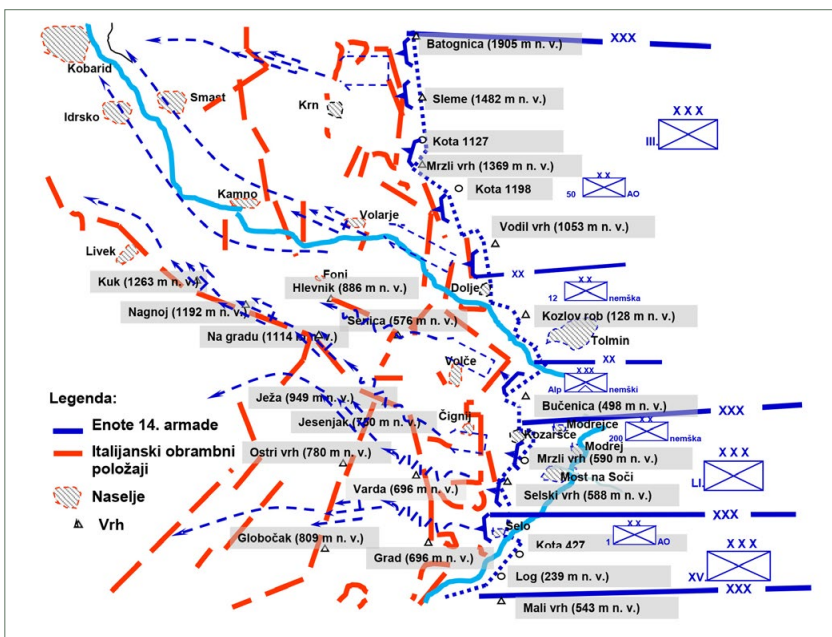
Figure 1:
Outline of the
force
distribution and
operational plan
of the Ist Austro-
Hungarian
Corps of the
14th Army in the
Twelfth Isonzo
Offensive
(author's own
outline)¹

¹ Shema delovanja na sliki je narejena po predlogi vojaške karte 5550 – obrambni položaji italijanskih sil dne 17. 5. 1917.
Operational outline in the figure is based on the military map 5550 - defence positions of Italian forces on 17 May 1917.

Slika 2:
Shematski prikaz
razporeda in
načrt delovanja
ofenzivnih enot
14. armade v
12. soški ofenzivi
ob srednjem
toku Soče
(lasten prikaz)²

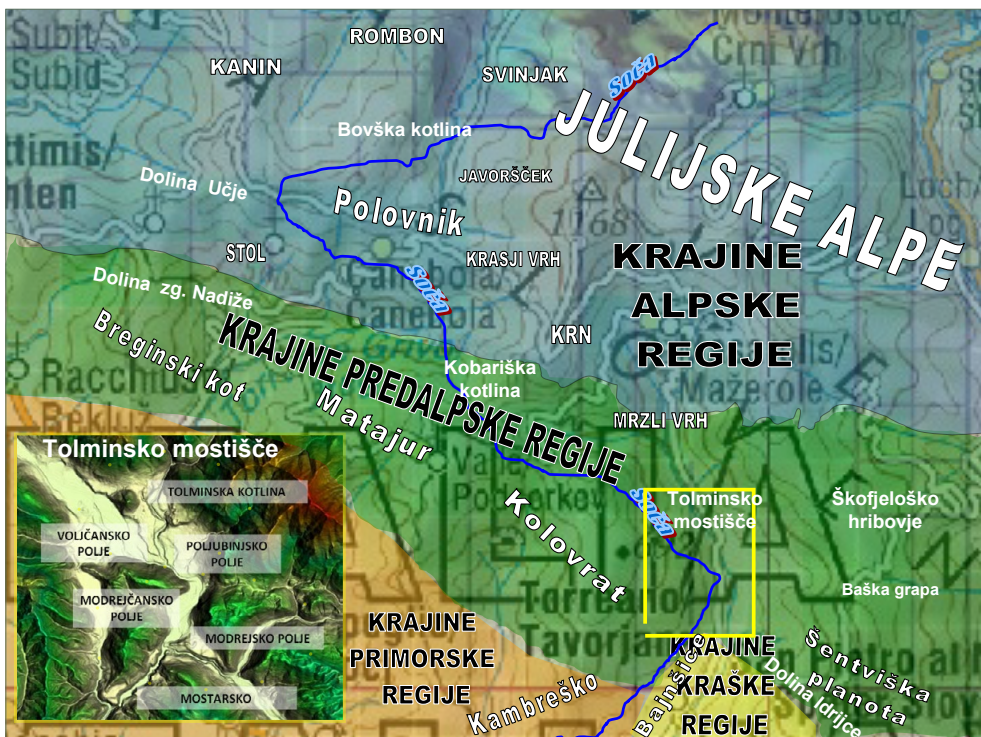
Figure 2:
Outline of the
force distribution
and operational
plan of offensive
units of the 14th
Army in the
Twelfth Isonzo
Offensive down
the midstream of
the Isonzo River.
(author's own
outline)²

² Shema na sliki 2 je narejena po predlogi situacije na dan 18. 9. 1917, izrisani na vojaški karti 5551 Tolmein.
Outline in figure 2 is based on the situation on 18 September 1917 depicted in the military map 5551 Tolmein

Slika 3:
Regionalna razdelitev krajinskih tipov z opredelitvijo Tolminskega mostišča na bojišču 14. armade 1917 (lasten prikaz)³

Figure 3:
Regional classification of landscape types with the outline of the Tolmin bridgehead in the 14th Army battlefield in 1917. (author's own outline)³

³ Slika je narejena na podlagi izbranega izseka iz topografske karte v UDiGISP pregledovalniku prostorskih podatkov – UTM33 MORS – Služba za informatiko in komunikacije, 3. 9. 2017, in temelji na regionalni razdelitvi krajinskih tipov v Sloveniji, MOP RS Muršič (1998).

The figure is based on a selected section from a topographic map in the UDiGISP browser of spatial data - UTM33 MORS - Information and Communications Service, 3 September 2017 and is derived from the regional classification of landscape types in Slovenia, MOP RS Muršič (1998)

Avtorji

Authors

Tomaž Kladnik

Polkovnik dr. Tomaž Kladnik je izredni profesor. Doktoriral je leta 2005 na Pedagoški fakulteti v Mariboru, smer zgodovina. Tema njegove doktorske disertacije je bila Slovensko vojaško šolstvo in vojaške operacije (1941–1945). V Slovenski vojski se je zaposlil leta 1992. V svoji vojaški karieri je opravljal več različnih dolžnosti. Od leta 2013 je načelnik Katedre vojaških ved in dekan v Centru vojaških šol. Je nosilec predmeta vojaška zgodovina na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru in predmeta vojaško voditeljstvo na generalštabnem šolanju Poveljniško-štabne šole.

Colonel Tomaž Kladnik, PhD, is Associate Professor. He earned his PhD in history from the Faculty of Education in Maribor in 2005 with a thesis Slovene military education and military operations (1942 – 1945). He joined the Slovenian Armed Forces (SAF) in 1992 and has performed several duties throughout his military career. Since 2013, he has been Chief of the Chair of Military Sciences and a dean at the Military Schools Centre. He is also the main lecturer of the subject Military History at the Faculty of Arts of the University of Maribor and the subject Military Leadership in the General Staff Course of the SAF Command and Staff School.

Dunja Dobaja

Dr. Dunja Dobaja je asistentka z doktoratom in raziskovalka na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. Njeno raziskovalno področje je socialna zgodovina v obdobju med obema vojnama in v času druge svetovne vojne v Sloveniji, s poudarkom na socialno-zdravstveni zaščiti mater in otrok. Je avtorica več strokovnih in izvirnih znanstvenih člankov. V soavtorstvu z dr. Vladimirjem Prebiličem je objavila več strokovnih člankov na temo soške fronte in Teritorialne obrambe.

Dunja Dobaja, PhD, is Assistant with Doctorate and researcher at the Institute of Contemporary History in Ljubljana. Her field of research includes social history in the period between the two wars and during World War II in Slovenia, with an emphasis on the social and health protection of mothers and children. She has authored several professional and original scientific articles. She has also co-authored several professional articles on the Isonzo Front and the Territorial Defence with Vladimir Prebilič, PhD.

Damijan Guštin

Dr. Damijan Guštin je višji znanstveni sodelavec na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani in od leta 2008 njegov direktor. Raziskovalno se osredotoča na raziskovanje slovenske vojaške zgodovine 20. stoletja, tako vojaških formacij in njihovega delovanja kot vojaško-civilnih razmerij v tem obdobju. Raziskuje tudi vlogo nasilja, zlasti tistega, povezanega z oboroženimi spopadi. Od leta 1998 do 2016 je študentom obramboslovja na Katedri za obramboslovje FDV Univerze v Ljubljani predaval predmete vojaška zgodovina, vojaška zgodovina Slovencev in Slovenije ter hladna vojna.

Damijan Guštin, PhD, is Senior Scientific Associate at the Institute of Contemporary History in Ljubljana and has been Director of the Institute since 2008. His research focuses on Slovenian military history of the 20th century, both with regard to military formations and their operation as well as to civil-military relations in this period. He also explores the role of violence, especially the one related to armed conflicts. Between 1998 and 2016, he gave lectures at the Chair of Defence Studies of the Faculty of Social Sciences of the University of Ljubljana on subjects Military History, Military History of Slovenians and Slovenia, and the Cold War.

Valerija Bernik

Višja vojaška uslužbenka XIII. razreda dr. Valerija Bernik je vodja skupine za vojaškozgodovinske študije Vojaškega muzeja Slovenske vojske. Doktorirala je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V Centru vojaških šol predava predmete vojaška zgodovina, zgodovina vojskovanja in teorija ter zgodovina vojskovanja. Raziskuje različne tematike s področja vojaške zgodovine, vojaške procese v vojni leta 1991 na Slovenskem, uporabo orožij za množično uničevanje v zgodovini ter problematiko zgodovine vključevanja žensk v vojskovanje. Ob 100. obletnici XII. soške ofenzive je organizirala simpozij z mednarodno udeležbo.

Senior Military Specialist, Class XIII, Valerija Bernik, PhD, is the head of the group for military history studies of the Military Museum of the Slovenian Armed Forces (SAF). She received her PhD at the Faculty of Arts of the University of Ljubljana. At the Military Schools Center; she teaches subjects Military History, History of Warfare, and Theory and History of Warfare. Her research focuses on various topics relating to military history, military processes in the 1991 war in Slovenia, use of weapons of mass destruction in the history, and the problems of the history of women's involvement in warfare. She organized an international symposium at the 100th anniversary of the Twelfth Battle of the Isonzo.

Blaž Torkar

Dr. Blaž Torkar je univerzitetni diplomirani politolog obramboslovja, profesor zgodovine in doktor zgodovinskih znanosti. Je prejemnik Prešernove nagrade Filozofske fakultete v Ljubljani za diplomsko nalogo Rekrutacija in urjenje slovenskih pripadnikov misij britanske Uprave za posebne operacije. Raziskuje sodobno slovensko vojaško zgodovino in je avtor znanstvene monografije *Prikriti odpor* ter drugih znanstvenih in strokovnih objav s področja vojaške zgodovine. Kot štipendist Ministrstva za obrambo se je leta 2005 zaposlil v Slovenski vojski, od maja 2006 je zaposlen v Centru vojaških šol in Vojaškem muzeju Slovenske vojske kot pedagog andragog in znanstveni sodelavec.

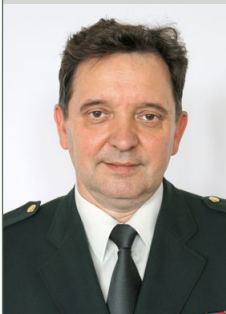
Blaž Torkar, PhD, graduated in defence studies and history and has a PhD in historical sciences. He received the Prešeren prize of the Faculty of Arts in Ljubljana for his diploma thesis *Recruitment and training of Slovenian troops in the missions of the Special Operations Executive*. In his research, he explores contemporary Slovenian military history and has authored a scientific monograph *Prikriti odpor* (Covert resistance) and other scientific and professional articles on military history. As a holder of an MoD scholarship, he joined the Slovenian Armed Forces (SAF) in 2005 and has been working at the Military Schools Centre and the SAF Military Museum as an adult education specialist and scientific associate since May 2006.

Miha Kuhar

Podpolkovnik Miha Kuhar se je zaposlil v Slovenski vojski leta 1992. Delal je na različnih taktičnih dolžnostih v gorskih enotah in Gorski šoli Slovenske vojske. V Slovenski vojski je uspešno zaključil višje štabno šolanje, v Avstriji in Nemčiji pa med drugim opravil tečaje gorskega bojevanja. Na Norveškem si je pridobil naziv inštruktorja zimskega bojevanja. Leta 2006 je bil vodja uspešne alpinistične odprave Slovenske vojske na Aljasko. Več kot tri leta je preživel v mirovni operacijah in na misijah v Afganistanu (2009, 2011) in na Kosovu (2012, 2013, 2017).

Lieutenant Colonel Miha Kuhar joined the Slovenian Armed Forces (SAF) in 1992. He performed various tactical duties in SAF mountain units and the Mountain School. He has successfully completed higher staff training in the SAF, and, among other things, passed mountain warfare courses in Austria and Germany. In Norway, he received the title of Winter Combat Instructor. In 2006, he led a successful SAF alpine expedition to Alaska. He has spent more than three years in peacekeeping operations and missions in Afghanistan (2009, 2011) and Kosovo (2012, 2013, 2017).

Anton Ribič

Major Anton Ribič, magister ekonomskih in poslovnih ved, je veteran vojne za Slovenijo 1991, zaposlen v Slovenski vojski od leta 1992. V vojaški karieri je opravljal naloge na različnih dolžnostih, kot samostojni pomočnik poveljnika v 74. OKMB, vojaški obveščevalec v 72. brigadi in višji častnik za inšpekcije in evalvacije v Verifikacijskem centru SV. V šolskem letu 2011/12 je uspešno opravil šolanje po programu Joint Command and General Staff Course na BALTDEFCOL v Estoniji. Od leta 2015 dela kot vojaški učitelj v Katedri vojaških ved CVŠ, poučuje taktiko in vojaško geografijo.

Major Anton Ribič, has a master's degree in economic and business sciences. He is a veteran of the 1991 War for Slovenia and joined the Slovenian Armed Forces (SAF) in 1992. During his military career, he has performed various duties: independent assistant commander in the 74th Armoured Motorized Battalion, military intelligence officer in the 72nd Brigade and senior inspection and evaluation officer in the SAF Verification Centre. In the academic year 2011/12, he completed the Joint Command and General Staff Course at BALTDEFCOL in Estonia. Since 2015, he has been working as a tactics and military geography lecturer at the Chair of Military Sciences of the Military Schools Centre.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

- Lektoriranje** Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.
- Prevajanje** Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike Centra vojaških šol.
- Navajanje avtorjev prispevka** Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano.
Primer:
Ime 1 Priimek 1,
Ime 2 Priimek 2
V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
- Naslov prispevka** Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
- Povzetek** Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
- Povzetek v angleščini** Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
- Ključne besede** Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
- Besedilo** Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
- Kratka predstavitev avtorjev** Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.

Strukturiranje besedila

Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni).

Primer:

1 Uvod

2 Naslov poglavja (1. raven)

2.1 Podnaslov (2. raven)

2.1.1 Podnaslov (3. raven)

2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Priimek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.

Na primer: Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008. Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le priimek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer: ... (Smith, 1997) ...*

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

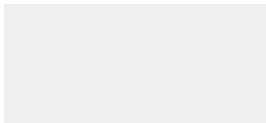
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer: (po Smith, 1997, str. 15).* Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

Slike, diagrami in tabele

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

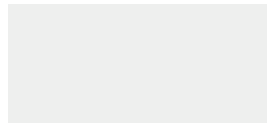
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

Opombe pod črto

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvornik in morebitno angleško kratico.

Format zapisa prispevka

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

Naslov avtorja	Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.
Kako poslati prispevek	Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.
Potrjevanje sprejetja prispevka	Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.
Korekture	Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.
Naslov uredniškega odbora	Ministrstvo za obrambo Generalštab Slovenske vojske Sodobni vojaški izzivi Uredniški odbor Vojkova cesta 55 1000 Ljubljana Slovenija Elektronski naslov Odgovorna urednica: liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

- Reviews** All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.
Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.
Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.
- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, Military Schools Centre.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
Name 1 Surname 1,
Name 2 Surname 2,
In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.

¹ Co-operative Online Bibliographic System and Services

A brief presentation of the authors

The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. pp. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ...(Smith, 1997, p.15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table.. Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

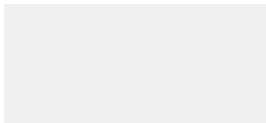
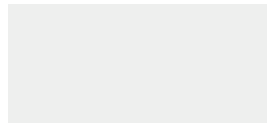

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

- Author's address** Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.
- Sending the paper** A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.
- Confirmation of the reception of the paper** The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.
- Corrections** The author makes corrections to the paper within three days.
- Editorial Board address** Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Liliana Brožič	UVODNIK ČUDEŽ PRI KOBARIDU
Liliana Brožič	EDITORIAL MIRACLE AT CAPORETTO
Tomaž Kladnik	PRVA SVETOVNA VOJNA IN VOJAŠKA ORGANIZIRANOST NA SLOVENSKEM THE FIRST WORLD WAR AND MILITARY ORGANISATION ON THE SLOVENIAN TERRITORY
Dunja Dobaja Damijan Guštin	SLOVENSKI SPOMIN NA SOŠKO FRONTO SLOVENIAN MEMORY OF THE ISONZO FRONT
Valerija Bernik	VODENJE IN POVELJEVANJE V 12. SOŠKI OFENZIVI COMMAND AND CONTROL IN THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE
Blaž Torkar Miha Kuhar	WÜRTEMBERŠKI GORSKI BATALJON IN 12. SOŠKA OFENZIVA WÜRTEMBERG MOUNTAIN BATTALION AND THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE
Anton Ribič	ANALIZA GEOGRAFSKIH DEJAVNIKOV BOJIŠČA 14. ARMADNE V 12. SOŠKI OFENZIVI ANALYSIS OF GEOGRAPHICAL FACTORS OF THE 14 TH ARMY BATTLEFIELD IN THE TWELFTH ISONZO OFFENSIVE